

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özge GÜVERCİN

VAROLUŞÇU FEMİNİZM: HEIDEGGER, SARTRE VE SİMONE DE BEAUVOİR
FELSEFESİNDE KADININ VAROLUŞ İMKANI

Felsefe Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özge GÜVERCİN

VAROLUŞÇU FEMİNİZM: HEIDEGGER, SARTRE VE SİMONE DE BEAUVOİR
FELSEFESİNDE KADININ VAROLUŞ İMKANI

Danışman

Prof. Dr. Hasan ASLAN

Felsefe Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Özge GÜVERCİN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kevser ÇELİK

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Hasan ASLAN

Üye : Dr. Özlem TOPCAN

Tez Başlığı:	Varoluşçu Feminizm: Heidegger, Sartre Ve Simone De Beauvoir Felsefesinde Kadının Varoluş İmkânı
--------------	---

Tez Savunma Tarihi : 30/ 12/ 2022

Mezuniyet Tarihi : 26/01/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Varoluşçu Feminizm: Heidegger, Sartre Ve Simone De Beauvoir Felsefesinde Kadının Varoluş İmkânı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Adı SOYADI

Özge GÜVERCİN

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Özge GÜVERCİN
Öğrenci Numarası	202052031002
Anabilim Dalı	Felsefe
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Hasan Aslan
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Varoluşçu Feminizm: Heidegger, Sartre ve Simone De Beauvoir Felsefesinde Kadının Varoluş İmkânı
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1997644355
Rapor Tarihi	23.01.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %1 Alıntılar dahil: %6
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hasan ASLAN İmza	

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST DÜŞÜNCENİN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Liberal Feminizm: Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, Harriet Taylor	3
1.2. Radikal Feminizm: Kate Millett, Shulamith Firestone, Mary Daly.....	9
1.3. Kültürel Feminizm: Margaret Fuller, Elizabeth Cady Stanton.....	14
1.4. Marksist Feminizm: Evelyn Reed, Margaret Benston.....	16
1.5. Psikanalitik Feminizm: Jacques Lacan, Luce Irigaray, Julia Kristeva	20
1.6. Eko Feminizm: Mary Daly, Susan Giffin	28
1.7. Varoluşçu Feminizm: Jean Paul Sartre, Simone De Beauvoir	31
1.8. Postyapısalcı Feminizm: Michel Foucault, Judith Butler	33
1.9. Postmodern Feminizm: Jacques Derrida, Helene Cixous.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

BEAUVOIR'IN ARKA PLANI OLARAK HEIDEGGER VE SARTRE'IN VARLIK FELSEFESİ

2.1. Martin Heidegger ve Varlığın Unutuluşu	41
2.1.1 Ontik ve Ontolojik Ayrım	42
2.1.2. Varlığın Unutuluşunun Getirdiği Yurtsuzluk Problemi	43
2.1.3. Dasein ve Dünya-İçinde-Varolma.....	45
2.1.4. Dasein'in Zamansallığı ve Kaygı	46
2.1.5. Dasein'in Düşmüşlüğü	47
2.1.6. Metafizik ve Hiç.....	48
2.1.7. Teknik	49
2.1.8. Hakikat ve Sanat	51
2.2. Jean Paul Sartre ve Varoluş	53
2.2.1. İnsan, Özgürlük ve Sorumluluk	54

2.2.2. Bulantı	56
2.2.3. Kaygı ve Ölüm	56
2.2.4. Öteki	57
2.2.5. Kötü Niyet ve Yabancılaşma	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SIMONE DE BEAUVOIR VE KADIN

3.1. Simone De Beauvoir	62
3.2. Kadın Nedir?	64
3.3. Cinsiyet Ayrımının Başlangıcı	69
3.4. Özne Olma Yolunda Kadın	72
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	76
ÖZGEÇMİŞ	80

ÖZET

Kadın kavramını, toplumsal, tarihsel, bireysel ve felsefi yönden ele alıp inceleyen farklı feminist bakış açılarının ortak sayılabilecek yönü, kadının eril bir dünyada dezavantajlı olarak konumlandırıldığı düşüncesidir. Farklı feminist bakış açılarından, kadını bu dezavantajlı konumlandırılışı eleştirele bir çözümlemeyle ele alınmış ve çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu çalışmada farklı feminist yaklaşımlara değinilecek ancak Simone de Beauvoir'ın görüşleri bağlamında *varoluşçu feminizm* temel alınacaktır. *Second Sex* adlı eseriyle kadın kavramı konusunda literatürde önemli bir yere sahip olan Simone de Beauvoir bu eserinde varoluşçu bir yaklaşımla kadın kavramını sorgulayarak diğer feminist yaklaşımlardan oldukça farklı olan *varoluşçu feminizm* yaklaşımını geliştirmiştir. Beauvoir kadının olumsuz durumun düzelmesinin yolunun kadının kendi varoluşunu doğru bir biçimde anlaması ve eyleme geçirmesi gerektiğini geçtiğini savunmaktadır. Varoluşçu feminizmin uygulanabilir olduğunu, Beauvoir onu kendi yaşamına uygulayarak göstermiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde pek çok feminist akımın varlığını ortaya koymak ve bu akımların sunduğu çözüm önerilerinin kadının ötekileştirilmiş konumunun düzelmesinde yeterli kalmadıklarını göstermek amaçlanmıştır. İkinci bölümde, Beauvoir'ın varoluşçu feminizm düşüncesini ortaya koyarken varoluş felsefelerinden en çok etkilendiği Heidegger ve Sartre'ın varlık anlayışları ele alınmıştır. Bu bölümün ele alınma amacı ise Beauvoir'ın Heidegger ve Sartre'ın varlık felsefesinden derin bir biçimde etkilendiği göstermektir. Üçüncü bölümde ise, özellikle Beauvoir'ın en önemli eseri olan *Second Sex* çerçevesinde her iki cinsiyetin de hangi noktada birbirinden ayrıldığı ve bu ayrımın nerede başladığı göstermek amaçlanırken aynı zamanda Beauvoir'ın savunduğu çözüm önerisinin hem teorik hem de pratik anlamda uygulanması mümkün olduğu düşüncesi ile bu çözüm önerisinin doğruluğu savunulmaktadır.

Çalışmanın amacı, kadının dezavantajlı konumunun düzeltilmesi konusunda varoluşçu feminizm dışındaki akımların çözüm önerilerinin, kadının varolan konumuna tek bir pencereden baktığını ve pratik anlamda kadının hayatına uygulayacağı gerçekçi bir çözüm olamadığını tartışıp, uygulanabilir olanını Simone De Beauvoir'ın varoluşçu feminizmi olduğunu göstermektir. Bu bakımdan çalışma, varoluşçu feminizmin en önemli temsilcilerinden olan Simone de Beauvoir ve Beauvoir'ın önemli ölçüde etkilendiği varoluşçu filozoflar olan Heidegger ve Sartre çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Çalışmanın önemi, kadının dezavantajlı konumunun düzeltilmesinin sadece kadın için önemli olmadığını, genel olarak toplumun olumlu bir şekilde etkileyeceğini ifade etmektir.

Anahtar Kelimeler: Varoluşçuluk, Feminizm, Beauvoir, Kadın

ABSTRACT

EXISTENTIAL FEMINISM: THE POSSIBILITY OF WOMAN'S EXISTENCE IN THE PHILOSOPHY OF HEIDEGGER, SARTRE AND SIMONE DE BEAUVOIR

The common thread among different feminist perspectives that examine the concept of woman from social, historical, individual and philosophical perspectives is the idea that women are disadvantaged in a masculine world. This disadvantaged positioning of women has been critically analyzed from different feminist perspectives and various views have been propounded. In this study, different feminist approaches will be addressed while the *existential feminism* will be taken as a basis in the context of Simone de Beauvoir's views. Having an important place in the literature on the concept of woman with her work *Second Sex*, Simone de Beauvoir questioned the concept of woman with an existentialist approach in this work and developed the existential feminism approach, which is quite different from other feminist approaches. Beauvoir argues that the way to improve the negative situation of women is for them to correctly understand and act upon their own existence. The viability of existential feminism was demonstrated by Beauvoir by applying it to her own life.

The main purpose is to reveal the existence of many feminist movements and to show that the solutions offered by these movements are not sufficient for improving the marginalized position of women in the first part of the study. The second section deals with the conceptions of existence of Heidegger and Sartre, whose philosophies of existence Beauvoir was most influenced by, as well as propounding her idea of existential feminism. The purpose of this chapter is to reveal that Beauvoir was influenced by Heidegger and Sartre's philosophy of being to a great extent. In the third section, on the other hand, it is intended to propose when and where both genders become separated from one another –particularly within the context of Beauvoir's most significant work *Second Sex*. At the same time, the veracity of this solution proposal by Beauvoir is discussed with the idea whether it might be implemented both theoretically and practically.

The purpose of the study is to argue that the solution proposals of movements other than existential feminism for the improvement of the disadvantaged position of women evaluate the existing position of women from a narrow perspective and cannot be a realistic solution women might apply to their lives in a practical sense, and to introduce Simone De Beauvoir's existential feminism as the applicable one. In this respect, the study is restricted to the frameworks of

Simone de Beauvoir, one of the most important representatives of existential feminism, and Heidegger and Sartre, the existential philosophers who influenced Beauvoir greatly. The importance of the study is to express that the improvement of the disadvantaged position of women is not only important for women, but will positively affect society in general.

Key Words: Existentialism, Feminism, Beauvoir, Woman

GİRİŞ

Kadın konusundaki tarihsel, ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve benzeri çalışmalar, kadının pek çok yönden olumsuz bir konumda olduğunu göstermektedir. Feminist yaklaşımların ortak yönü kadının ekonomik, sosyal, politik, kültürel bakımdan içinde bulunduğu olumsuz durumunu ortadan kaldırmaktır. Bu bakımdan kadını savunmak için temel aldıkları noktalara bağlı olarak feminist yaklaşımlar farklılıklar göstermiştir. Her ne kadar farklı feminist yaklaşımların, kadının olumsuz durumunun ortadan kaldırılmasında önemli katkıları olsa da Simone De Beauvoir'ın varoluşçu feminizminin bu yöndeki katkısı diğerlerinden nitelik olarak daha değerli olmuştur. Beauvoir, kadının haklarını elde etmesi ve ötekileştirilmeden kurtulması için savunduğu feminist görüşü henüz genç yaştayken kendi hayatına geçirmiştir. Kadın olarak kendini entelektüel anlamda geliştirmiş, ekonomik bağımsızlığını elde etmiş ve hayatını sadece kendi istek ve tercihleri doğrultusunda yaşamıştır.

Bu çalışmada, içinde bulunduğu olumsuz durumundan ötürü öteki konumuna gelmiş olan kadının durumuna detaylı bir çözüm öneren Simone De Beauvoir'ın varoluşçu feminizmi ele alınmıştır.

Birinci Bölümde feminist düşüncenin önemli gelişim durakları ele alınmış ve belli başlı temel yaklaşımlar irdelenmiştir.

İkinci Bölümde Beauvoir'ın varoluşçu feminizmini oluşturmasında önemli etkileri olan Heidegger'in ve Sartre'in varlık felsefeleri ele alınmıştır. Heidegger'in "varlık ve varolan" ayrımının Beauvoir'ın varoluşçu feminizmini hangi yönden etkilediği tartışılmıştır. Heidegger'in varlığın ne olduğunu yeniden sorgulama ısrarı, varlık dendiğinde varolanın anlaşılmasının yanlışlığını vurgulaması Beauvoir'ın varoluşçu feminizmi için önemli olmuştur. Diğer yandan Sartre'in sadece "insanda varoluşun özden önce geldiğini" ve insanın özünü sonradan dilediği gibi oluşturabileceğini ileri sürmesi Beauvoir'de derin bir etki yaratmıştır. Kadının öteki konumu ele alındığında, Heidegger'in varlık felsefesinde erkek, "Varlık"ı temsil ederken kadın "varolan"dır yani o bir nesnedir, erkeğin ve toplumun belirlediği bir nesnedir. Aynı şekilde Sartre'in varlık felsefesine bakıldığında kadın "kendinde varlıktır" yani değersiz ve saçma olandır, "erkek ise kendisi için varlık" konumundadır, önemli, değerli, aşkın ve üretken olandır. Bu bölümde Beauvoir'ın Heidegger'in ve Sartre'in varlık felsefelerinden etkilenecek kendi varoluşçu feminist bakış açısını nasıl geliştirdiği açıklanmıştır.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde Beauvoir'a göre kadının öteki konumuna nasıl getirildiği ve bu konumundan nasıl kurtulabileceği tartışılmaktadır. Beauvoir'ın kadını öteki ve

değersiz olarak belirleyen ve destekleyen herhangi bir nedenin olmadığı görüşü ele alınmış bu durumun tamamen erkeğin faydası için kurulmuş bir sistemin devamlılığı adına kadına nasıl dayatıldığı açıklanmıştır. Buna bağlı olarak Beauvoir'ın kadınların kadın olarak doğmadığı, sonradan kadınlaştırıldığı düşüncesinin önemi tartışılmıştır. Beauvoir'ın kadının olumsuz durumdan kurtulması için önerdiği çözüm kısaca şöyle somutlaştırılmıştır: Dışlanma korkusuyla sisteme dahil olan kadın, varoluşunu doğru anlamazsa köle, hizmetçi, öteki olarak ölür; ancak varoluşunu, özünü değiştirebileceğini fark eder ve ekonomik özgürlüğünü ele alırsa erkeğe hiçbir bakımdan bağımlı kalmayacaktır. Beauvoir'ın, kadının kendi varoluşunu sorgulaması düşüncesi Heidegger felsefesiyle paralellik gösterirken, kadının, özünü kendi tercihleri doğrultusunda oluşturması düşüncesinin de Sartre felsefesinden etkilendiği sonuç olarak savunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST DÜŞÜNCENİN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Liberal Feminizm: Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, Harriet Taylor

Liberal feminizmi anlayabilmek için öncelikle liberal düşüncenin özelliklerini, neyi savunduğunu bilmek gerekmektedir. Liberal düşüncenin birinci özelliği, rasyonel bireyi temel almaktadır. İkinci özelliği, bireyin özgürlüğüne önem vermesi olup aynı zamanda bu özellik liberalizmin en önemli özelliğidir. Üçüncü özelliği, devletin sınırlarıyla ilgili olup devletin tek görevinin toplumu dış tehlikelerden korumak ve iç düzeni sağlamak olması gerektiği düşüncesidir. Devlet bireylerin zarar görmesini önlemeli başka bir şeye karışmamalıdır. Devlet tüm bireylerine eşit davranmalı ve eşit haklar sağlamalıdır. Dördüncü özelliği ise, serbest ekonomidir (Demir, 2014: 45-47).

Liberal düşünce bahse konu maddeleri temel alırken liberal feminizm de bu maddeleri baz alarak, tüm maddelerin cinsiyetçi bir ayrımcılık yapılmadan hem kadın hem de erkek için geçerli olması gerektiğini savunmaktadır. Liberal feministlerin önemi feminizm tarihinin en temel hak taleplerini oluşturmaktadır. Amaçları kadınların da erkekler gibi haklarını diledikleri gibi kullanabilmeleridir. Erkeğe sağlanan tüm imkanlar doğal hak olarak sağlandığı için aynı haklar kadın için de sağlanmalıdır. Erkek gibi, kadın da oy kullanmalı, erkeğin gördüğü eğitimi kadın da görmeli, kız çocukları da erkek çocukları gibi özgür bırakılmalı, tıpkı erkekler gibi kızlar da fiziksel ve zihinsel olarak kendini geliştirmelidir. Ayrıca mesleki anlamda da kadın sınırlandırılmamalıdır. Kadın ve erkek için ayrı meslek grupları olmamalıdır. Günümüzde hala geçerliliğini koruduğu gibi o dönemde de kadın için en uygun meslek olarak el emeği ürünlerle uğraşmak ya da öğretmenlik gibi daha kadınsı olarak adlandırılan işleri kadınların yapması uygun görülmektedir.

Liberal feministler bahse konu haklar için bir direniş göstermektedir. Eğitimde eşitlik istemekteler çünkü kız çocuğunu erkek çocuğu ile eşit konuma getirebilmek için öncelikle aynı eğitimden geçmeleri gerektiğini savunmakta olup bu sebeple eğitim alanında eşitlik mücadelesi vermekteler. Kadının özgürlüğü istenilir çünkü ancak özgür bireylerin akıllarını kullanarak topluma katkı sağlayabileceğine inanmaktadırlar. Ayrıca kadınların çok büyük bir kısmı ev içinde ev işlerine ve eşyalara hizmet eder konumda olduğundan kendini geliştirememektedir. Bu sebeple kadınların ev dışındaki gerçek dünyaya çıkmaları, ekonomik olarak kazanç sağlamaları gerektiği ancak bu sayede varolan durumlarından kurtulabilecekleri savunulmaktadır. Ekonomik anlamda kazanca sahip olan kadın hiçbir erkeğe bağımlı

olmayacak, kendini geliştirmiş, aklını kullanmış olarak ikinci olan konumundan çıkmış olacaktır.

Liberal düşünceden etkilenen liberal feminizmin savunduğu ana maddeler bunlar olup en bilenen temsilcisi Mary Wollstonecraft'tır. *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Müdafaası) eseriyle büyük bir yankı uyandıran Wollstonecraft bu eserini kadının bağımsızlığı üzerine oluşturmuştur. Ona göre, kadının kendini içinde bulunduğu durumdan kurtarması için özgürlüğünün ve mutluluğunun peşinden koşması ve bunun mücadelesini vermesi gerekmektedir. Kadın ancak akıllı vasıtasıyla konumunu iyileştirebilir, kendisine değer katabilir ve hayatını şekillendirebilir. Çıkacağı bu yolda akıl, kadının kendine bir yön belirlemesini sağlamakla birlikte hayatı ve kendisi ile ilgili kararlarda, kendisinden başkasının hükmüne izin vermeyecektir. Bu sayede kadının topluma karışması için bir erkeğin eş olarak aracılığına gerek kalmayacaktır. Kadın sadece aklını kullanarak tüm bunları yapabilecek durumdayken erkeğe boyun eğmemelidir.

Wollstonecraft'a göre kadın erkek tarafından akıldan yoksun görülerek küçümsenirken yine aynı erkek tarafından dış görünüşü dolayısıyla tercih edilmesi çok aşağılayıcıdır. Kadın toplumun ona yüklediği kadın olmanın özelliklerini bir kenara bırakarak akıllı sayesinde bu durumdan çıkarak erdemli hayata ulaşmalıdır.

Kadın erkek tarafından sakin, uyumlu, itaatkâr hale getirilmek istendiği için zihnini kullanması ve kendini gerçekleştirmesi engellenmek istenmektedir. Çünkü kadın aklını kullanırsa sorgular, haklarının, özgürlüğünün peşinden koşar ve bunları elde ederse bir erkeğe ihtiyacı kalmayacaktır. Bu sebeple kadının erkeğe muhtaçlığı kalmayacağından erkek kadını dilediği gibi yanında tutup, köle gibi kullanamayacaktır. Bu düşüncenin tedirginliği ile kadın bu denli kısıtlanmış olup zihnini kullanmasını engellemek için günlük işlerin içine atılmıştır. Ev işlerinin yanında bir de çocuk doğurup anne olması gereken kadının başka bir şeyi düşünmeye veya başka bir işi yapmaya vakti kalmadığından kadın böylece yaşayıp gitmektedir. Kadının hayatında belli bir alanda uzmanlaşma olmadan erkeğin ona bıraktığı tek alan olan ev işleri, dikiş nakış gibi basit ve pasif işlerle kendini oyalamaktadır.

Wollstonecraft'a göre,

En büyük talihsizlik ise iki cinsiyetin de ahlaktan önce gördüğü kazanmaları, akıllı kullanıp insan doğasının ideal yapısıyla bir aşinalık sağlamadan önce hayat hakkında bilgi edinmeleridir. Sonuç olağandır; yaratılışlarıyla yetinip önyargılara yem olurlar ve bütün fikirlerini ödünc alıp körü körüne otoriteye boyun eğler (Wollstonecraft, 2012: 70).

Kadınlar kendilerine yüklenmiş olan güzel olma, cilveli olma, itaatkâr olma gibi tüm kavramlardan kurtulamadığı sürece asıl olması gerektiği halinden uzaklaşır ve yapay bir hal alır. Sürekli evin düzeni, kendi dış görünümü ve çocuklarıyla uğraşan kadın bir süre sonra bu

monoton hayattan sıkılmaya ve mutsuz olmaya başlar. Fakat bu mutsuz kadından iyi bir anne ve iyi bir eş olması da beklenmektedir. Kadının iyi bir anne olabilmesi için aklını kullanmaya ihtiyacı vardır çünkü yetiştireceği çocukları doğru yönlendirmelidir. Aksi takdirde kız çocuğuna kendisi gibi olmayı öğretirken erkek çocuğuna da babası gibi olmayı öğretecektir. Böyle olması sistemin işlemesi demektir. Kız çocuğu tıpkı tüm genç kızlarda olduğu gibi evliliğe hazırlanacak, erkek çocuk ise diğer erkekler gibi bir meslek öğrenerek para kazanmaya başlayacaktır. Böylece kurulu düzen devam edecektir.

Wollstonecraft'ın kadının değişmesi gereken konumu hakkındaki düşünceleri ve savunusu oldukça açıktır. Bu bakımdan aksini yani kadının pasifliğini savunanların karşısında durmuştur. Özellikle de Jean Jacques Rousseau'nun *Emile* adlı eserinde Sofia'ya bir kadın olarak, nasıl olması gerektiğini anlattığı bölümleri eleştirmektedir. Çünkü Rousseau burada Sofia karakteri üzerinden tüm kadınları tanımlamaktadır. Rousseau *Emile*'in beşinci kısmında Sofia ve Emil'i tanımlarken her ikisinin de aynı olduğundan tek farkın cinsiyet olduğundan söz etmektedir. "İkisinin de parçaları aynıdır; işleyişi aynıdır. Yüzleri birbirine benzer, hangi bakımdan ele alınırlarsa alınsınlar, aralarındaki ayrım oldukça azdır." (Rousseau, 2021: 512). Bu satırlar okunduğu zaman olumlu bir ifade görünmektedir. Ancak çok geçmeden Rousseau'nun asıl düşünceleri ortaya çıkmaktadır. Çünkü Sofia tüm kadınlar gibi pasif, zayıf kırılgan olmalı zira o da bir kadındır bu sebeple akıldan yoksun ve erkeğe muhtaç vaziyettedir. Rousseau'ya göre kadının serbest bırakılıp kendi aklıyla karar vermesine izin verilmemelidir çünkü kadın aklını kullanma eylemini çok sık yapmadığı için doğru karar veremeyecektir. Rousseau kadını ciddi manada akıldan yoksun göstermektedir. Ona göre din konusunda da "Kızlar annelerinin dinin almalıdır, anneleri de kocalarının dinini der. Kocalarının dini yanlışsa eğer Tanrı bunu affeder. Kadınlar kendileri karar verecek durumda olmadıkları için babalarının ya da kocalarının dinini alırlar." (Rousseau, 2021: 544).

Kadın sadece evine çocuklarına ve kocasına odaklanmalı, güzel ve cilveli olmalı ki kocasını mutlu edebilsin. Yine Rousseau'ya göre;

Sophie süsü sever, süsten de anlar. Süsü aslında çok sade, çok zariftir. Güzelliğini yaymaz, örter; ama örtmekle de onları hayal ettirmeyi bilir. İnsan onu görünce şöyle der: İşte utangaç ve uslu bir kız. Sanki bu kadar sade bu giyim, hayal gücüyle parça parça çıkarılmak üzere oluşturulmuş gibidir (Rousseau, 2021: 574).

Sophie'nin en iyi bildiği ve ona en çok özenle öğretilmiş olan şey, kadınlığı ilgilendiren işlerdir; hatta giysi biçip dikmek gibi artık hiç akla gelmeyen işlerdir. Yemek pişirmeyi, sofrayı kurmayı bilir. Yiyeceklerin fiyatlarından haberdardır, kalitelerinden anlar. Hizmetçilerin işlerini de üstlenebilir ve bu işleri her zaman seve seve yapar (Rousseau, 2021: 575).

Rousseau'nun Sofia'yı tanımlayışı tam da ikincil konumda olan kadının durumudur. Ona göre kadın pasif, utangaç, zarif ve bu haliyle erkeğin iştahını kabartan, erkeği cinsel açıdan kendine çeken olmalıdır. Kadın kendine bakmalı, süslenmeli ama bunu göze sokmamalı,

erkeğin iştahını kabartmalı, onu kendine çekmeli ama bunu da doğrudan yapmamalı. Bunların dışında ev işleriyle çok iyi derecede ilgilenirken bilgili de olmalı, hesabını bilmeli, evin tüm hizmetini gerekirse kendisi görmeli ve asıl mesaj tüm bunları severek yapmalıdır. Severek yapmazsa mutsuz olur, kadın mutsuz olursa erkeği de mutlu edemez dolayısıyla erkeğin de kadına ilgisi biter. Kadının kendi iyiliği ve hayatını idame ettirebilmesi için erkeği mutlu etmesi ve yaptığı tüm işlerle mutlu olması gerekmektedir. Bu durum, kadına net biçimde hissettirilen konumunu benimsemesinden başka çaresi yokmuş gibi davranılarak toplumsal bir düşünce haline getirilmiş ve kanıksanmıştır.

Wollstonecraft'a göre tüm bunlar kadının eğitilmemesinden, zihnini kullanamamasından ve buna müsaade edilmemesinden kaynaklıdır. Kadın da tıpkı erkek gibi aklını kullanarak kendi haklarına sahip olmalı ve kendi kararlarını vermelidir. Aksi takdirde erkeklere bağlı ve bağımlı kalarak mutsuz ve ikinci planda yaşamaya mahkûm edileceklerdir.

Wollstonecraft kendi aklını kullanmayan kadını erdemli olarak nitelendirmemektedir. Erdemli olmak için insan kendi kararlarını kendisi vermelidir. Başka birinin yönlendirmesiyle ya da akıl vermesiyle hayatını sürdüren insanların erdemli olup olmadığından söz edilemeyeceğini savunmaktadır. Erdemli insan kendi kararlarından sorumlu tutulandır, kadın önemsiz işler dışında kendisi için bir karar veremediğinden erdemli olup olmadığı konusunda değerlendirilemez.

Kadın bu hayattan ancak doğru bir eğitim alarak kurtulabilir ve maddi, manevi her anlamda kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayabilir. Her yol kadının eğitilmesi gerektiğine çıkmaktadır. En başta eğitim ve zihinsel gelişim, erkek gibi kadının da hakkıdır ve erdemli olması için gereklidir. Ayrıca kocası kadından önce ölürse kadın çocuklarıyla ortada kalacak, çocuklarına hem annelik hem de babalık etmesi gerekecek ama kadın sadece anne olmayı öğrendiği için babalık yapacak konumda değildir. Yine kadın daha önce hiç maddi kazanç sağlamadığı için çocuklara bakması gerektiği noktada ne yapacağını bilemez halde olacak belki de fahişelik yapmak zorunda kalacaktır. Zira kadının bildiği tek iş bu olacaktır. Kadın, düşürüldüğü bu konumdan kurtarılmalı, çocukluktan itibaren erkek çocuk gibi kız çocuğu da serbest bırakılmalıdır ki o da gücünü kullanmayı öğrensin ve bedenini güçlendirsın hem fiziksel hem zihinsel açıdan gelişebilsin.

Wollstonecraft toplumun erdemli olması için insanların akli temel almaları gerektiğini savunurken sadece erkeklerin değil kadınların da aklını kullanması gerektiğini aynı zamanda kadın erkek ayrımı yapılmadan tüm toplum eğitilirse ancak daha fazla erdemli hale gelinebilir düşüncesini savunmaktadır. Kadınlar akıldan başka bir şeye itaat etmemelidirler. Yani daha

fazla erdemli olmak için kadınları eğitmek, ayakları üzerinde durmalarını sağlamak şarttır. Zira erdemli bir kadın ancak doğurduğu çocuklara erdemin ne olduğunu öğretebilir.

Wollstonecraft'ın savunusu özetle şöyledir; “Erkekler kölece itaatimiz yerine, akılcı arkadaşlığımızı tercih edip zincirlerimizi kırmamıza cömertçe yarım etselerdi, bizlerin daha dikkatli kız çocuklara, daha duyarlı kız kardeşlere, daha sadık eşlere, daha akılcı annelere -kısaca daha iyi yurttaşlara- dönüşeceğimizi görürlerdi.” (Wollstonecraft, 2021: 221).

John Stuart Mill ve Harriet Taylor' da liberal feminizmin önemli savunucularındandır. Taylor ve Mill, Wollstonecraft'dan farklı olarak kadınların ekonomik ve siyasi haklarının da olması gerektiğini savunmaktadır. Taylor'a göre kadın ve erkek hiç eşit olmamış, kadın erkeğe göre hep ikinci planda kalmıştır. Bu durumu anlamak çok zor olmamakla birlikte, fiziksel olarak daha güçlü olanın daha zayıf olanı ikincil konuma düşürdüğü açıktır. Tarihe bakıldığında da yakın zamana kadar insan gücünün kullanımı genel yasa haline gelmiştir. Erkek kadına göre daha güçlü görüldüğünden kadın ikinci plana atılmıştır (Taylor, Mill, 1970: 99). Erkek, kadını kendi sahip olduğu aktif yaşamın dışına itmiştir. Bunun sebebi olarak da kadının fiziksel açıdan güçsüz kabul edilmesi ve tüm kadınlara anne özelliğinin yüklenmesidir. Taylor'un bu konuda bir eleştirisi vardır. Her kadın anne olmak istemeyebilir, her kadın anne olamayabilir veya henüz bekar olan kızların çoğunlukta olma durumu da vardır. Bu kadınların tek görevi anne olmak olarak görüldüğünden, anne olamayan ya da olmayan kadınlar toplumda birer hiç olarak kaybolacaklardır. Bu sebeple erkeğin hakları neler ise ekonomik, siyasi, toplumsal, hukuksal ve daha birçok alan da olduğu gibi kadın da tüm bu haklara doğal olarak sahip olmalıdır. Fakat kadın tıpkı erkek gibi tüm haklara sahip olup kendi hayatını idame ettirebilirse bu erkeğin hoşuna gitmeyecektir. Bu sebeple kadın, erkeğin boyunduruğu altında tutulmalıdır. Zira erkek bencilce kendisi için yaşamayı tercih ederken doğal olarak kadının da bir hizmetçi gibi kendisi için yaşaması ona haz vermektedir.

Taylor'a göre var olan sistemde erkeğin kadına karşı görevi onu korumak ve geçimini sağlamaktır. Ancak vicdanı olan bir erkeğin eşine karşı sorumlulukları olduğunu kabul edeceğini, tek görevinin onu korumak ve geçimini sağlamak olmadığını bileceğini savunmaktadır. Taylor, vicdanlı erkek olduğu gibi itibarsız erkeğin varlığından da bahsetmektedir. İtibarsız erkek, tek itibar gördüğü yer olan evine geldiğinde dışarıda yaşadığı eksiklik duygusunu evde sürekli ona danışan eşi üzerinde gidermektedir. Dolayısıyla tek amacı kendi duygularını tatmin etmek olup eşine karşı sorumlulukları ve vicdanı önem arz etmemektedir.

Mill ise erkeğin aktif ve yöneten olurken, kadının pasif ve yönetilen olma durumu ortaya çıkartabilecek bir kanıt olmadığını bunun sadece bu şekilde benimsetildiğini savunmaktadır.

Erkek kadına bu şekilde hâkim olurken kadına bir tek seçenek kalmıştır o da cinselliğinden son derece faydalanarak erkeği bu taraftan boyunduruk altına almaya çalışmaktadır.

Mill'e göre kadınlar evliliğe ve anne olmaya mecbur bırakılmaktadır. Kadın ve erkek güzel, anlayışlı bir evlilik yapabilecekken erkek bunu zorbalık olarak kullanır. Erkek, kadının evlenemezse toplumda bir hiç olarak görüleceğini bildiğinden kadının bu mecburiyetini kullanır. Bu sebeple kadına iyi davranmasına gerek yoktur, nasılsa kadın buna mecburdur. Ayrıca, kadının evlenip çocuk sahibi olması toplumun yararına bir şeydir kadın için zaruri bir durum değildir. O zaman kadına bu zaruri bir durum gibi gösterilmelidir, aksi takdirde pek çok kadın çocuk yapmayabilir. Kadına çocuk yapmak zorunda olduğu düşüncesi kabullendirilerek çocuk yapmaya mecbur bırakılmıştır. Kadının bu denli hiç sorgulamadan, her söyleneni kabul etmesi ve yerine getirmesi, erkeğin hükümdarlığına girebilmesi için eğitimsiz olması gerekir, eğitilmiş bir kadın bu durumdan rahatsız olacak ve bu hizmetçilikten kurtulmak isteyecektir. Bu sebeple de kız çocuklarının dini eğitim dışında bir eğitim alması hoş karşılanmamaktadır. Kadın aklını arka plana atan ve bunu küçümseyen düşünceye karşı çıkan Mill böyle bir iddianın varlığı halinde kanıtlanması gerektiğini savunmaktadır. Böyle bir durum varsa dahi, bu ancak kadının erkek gibi yetiştirilmediğinden hep aşağılandığından kaynaklanmaktadır. Özgür yetişen kadınlar da erkeklerle her anlamda eş değer olacaktır. Mill, erkekler gibi özgür ve eğitilmiş yetişecek kadınların yine erkekler gibi onurlu mesleklere sahip olacağını ve bunun insanlığa çok büyük katkısının olacağını ifade ederek bu durumu insanlara anlatmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Kadın hiçbir alanda hak ettiği konumda olmadığı gibi, evliliğinde de hak ettiği bir konumda değildir. Evlilik hayatı boyunca kadının, çocukların ve malların üzerine bir hükmü yoktur. Kadının doğurup, büyüttüğü çocuklarla ilgili kararlar baba tarafından verilmektedir. Evlilikteki mal aidiyeti ise, tüm mallar erkeğe ait olup ikincil konumdaki kadın böyle bir hakka sahip değildir. Baba karakteri her bakımdan üstün ve hak sahibi iken anne karakteri maddi ve manevi olarak hiçbir hakkı olmayan, bunun yanında tüm emeklerine ve hizmetlerine rağmen saygı dahi görmeyen bir karakterdir. Fakat, her alanda erkeğe gösterilen saygı kadına da gösterilseydi aile içinde anne de babayla aynı konumda olurdu. Dolayısıyla, kadının saygı gördüğü bir toplumda çocuklar da bu durumu örnek alır ve erkekler kız kardeşlerini aşağılamayıp onlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmazdı. Ayrıca Mill bu konuda evlilik eğer duygu birliğinden kaynaklanıyorsa her şey ortak olmalıdır düşüncesini savunmaktadır. Yani kadın açısından “benim olan senindir, ama senin olan benim değildir.” öğretisini reddeder (Mill, 2020: 91).

Mill erkeklerin oy kullanmasına karşın kadınların hangi gerekçeyle kullanamıyor olduğunu sorgulamakta ve bu görüşe karşı çıkmaktadır. Bu konunun kadın aklının önemsenmemesine ve kadını akıl yoksunu gibi göstermeye vardığını düşünmektedir. Mill, bu noktada erkeğin daha akıllı olduğuna inancın nereden geldiğini ve somut herhangi bir delilin var olup olmadığını sorgulamaktadır. Zira somut bir delilin olmaması halinde bu sadece bir uydurmadır. Eğer erkek, kadından fiziken daha güçlü ve iri olduğu için aklının da daha fazla olacağı düşünülüyorsa o zaman fiziksel olarak daha küçük erkeklerin de diğer erkeklerden daha az akıllı olduğunu söylemek gerekmektedir. Dolayısıyla bu iddia çok lüzumsuz görünmektedir. Kadınla erkek arasında zekâ ve meslek icra etme konularında fark varsa bu erkeğin kadını ikinci konuma getirmesinden kaynaklıdır. Eğer kadına da esaslı bir eğitim ve mesleki anlamda erkeğe verilen fırsatlar tanınmış olsaydı kadın da tıpkı erkek gibi pek çok alanda başarılı olabilirdi. Mill'e göre kadın her alanda erkekle eşit haklara sahip olmalıdır. Erkeğin gördüğü eğitimi görmeli, erkeğin yaptığı işi yapmalı, fiziksel olarak daha güçlü olmalı, erkeğin arkasında değil, yanında durmalıdır. Mill'in düşüncesine göre, kadın aklını da erkeğin aklı gibi geliştirmek topluma iki kat fayda sağlayacaktır.

1.2.Radikal Feminizm: Kate Millett, Shulamith Firestone, Mary Daly

Radikal düşünce nedir? Radikal feminizmi anlamın yolu radikal düşüncenin ne olduğunu anlamaktan geçmektedir. “Radikalizm; sosyal, siyasal ve düşünsel alanlarda, uzmanlaşma ve reforma karşı, köklü ve temel değişiklikler ön gören yaklaşımları ifade etmektedir.” (Demir, 2014: 63). Radikalizmin tanıma bakıldığında radikal düşünce de açıkça anlaşılmaktadır. Belli alanlardaki değişimin basit değişikliklerle düzelemeyeceğini, kökten bir değişimin şart olduğunu savunan bir düşünüş biçimidir. Anlaşılabileceği üzere radikal feminizm de kadının konumuna çözüm olarak köklü değişiklikler önermektedir. Ve ilk odak noktası elbette kadın ve erkek arasındaki ilişki ve bu ilişkiyi neyin belirlediğidir. Ve radikal feministlere göre cinsiyetler arasındaki farklar ortadan kalkmadığı ve toplum bu yönde değişmediği sürece kadının yeri de değişmeyecektir. Bu sebeple öncelikle “Patriarkal” olarak adlandırdıkları sistem ortadan kalkmalıdır. “Patriarkal”, geçmişten günümüze kadar değişmeden gelen erkeğin kadın üzerindeki hükmü ve büyük erkeklerin küçük yaştaki erkeklere de hâkim olma durumuna denmektedir. Bu sistem toplumun her alanında hüküm sürmeye devam ettiği sürece kadının ikincil konumunda olumlu anlamda bir değişiklik olmayacak ancak, bu sistemin yani erkeğin üstünlüğünün ortadan kalkmasıyla kadının konumu iyileşecektir.

Radikal feministlere göre kadın ve erkek arasındaki en önemli problem aslında kadının üremesiyle alakalıdır. Erkeğin kadını her alanda baskı altında tuttuğu bilinmektedir. Ancak

bunlardan en temel olanı ve kilit noktası olan, özellikle cinsellikte ve üremede kadının baskı altında tutulmasıdır. Bu baskıya çözüm olarak çocuk isteyen kadının kendi doğurma mecburiyetinin olmadığı yani asıl anne yerine suni dölleme ile başka bir gönüllü kadının o bebeği taşıyıp doğurması çözüm önerileridir. Böylece çocuğu doğuran kadının ona bakma zorunluluğu olmayacak, çocuk doğurmak istemeyen ama bir çocuğu olsun isteyen kadın da doğurmak zorunda kalmayacaktır. Annelik anlayışı hakkında ise radikal feministler, iç güdysel bir durum olmadığını, bunun sadece kız çocuğuna çocukluk döneminden itibaren öğretildiğinden benimsemesi sağlandığı görüşündedirler. Dolayısıyla bu bir iç güdysel durum değildir. Çünkü oyun döneminde kız çocuğunun eline bir bebek verilir ve doğal olarak evde annesi kendisine neler yapıyorsa, kız çocuğu da bebeğine aynılarını yaparak anneliği, kadınlığı ve pasifliği öğrenmektedir. Annesinin kendisini doyurduğu, giydirdiği, süslediği gibi o da bebeğini doyurmakta, giydirmekte ve süslemektedir. Yine annesinin el işlerinden etkilenerek o da bebeğine kıyafetler dikmektedir. Anlaşıldığı üzere anneliğin öğretildiği apaçıktır. Annelik kız çocuğuna öğretilmekte ve çocukluktan itibaren benimsetildiğinden annelik iç güdysel olarak kız çocuğunda var zannedilmektedir. Tüm bunlara ilaveten, radikal feministlerin çoğu evliliğe de karşıdır. Çünkü evlilik eril hakimiyetin hüküm sürdüğü yerlerden başlıcasıdır. Kadın evlilik içinde cinselliğe, anneliğe, hizmetçiliğe zorlanmaktadır.

Radikal feministleri kendisinden öncekilerden ayıran nokta, kadın bedeni üzerinde durmalarıdır. Kadın bedeni, kadının kendi himayesinde olmalı, erkeğin kadın bedeni hakkında bir söz hakkı olmamalıdır. Kadın isterse kürtağ yaptırabilmeli ve kendisi istemediği takdirde çocuk doğurmamalıdır. Kadını eşi ya da toplum buna zorlamamalıdır. Bu sorunun çözülebilmesi için öncelikle toplum tarafından benimsenmiş kültür anlayışına dönmek gerekmektedir. Çünkü hem toplum hem de kadın eril dili ve kültürü benimsemiş ise bu anlayışın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Tüm bu sorunlar, var olan sistemin yani ataerkilliğin yıkılması ile düzelecektir.

Kate Millett, radikal feministlerin önde gelenlerindendir, erkeğin kadına olan üstünlüğünün ve kadın üzerinde baskı kurmasının bir hak olarak görüldüğünü ve bunun neredeyse kurumsallaştığını dile getirmektedir. Erkeğin kendini bu kadar yüce, güçlü ve akıllı görmesi kadının sömürülmesine yol açmıştır. Millett'e göre bu durum ataerkil sistemin en belirgin özelliği olup bu sistemde erkek sadece kadına hükmetmez, erkeklerin kendi aralarında da bir hükmetme durumu vardır; yaşça büyük olan erkekler yaşça küçük olanlara da hükmeder. Bu sistemin zamanla benimsenmesi erkeği daha üstün gösterirken kadını da ikincil konuma itmiştir. Bu sistemde her şey tamamen erkeğin çıkarına göre kurulmuştur. Kadına, erkeği cinsel anlamda tatmin etmesi, ev işleri yapması, çocuk doğurması gibi basitleştirici ve kendisine hiçbir

faydası olmayan işler verilirken geriye kalan toplumda yükselme, haz alma, saygınlık uyandıran meslekler gibi pek çok alan erkeğe bırakılmaktadır.

Millett, ataerkil sistemin içselleştirilmesinin sağlanmasını ruhsal- cinsel kişilik oluşum dönemine bağlamaktadır. Ruhsal- cinsel kimlik, çoğu feministin de savunduğu gibi insana verili bir öz olmayıp, doğumdan sonra toplum tarafından öğretilerek oluşmaktadır. Millett'e göre insanlar bir bebek ya da çocuk gördükleri zaman ona kız ise iltifatla, erkek ise adamlığı vurgulanarak hitap ettiği için çocuklar bu durumu öğrenerek benimser. Çocuklar hayatları boyunca yetiştikleri aileden, kültürden ve aldıkları eğitimden, onların cinsiyetine göre uygun görülen davranış kalıplarının içine sokularak kadın ve erkek olmayı öğrenmektedirler. Öğrendikleri cinsiyetin yükümlülüklerini yerine getirmek için de yaşam boyu çabalamaktadırlar. Toplumun istediği kalıplara sokulan kadın ve erkek evlenerek ataerkil sistemin en temel birimi olan aileyi meydana getirmektedir. Sisteme dahil olan aile toplumun ve toplumun kabul ettiği tüm yapıların ve de sistemin devamını sağlaması açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu aile kurumu aynı zamanda toplumun düzenini de kendi içindeki bireylere öğrettiğinden sistemin işlemlerini sağlamaktadır. Aile ile toplum arasındaki bu derin ilişki bozulursa sistemin de bozulacağını savunan Millett'e göre, ikisinin birbirinden kopması demek toplumun ve ailenin çökmesi demektir.

Millett'e göre ataerkil sistemde kadınlar arasındaki sınıf farklılığı kadınlar arasında bir kıyaslamaya da yol açmaktadır. Bu kıyaslama en çok evli kadın ile çalışan özgür kadın arasında olmaktadır. Biri diğerinin evliliği dolayısıyla sağladığı güvenlik ve saygınlığa özenirken diğerinin ise onun özgürlüğüne özendiğinden söz etmektedir (Millett, 2018: 68-69). Ataerkil sistemde evli ve çalışmayan kadına oranla evli veya bekar aynı zamanda çalışan kadın sayısı çok çok azdır. Bu durumda bu sistemin yapıtaşlarından birisidir. Çünkü bu sistem içinde kadına ekonomik açıdan baskı söz konusudur. Evli kadının ev işi, kocasının çocuklarının hizmetini yapması gibi işlerin bir piyasa değeri olmadığından bu işler tamamen sermaye öncesi üretime girmektedir. Piyasa değerinin olması için kadının aktif olarak üretimde rol alması ve teknolojiden anlaması da gerekmektedir. Fakat kadın bu alandan ciddi anlamda uzak tutulduğundan erkeğin olmadığı zamanlarda üretim yapamaz haldedir. Millett bu durumun kadınlara özellikle yaşatıldığını, çünkü bilgisiz bırakılan kadının aynı zamanda güçsüz de kalacağını, güçsüz kadının da erkeğe bağımlılığını devam ettireceğini savunmaktadır. Erkeğin ve ataerkil sistemin isteği de budur. Kadın ekonomik olarak erkeğe bağımlı olursa, özgürce hareket edemez, erkeğin sözünü dinlemeye ve her ne olursa olsun onun yanında kalmaya mecbur kalacaktır. Kadının, kendisine böyle bir mecburiyetinin olduğunu bilen erkek canı biraz sıkıldığında ya da bir şeye kızdığında fiziksel ve ruhsal olarak savunmasız bir şekilde

yetiştirilen kadına kaba kuvvet uygulamaktan da çekinmeyecektir. Çünkü kadının durumu ve toplumun benimsediği ataerkil sistem buna müsaittir. Millett, erkeğin çıkarına olan bu ataerkil sistemin özelliklerini kadının oluşturmadığını, dünyanın erkeklerin dünyası olduğu için, öğretilen kadın kavramının, erkeklerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğu düşüncesini savunmaktadır (Millett, 2018: 83-84).

Millett, ataerkil sistem içinde din, ahlak ve cinsiyet gibi konulardaki kötülüklerin kaynağının kadınmış gibi görülmekte olduğunu, kadın ve cinselliğin birlikte anıldığını dolayısıyla kirli ve günah yüklü kısmın kadının üstüne kaldığını fakat erkeğin cinsellik konusu dışında insani yönlerinin ele alındığını savunmaktadır (Millett, 2018: 92-93). Bu sistem devam ettikçe cinsel konularda geçmişte olduğu gibi gelecekte de kadın suçlu görülmeye devam edecektir. Var olan sistem içinde erkek insan konumundayken kadın insan dışı, yani nesne konumuna atılmıştır. Kadının bedeni nesne olarak erkeği baştan çıkaran dolayısıyla yanlışa sürükleyendir. Millett'e göre; "Cinsel bir devrim için, belki her şeyden önce geleneksel cinsel kısıtlamalara ve tabulara, özellikle eşcinsellik, ufak yaşta evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel yaşam gibi ataerkil düzenin tekeşli evlilik sistemini tehdit eden kısıtlamalara son verilmesi gerekecektir." (2018: 106). Millett, cinsel devrim ile birlikte ailede çocuk bakımının sadece kadının üzerine kalmayacağını, erkeğin de bu bakıma ortak olacağını dolayısıyla kadını eve bağlayan anne kavramının eski anlamından biraz daha uzaklaşacağını savunmaktadır. Anne kavramının var olan anlamından biraz daha uzaklaşması kadının özgürleşmesinin de önünü açacaktır. Cinsel devrimin getirilerinden bir diğeri de evliliğin yerini sevgiye dayalı birlikteliklerin alması olacaktır. Bu tür birliktelikler evliliğe göre daha kısa süreli olabilirken nüfusun dengesinin sağlanmasına da yardımcı olacaktır.

Kate Millet'e göre her alanda hüküm süren ataerkil sistem, kadınların eğitim hakkını, çalışma hakkını, siyasetin içinde bulunma hakkını, hukuki hakları gibi daha birçok haklarından faydalanmasını engelleyen bununla birlikte cinsel istek ve arzuları gibi fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını da görmezden gelen bir sistemdir. Kadın ancak bu sistem ortadan kalkarsa özgürleşebilmektedir. Kadın eğitimden faydalanamaz çünkü sistem kadının öğrenmemesi ve boyun eğmesi üzerine kurulmuştur. Cinsel açıdan tamamen kısıtlanmış olan kadın, yine boyun eğdiği erkek ne zaman isterse kadın o zaman erkeği mutlu edecek kadar bir cinsel ilişki (baskı) yaşadığı gibi kadının bu ilişkiden haz almasının veya cinselliği isteyip istememesinin bir önemi olmamıştır. Zira sadece erkeğin istekleri ve mutluluğu önemlidir. Çalışma alanında ise kadınlara daha kötü işlerin verilmesiyle birlikte emeklerinin karşılıklarını alamadıkları gibi erkeklerden daha çok çalıştırılmışlardır. Erkekler önemli iş alanlarını kendilerine ayırırken kadınlar, saygınlığı daha az olan işlerde çalıştırılmışlardır. Bunun sebebi oldukça açıktır, kadının erkekle eşit ücret alması, kendi geçimini kendisinin sağlıyor olması hoş karşılanmayan bir durumdur. Öyle ki, kadını erkeğe bağımlı yapan en önemli nokta kadının ekonomik olarak

erkeğe muhtaçlığıdır. Aynı zamanda kadının köleliğinin ve ataerkil sistemin devamlılığının en önemli sebebidir.

Shulamith Firestone ise büyük ölçüde cinsel sınıflaşmaya değinmektedir. Cinsel sınıflaşma sorununun kadın hakları konusunda yapılacak birkaç değişiklikte düzelecek kadar basit bir problem olmadığını savunmaktadır. Firestone, kadının geçmişten gelen köklü problemlerinin olduğunu ve bu problemlerin ancak devrimle değişeceğini, kadınlık kalıplarının ancak radikal feminizmle yıkılacağını belirtmektedir (Firestone, 1993:13). Cinsel sınıflaşmaya yol açan en önemli sebep biyolojik ailedir. Aile yapısına bakıldığında, erkeğin kadından daha güçlü oluşu aile içinde bir hiyerarşi oluşturmaktadır. Ayrıca kadın bedeninden kaynaklı sebeplerden (doğum, emzirme, aybaşı hali) dolayı kadının, erkekten daha güçsüz duruma düşmesi kadının hep ikinci planda kalıp erkeğe bağımlı ve hizmet eder konumda olmasına yol açmıştır. Kadın bedeninin bu tür özelliklerinin olması kadının erkek tarafından mesleki anlamda da sınırlandırılmasına ve sınıflandırılmasına sebep olmuştur. Erkeğin fiziksel olarak daha gelişmiş ve güçlü görünmesi kadını her zaman erkeğin arkasına atmıştır. Kadının bu sınıflaşmayı önlemesi gerekmektedir. Bunu da ancak kendi bedeninin kontrolünü kendi sağlayarak yapabilir. Firestone'a (1993: 22) göre bu noktada kadının kendi bedeninin kontrolünü sağlaması yeterli değil ancak bununla birlikte kadınların tüm doğumları kontrol altına alması ve bu kontrolü sağlayan kurumları da kadınların denetlemesi gerekmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Firestone'un amacı sadece ataerkil sistemi değiştirmek ya da yok etmek değil, cinsel sınıflaşmayı da ortadan kaldırmaktır.

Firestone da Millett gibi annelik kavramına yüklenen anlamı eleştirerek onunla aynı noktaya varmaktadır. Yapay üremenin annelik kavramını değiştireceğini ve kadının üzerinden çocuk yükünü alacağını savunmaktadır. Bu sayede geleneksel aile yapısının getirdiği annenin üzerindeki baskı etkisini yitirecektir. Zira cinsel sınıflaşma her iki cins içinde bir devamlılık kazanmış olup, yıkılıp yok edilmediği sürece kadının konumu, liberal feministlerin eşitlik mücadelesi gibi basit taleplerle değişemez. Firestone'a göre kadınların yıllardır bastırılmasından, ikinci plana atılıp değersizleştirilmesinden ve kendi bedeni hakkında bile karar verdirilmemesinden dolayı siyasi anlamda da kadınlar başarılı olamamıştır. Bu durumu ancak köklü bir hareket değiştirebilir.

Firestone bu devrimci harekete çocukların da dahil edilmesi gerektiğini savunmakta olup kadın ve çocukların bugüne kadar aynı görüldüğünden bahsetmektedir. Çocuklar da tıpkı kadınlar gibi bastırılmış ve kalıpların içine sokulmuştur. Bu kalıplar ortadan kaldırılmalı, kadınlar ve çocuklar da erkekler gibi insani şartlarda yaşamalıdır. Firestone, insani şartlarda yaşamak için sevginin önemine değinmektedir. Ona göre sevgi insanın kendisini karşısındakine

açmasıyla birlikte benlikler arasında bir alışveriştir. Karşılıklı bir ilişki olmadığı sürece alışveriş hali olmadıkça ilişkidekilerden birisi zarar görecektir (Firestone, 1993: 138). Fakat kadın toplumda erkekle olan evliliği dolayısıyla varolduğu için sırf evli kadın olmak için evlenir. Bu sebeple de karşılıklı bir sevgi çoğunlukla olmamaktadır. Erkek için sevgi kavramı karşılıklı bir ilişkiden ziyade kadına hükmetmek ve onu diğer erkeklerden korumak ve kollamaktır.

Firestone kadınların hem biyolojik bakımdan hem de kültürel bakımdan farklılaştırıldığını, ikincil konuma itildiğini ele almaktadır. Zira kadın doğal olarak erkekten farklı konumda değildi, erkeğin çıkarına doğru evrilen bir sistem dolayısıyla kadının ikincil konumu toplumun kabulü haline gelmiştir. Bu kabul görülen durumun yıllarca süregelmesinin sebebi ise erkeğe büyük çıkar sağlamasıdır. Cinsiyetçi ayrım dolayısıyla kadın beden çok yıpratılmıştır. Evlenmeden önce ailesinin evindeki hizmetçilik durumu evlendikten sonra kocasının evinde daha yıpratıcı hale gelerek devam etmektedir. Ailesinin evinde sadece ev işleri yapan kadın, evlenince bir de kendi isteği doğrultusunda olmayan birçok çocuğa sahip olup anne olarak bu çocukların tüm bakımlarını üstlenmektedir. Elbette tüm bunların yanında defalarca doğum yapmış olmanın getirdiği hastalıklar ve ölümler de cabasıdır.

Firestone'a göre olması gerekenler; kadınlar doğum ve anneliğin getirdiği yükten kurtulmalı, bununla birlikte çocuğun ilgi ve bakım işleri eşler arasında eşit bir şekilde bölüşülmelidir. Çocuklar ve kadınların, ekonomik bağımsızlığa dayanan siyasal özerkliği ve kadınlarla çocukların topluma geri kazandırılması gerekmektedir. Ayrıca sadece insanlığın devamı için gerekli görülen cinsellik anlayışının değişmesi ve yine sadece erkeğe özel bir durum olarak görülen cinselliğin kadınlar ve çocuklar için de özgür bir tercih olması gerekmektedir (Firestone, 1993: 214-217).

Hem Millett'e hem de Firestone'a bakıldığında her ikisi de kadının süregelen ikincil konumunun düzelmesi için gerek cinsellikte gerek aile yapısında köklü değişikliklerin olması fikrini savunmaktadır. Kadının üzerindeki biyolojik baskının kalkması, doğurmaya ve anneliğe çok büyük anlamların yüklenmemesi ve bu görevlerin sadece kadına bırakılmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Yapay dölleme ve çocuk bakımının bölüşülmesi ile geleneksel aile yapısının da yıkılmasıyla kadın ikincil konumundan kurtulacaktır. Bu sayede kadın tekrar topluma kazandırılmış olacaktır.

1.3. Kültürel Feminizm: Margaret Fuller, Elizabeth Cady Stanton

Kültürel feminizm, siyasal değişimden ziyade kültürel dönüşüme önem verilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu gruptaki feministler eleştirel düşünme ve kadının kendisini geliştirmesinin önemini kabul etmekle birlikte hayatın akıl dışı ve sezgisel yönünü de vurgulamaktadırlar.

Kültürel feministlerin diğer feminist akımlardan farkı; kadın ve erkek arasındaki benzerliklerden ziyade kadınlığın niteliklerine ve sezgilerine odaklanmıştır. Temelinde ise anaerkil bakış yatmaktadır (Donovan, 2020: 73-74).

Kültürel feminizmle birlikte eril gücün hakimiyeti yerine dişillik getireceği barış ve uyum, kadınların ayrı ayrı evlerde dağıtılmış halde olmalarının yerine birliktelik, güçlü kadınlar ve şiddetin olmadığı bir anlayışın hakimiyeti savunulmaktadır. Aynı zamanda kültürel feministler, duygusallığın ve sezgiselliğin de bir bilgi kaynağı olduğunu, kadının da bu yönlerinin baskın olduğunu dolayısıyla, sezgisel ve duygusal olarak bilgiye ulaşmanın da kadına özgü bir özellik olduğunu vurgulamaktadırlar.

Kültürel Feminizm Margaret Fuller'in *Woman in the Nineteenth Century* (19. Yüzyılda Kadın) adlı eseriyle başladığı kabul edilmektedir. Fuller'e göre kadının erkek gibi yönetmeye ya da belirlenmiş, kalıplar içine sokulmuş kadın gibi olmaya ihtiyacı yoktur. Kadının özgürlüğe, kendini geliştirmeye ve güçlenmeye ihtiyacı vardır. Kadınlara dayatılan kurallarla bastırılmanın aksine kadınların özgüvenlerini geliştirmeleri desteklenmelidir (Donovan, 2020: 76).

Kadın toplumun dayattığı kalıplardan kurtulmalı, sezgilerine dayanarak, iç sesini dinleyerek hareket edip buna göre karar vermelidir. Fuller, kadının içinde bulunduğu çaresizlikten kurtulması ve kendine güvenmeyi öğrenmesini, özgüvenini geliştirmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Kadınlar özlere dönüp gerçekten ne olduklarını görüp buna göre kendilerini geliştirip topluma katılmalı ve sağlıklı ilişkiler kurmalıdırlar. Kadınlar yapacakları herhangi bir şey için erkeğe danışmaktan vazgeçmelidirler. Çoğu feminist gibi Fuller'de kadının konumunun değişmesiyle toplumun değişeceğine inanmaktadır. Kadın ne kadar özgür, özgüvenli olur ve yeteneklerini ne denli sergilerse toplum o denli iyiye gider. Çünkü kadınlar toplumda küçük bir azınlık değil aksine neredeyse toplumun yarısına yakın bir kalabalığı ifade etmektedir.

Elizabeth Cady Stanton ise tüm bu düşüncelerin yanı sıra dine dikkat çekmektedir. *The Woman's Bible* (Kadının İncili) adlı eseri ile Hristiyanlığa ve İncil'e yönelik eleştirilerini dile getirmektedir. Kadının dini yollarla doğal haklarından mahrum bırakıldığını eleştirerek din dahil hiçbir şeyin kadını doğal haklarından mahrum bırakamayacağını savunmaktadır. Kadını değersiz, zayıf, kötü gösteren hiçbir dini ve emri kabul etmemektedir. Özellikle Eski Ahit'in tarihsel olarak zamana uyum sağlayamayacağını, ahlaki değerlerin zamanla değişime uğraması dolayısıyla günümüzle uygunluğunun yok denecek kadar az olduğunu belirtmektedir. Stanton İncil'e de aynı şekilde yaklaşmaktadır. İncil'in de kadınları ikincil varlık olarak gösterdiğini ve kadınların ezilmesinde ana rol oynadığını düşünmektedir. Bu sebeple kadınların konumunun değişmesinde sadece talep edilen hakların elde edilmesinin yeterli olamayacağını tüm bunların

yanında dini bir değişikliğin gerekliliğini de savunmaktadır. Stanton, *Kadının İncil'*ini de Hristiyanlıktaki ve İncil'deki kadının konumuna, ahlak ve etik değerlere tepki olarak yazmıştır (Donovan, 2020: 83).

Stanton'a göre kadının tarihte, tarıma ve yerleşik hayata geilmesindeki önemi ve anne olarak topluma birey yetiştirmedeki faydası çok büyüktür. Anlaşıldığı zere Stanton'un anaerkillik düşüncesine ilgisinin olduğu dikkat çekmektedir. Stanton Kadın ve erkeğin görevlerinin değişmesi gerektiğini düşünmektedir. Kadın yönetici konuma geçerken, erkek de kadının evdeki görevlerini üstlenmelidir. Erkeğin eksik olduğu ev bugüne kadar hep yarım kalmıştır. Erkek bu eksiği kapatırken kadın yönetici olarak daha barışçıl duygularla bugüne kadar ki savaşçı bakışı kaldıracaktır. Böylece dünya çok daha iyi bir yer haline gelecektir (Donovan, 2020: 86).

1.4. Marksist Feminizm: Evelyn Reed, Margaret Benston

Marksist görüş temel olarak Karl Marx ve Friedrich Engels'in eserlerinden ve düşüncelerinden oluşmaktadır. Marksist düşüncede ne çıkan kavramlar, ekonomi, sınıf ve yabancılaşma kavramıdır. "Marksizim, insanları tek tek bireyler olarak değil, sınıflar olarak ele almaktadır. Toplumsal sınıf, içinde yaşadıkları maddi koşullar gereği aynı istek ve ihtiyaçları paylaşan insanların oluşturduğu bütünlüktür." (Demir, 2014: 55).

Marksist feministlere göre, toplumun sınıflardan oluşmasından dolayı liberal feministlerin savunusu olan, her bakımdan fırsat eşitliğinin doğru ve yeterli bir çözüm olamayacağı açıktır. Çünkü kapitalist sistem devam ettiği sürece sınıflaşma da devam edecek dolayısıyla sınıflaşmanın olduğu toplumlarda sınıflar arası bile eşitlik yokken kadın erkek eşitliği de sağlanamayacaktır. Marksist feministler kapitalizmin ortadan kaldırılmasına odaklanmış olup bunu doğru bir çözüm nerisi olarak görmektedirler. Zira kapitalizm sınıflaşmanın ve yabancılaşmanın sebebi olarak görülmektedir. Sınıflaşmanın olduğu bir sistemde sömürü vardır. Sömürünün olduğu bir sistemde de eşitlik sağlanamayacaktır.

Yabancılaşma kavramı ise insanın yaptığı işe karşı bir bağ kuramaması, bir bütünlük oluşturamaması, her alanda uzmanlaşmaların olması dolayısıyla uzlaşmanın getirdiği iş bölümü gibi sebeplerden dolayı kişinin kendini de ruhsal olarak bölünmüş hissetmesinden doğmaktadır. Ruhsal olarak kendini bir bütüne ait hissetmeyen kişiler yaptıkları işe de kendileri karar vermedikleri için işi ne kadar ve nasıl yapılacağı da baskı haline geldiğinden giderek topluma karşı, yaptıkları işlere karşı yabancılaşmaktadırlar. Bununla birlikte yabancılaşma kavramını kadınlar açısından da değerlendirmek gerekirse kadının bu durumu daha derin yaşadığı açıktır. Erkek iş dışında başka bir alanda toplumsal olarak bir bütünlük sağlayabilecek ortamda

bulanmaktadır. Ancak her alandan soyutlanmış olan kadın, ev dışına çıkmadığı için kendisini bir bütüne ait hissedebilecek alanı olmadığından yabancılaşma durumunu daha ağır yaşamaktadır.

Marksist feministlere göre kapitalist sistemin en büyük kurbanı yine kadınlardır. Çünkü kadın bu sistemden ötürü ya karın tokluğuna evinin işini yapacak ya da dışarıda erkekle aynı işi yapmasına rağmen, erkekten çok daha düşük ücrete çalışacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere Marksist feministler gerçek eşitliğin sağlanması için sınıflaşmanın, kapitalizmin dolayısıyla da yabancılaşmanın ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca kadının ev içinde yaptığı işlerin basit ve değersiz hale getirilip maddi bir karşılığının olmamasına dikkat çekmeleri bakımından önemli bir noktaya değinmişlerdir. Kadınların ve yaptıkları işlerin değersiz gösterildiğini buna bağlı olarak kadınların işe yaramaz ve ikincil varlıklar olarak görülmesine yol açtığını dile getirmektedirler. Bunun çözümü olarak kadının ev içinde yaptığı tüm işler; çocuk bakımı, temizlik, yeme içme gibi birçok işin toplumsallaştırılması gerektiğinden söz etmektedirler. Ya da bir diğer çözüm önerileri ise; kadının bu ev içinde yaptığı ve değersiz görülen işlerin ücretlendirilmesidir.

Evelyn Reed'e göre kadınlar, kadınlık hakkındaki söylemlere inanıp araştırmadığı için bugün bu durumdadır. Kadın varoluşu itibarıyla ikincil konumda olduğuna, görevlerinin ev işiyle sınırlı olduğuna, çocuk doğurmak ve ona bakmakla yükümlü olduğuna, kamusal alanda çalışabilecek zekâ ve beceriye sahip olmadığına inandırılmıştır. Kadına annelik görevinin yüklenmesi ile kadın eve tamamen kapatılmış ve cinsiyetler arası eşitsizlik sağlamlaştırılmıştır. Bu sağlamlaştırılmanın sağlanması için tek eşli evlilik sayesinde kadınlar ayrı ayrı evlere kapatılarak toplumdan ve birbirlerinden uzaklaştırılmışlardır. Dolayısıyla ayrı evlere dağılıp uzaklaşan kadınların bir araya gelip bir güç oluşturma ihtimalleri ortadan kaldırılmıştır (Reed, 1985: 21). Evlere kapatılan kadınlar artık üretimden tamamen uzaklaştırılmış olup bu görevi tam anlamıyla erkekler üstlenmiştir. Üretemeyen, sadece tüketime zorlanmış kadın erkeğe bağımlı hale gelerek ataerkil sistemin rayına oturmasına sebep olmuştur. Erkeğe bağımlı hale getirilen kadın erkeğin hizmetçisi olarak, her türlü haktan yoksun bırakılarak cinsel özgürlüğüne de el koyulmuştur. Tek eşli evlilik dolayısıyla eve kapatılan kadın sadece kocası istediği zaman ve kocasını mutlu edecek bir cinsellik yaşamaktadır. Tamamen erkeğin hazzı ve çıkarları doğrultusunda kurulan bu sistemde kadının tatmini söz konusu olamaz. Kadını eve kapatan, birçok hakkı gibi cinsel özgürlüğünü de elinden alan tek eşli evlilik sadece kadın için tek eşlidir. Erkek istediği kadınla birlikte olmakta özgürdür. Erkek başka kadınlarla birlikte olduğunda cezalandırılmazken evli kadın eşi dışında başka erkeklerle birlikte olduğunda hem eşi hem de yasalar tarafından en ağır şekilde cezalandırılmaktadır.

Reed'in (1985: 31) kadının doğa tarafından ikincil bir varlık olarak gösterildiğini savunanlara karşı yanıtı şu şekilde olmuştur; erkeği yüceltirken kadını aşağı konuma iten doğa değil sınıflı toplumdur. Reed (1985: 33) kadınların toplumsal sistemin kurulmasında, üretimde ve birçok alanda başrol olduğunu vurgulayarak bunun için ilkel dönemdeki kadının ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. İlkel dönemde erkeğin avcılık yaptığını ve bunun en önemli geçim kaynağı olarak gösterildiğini söyleyenlerin aksine Reed, kadının erkekten daha önemli işler yapmakta olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü ilkel kadınlar hem bitki toplayıp hem de küçük hayvanları avlamaktaydılar. Aynı zamanda hayvan evcilleştirme işlemini kadınların gerçekleştirdiğini ve bunun çok daha büyük önem arz ettiğinden söz etmektedir (Reed, 1985: 35). Kadınların bitkileri tanınması, toprağı ekip üretmesi, hayvanları evcilleştirmesi ile ilkel dönemden çıkışın önü açılmıştır. Bu önemli olaylar hep kadınların sayesinde gerçekleşmiştir. Bu sebeple ilkel dönemde kadınların yaptığı şeyler erkeklerin yaptıklarından daha önemli durumdadır. Kadınlar tarafından çok daha fazlası da yapılmıştır. Bitkileri inceleyen kadınlar saf halden çıkarıp dönüştürmeye de başlamışlardır. Unun ekmeğe dönüşmesi, bitkilerden ilaçların yapılması hayvanların sadece etinden değil sütünden ve derisinden de yararlanılması gibi durumlar hep kadınların keşfiyle olmuştur (Reed, 1985: 38-44).

Reed'e göre "Kadınlar emek faaliyetlerine başladıklarında insanoğlunu hayvanlar aleminden çıkardılar. Onlar insanlığı maymunu durumdan yükseltmenin başlıca kaldıracı olan sanayinin ve emeğin başlatıcısıydılar." (Reed, 1985: 51). Ancak ilkel dönemden çıkışla birlikte avcılığı bırakan erkek kadının yaptığı işlere geçmeye başladı. Zamanla ilkel toplum yerini önce tarım toplumuna sonra da sanayi toplumuna bırakmıştır.

Ataerkil sistemle birlikte geçmişte kadının yaptığı işleri de erkek yapmaya başlamış, kadına kalan alan ise ev işleriyle birlikte çocuk bakımı olarak sınırlanmıştır. Kadının sadece bu iki işle sınırlandırılması kadının fiziksel ve zihinsel olarak gelişiminin önünü kesmektedir. Dolayısıyla kadın ev dışındaki alanlarda yetersiz ve beceriksiz olarak görülmüştür. Erkek özgür ve tüm haklarını kullanarak kendini geliştirirken kadın bilinçli bir şekilde kısıtlanmış ve buna bağlı olarak yetersizlikle ve pasiflikle nitelendirilmiştir. Reed'e göre kadın ilkel dönemde erkekten çok daha aktif ve önemli bir yere sahipken, ikincil konuma gelmesinin asıl sebebi tek eşli evliliktir. Kadınlar aşamalı olarak bu konuma getirilmiş ve toplumdaki yerlerinden edilmişlerdir.

Margaret Benston'un görüşleri de Reed'in görüşlerine çok yakındır. Kadınların ev içindeki basit ve üretimden uzak tutulmuş işlerine dikkat çekmektedir. Bu işlerin sadece kadınların sırtına yüklendiğinden, herhangi bir maddi karşılığı olmadığından ve bu durumun kadınları ayrı bir sınıf olarak gösterdiğinden söz etmektedir. Kadınlar ancak bu sınıflaşmış

sistemin kırılması halinde özgürlüklerine kavuşabileceklerdir. Benston'a göre (1969: 2) kadınlar ev işlerinden dolayı piyasa öncesi aşamada kaldıkları için ikinci konumdadırlar. Bu sebeple öncelikle kadının bu durumu ele alınmalıdır. Çocuk bakımı, annelik, ev işleri gibi işler, ticaret ve pazar dışı işler olduğundan gerçek iş olarak kabul edilmemektedirler. Dolayısıyla kadın erkekten daha çok iş yapmasına rağmen gerçek iş tanımına uymadığından hiçbir iş yapmıyormuş gibi gösterilmektedir. Çünkü para ekonomisi dışındaki işler gerçek iş olarak kabul edilmediği gibi aynı zamanda da değersiz kabul edilmektedir.

Benston'a göre (1969: 8) kadınlar yedek işgücü olarak görülmektedir. Toplumun ve iş gücünün ihtiyacı halinde kadınlar üretime dolayısıyla piyasaya katılır. Zor şartlar sunularak kadınların gerekmedikçe piyasaya çıkmamaları sağlanmaktadır. Fakat işgücü erkekler tarafından karşılanabilir durumdaysa kadınlar piyasadan geri çekilmek zorunda bırakılır. Ayrıca ev dışında bir işte çalışmak isteyen kadına ev işlerini de aksatmaması şartı ile izin verilmektedir. Dolayısıyla erkeğe göre kadın, iki kat mesai yapmaktadır.

Kadın piyasa aşamasına çıkamadığı sürece, içinde bulunduğu durumdan tam anlamıyla kurtulamayacaktır. Kadınların sırtına yüklenen bu işleri erkekler kendilerine layık görmediğinden bu işlerin kadınlara bırakıldığını, kadınların da bu işleri gönüllü üstlenmediğini, ancak zorunda bırakıldıklarından bahsetmektedir. Benston'a göre (1969: 9) çocuk bakımı da toplumsallaştırılmalıdır. Bütün yük sadece kadının omuzlarına yüklenmemeli toplum da bu görevden nasibini alarak kadının yükünü hafifletip kadının piyasaya ekonomisine katılmasına yardımcı olmalıdır.

Benston'a göre (1969: 11) "Kadın statüsünün maddi bir temeli vardır; sadece ayrımcılığa maruz kalmıyoruz, sömürülüyoruz. Şu anda, tüm sistemin çalışması için evdeki ücretsiz emeğimiz gereklidir". Kadının sömürülmesini değiştirecek şeylerden birisi de kadının bulunduğu duruma tepkisi ve ona verilen rollerin dışına çıkma cesareti göstermesidir.

Reed gibi Benston'da ev işlerini toplumsallaştırılmasından yanadır. Aksi takdirde kadın hem ev işlerini yaparsa hem de dışarıda maddi kazanç sağlayacak bir işte çalışırsa bu kadının durumunu daha da kötüleştireceği görüşünü savunmaktadır. Fakat en azından bu yolda bir adım atmak adına kadınların ev işlerinin ücretlendirilmesi gerektiğini bunun bir basamak olarak görülebileceğini savunmaktadır.

Reed tek eşli evlilik, yabancılaşma, sınıflaşma, kapitalizm gibi kavramlara odaklanarak çözümü bu problemlerin ortadan kaldırılmasında, kadınların ve çocukların topluma kazandırılmasında görmektedir. Benston'un Reed'den ayrıldığı konu ise kadınların ev işlerinin ücretlendirilmesi düşüncesini benimsemiş olmasıdır. Benston kadının ev içindeki işlerinin ücretlendirilmesi halinde kadının konumun kısmen düzeleceğini düşünmektedir. Tam bir

özgürlük sağlamayacağını farkında olmakla birlikte bu durumun bir adım olacağı umudunu taşımaktadır.

1.5. Psikanalitik Feminizm: Jacques Lacan, Luce Irigaray, Julia Kristeva

Psikanaliz, insan davranışlarının raslantısal olmadığını, bu davranışların arkasında yatan sebeplerin olduğunu savunan bir anlayıştır. Özellikle Breuer ve Freud'un düşüncelerinin hâkim olduğu psikanaliz, kişinin yaşamı boyunca tecrübe ettiği olaylar dolayısıyla davranışlarının belirlendiğini ileri süren bir düşünüş biçimidir. Psikanalitik feminizm ise, Freud'un psikanaliz öğretilerinden yararlanmakla birlikte bu öğretilerin kadın sorunlarına uyarlanmasıdır. Psikanalitik feminizm Freud'un Oedipus öncesi ve Oedipus kompleksi kavramlarına odaklanmıştır. Psikanalist feministler tarafından bu kavramlar aracılığıyla kadının ikinci durumdaki konumu açıklanmaya çalışılmıştır. Freud'a göre Oedipus öncesi durumda tüm çocuklar anneye düşkündür. Fakat Oedipus kompleksinde artık çocukluk dönemine geçilmiştir. Çocukluk döneminde erkek çocuk anneden ayrılmaya başlar çünkü ona, erkek olduğu birçok açıdan hissettirilmektedir. O bir erkektir ve penisi dolayısıyla tüm kadınlardan daha üstündür. Bu sebeple onların üzerinde hakimiyet kurabilir. Erkek olduğu için yaşı ne kadar küçük olursa olsun tüm kadınlar ve toplum tarafından saygı görmektedir. Böylece erkek çocuk toplumla ve kültürle bütünleşmiştir. Kız çocuğu ise penisinin olmayışından kaynaklı toplumla bütünleşemez ve ikincil varlık olarak, erkeğin hükmüne mahkûm durumdadır. Psikanalist feminizm tam da kadının bu konumunu ele almaktadır. Bu durumun sebebi olarak da kadının o yaşa kadar hor görülmuş ve aşağılanmış olması görülmektedir.

Psikanalitik feminizm ayrıca, Freud'un çocuğun psikoseksüel gelişim evrelerinden de faydalanmaktadır. Freud bu evreleri üç bölüme ayırmaktadır. Bunlar; oral dönem, anal dönem, fallik dönemden oluşmaktadır. Oral dönemde, libidonun merkezini çocuğun ağızı oluşturmaktadır. Çocuk bu dönemde her şeyi ağzına götürmektedir. Çocuk oral dönemde ısıрма, emme gibi refleksler göstermektedir. Bu dönem çocuğun bir yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Anal dönem de libidonun merkezini anüs oluşturmakta olup bu dönemde çocuk dışkılamanın farkına varmakta ve bundan da haz duymaktadır. Freud, tuvalet eğitiminin aileler tarafından bu dönemde verildiğini belirtmekle birlikte tuvalet eğitiminin çok sert ya da çocukla inatlaşarak yapılması halinde çocuğun ilerleyen yaşlarındaki tutumlarına yansıyacağını ifade etmektedir. Anal dönem çocuğun yaklaşık bir ve üç yaş arasına denk gelmektedir. Fallik dönem de ise çocuğun ilgisi genital bölgeye yoğunlaşmakla birlikte iki cinsiyet arasındaki farkı görmeye başlamaktadır. Bu farkı anlamasıyla birlikte çocuklar kendi cinsiyetinden olan

büyüğünün yaşam tarzını, tavırlarını benimsemesiyle devam etmektedir. Bu dönem yaklaşık üç ve altı yaş arasına tekabül etmektedir.

Freud'a göre insanlarda kadın ya da erkek olma ayrımı yoktur. Bunlar toplum tarafından öğretilmektedir. Bebeklik döneminde böyle bir ayrım hissedilmezken çocukluk döneminin başlamasıyla toplum tarafından insanlar cinsiyetlendirilmektedir. Bu cinsiyetlendirmede kadınlar edilginlikle eşleştirilirken, erkekler de etkinliklerle eşleştirilmektedir. Erkek etkindir çünkü aklını kullanabilir durumdadır. Kadın ise aklını kullanma seviyesine çıkamadığı için edilgin konumdadır. Erkeğin üstün tutulduğu bu cinsiyetlendirme aynı zamanda ataerkil sistemin de göstergesidir. Tüm feminist görüşlerde olduğu gibi psikanalist feministler de ataerkil sisteme karşıdır. Psikanalist feministlere göre, bu sistemin olmadığı yerde kadınlık ve erkeklik durumları daha farklı olacaktır. Daha açık bir ifade ile; toplumsal cinsiyetin olmadığı yerde kadın veya erkek üstünlüğü olmayacaktır.

Freud'un sıkı takipçisi olan Lacan'a göre öznenin cinsel gelişiminin sergilediği tavır ve davranışların dilin yapısı ile ilgisi vardır. Öznenin psikoseksüel gelişimi de ancak dilin yapısı vasıtasıyla anlaşılmaktadır. Bunun için de maddi olandan kopmak gereklidir. Lacan insanın psikolojik gelişimini üç evreye ayırmakta olup, bu evreleri; *gerçek*, *imgesel* ve *simgesel* olarak adlandırmaktadır. Birinci evre hem *İmgesel* hem de *pre-Ödipal* olarak adlandırılmakta olup bu dönemde (0-6) bebek hem ihtiyaçları hem anne ve kendi bedeni sınırları konusunda hem de cinsiyet arasındaki ayrımı konusunda karmaşık ve habersizdir. Cinsiyetinin örneklerini görüp öğreninceye kadar her iki cinsiyetin özelliklerini sergileyebilir. Lacan'a göre bu evre insanın en saf olduğu evredir. Bir diğer evre ise ayna evresi olarak bilinmektedir. Yaklaşık olarak bebeğin 6-18 ayları arasına tekabül etmekte olup bebeğin bu dönemde kendini aynada görmesini ifade etmektedir. Ego bebeğin kendini aynada görmesi ile oluşmaya başlamaktadır. Bu dönemde bebek annesinin bedeni ile kendi bedeni arasındaki ayrımın farkına varmakta olup kendisi dışında kalan her şeyin aslında diğer olduğunu öğrenmektedir. Bu sebeple artık bu evrede bebeğin bir önceki evreye yani her ihtiyacının hemen görüldüğü evreye göre içini bir tedirginlik kaplamaktadır. Kendinin ve diğerin farkına vardıktan sonra bu tedirginlikle birlikte sürekli arzulama ve tatminsizlik hali olarak kalıcı hale gelmektedir. Lacan üçüncü evrede ise 18 ay ve 4 yaş arasını ele almakta olup bu evreyi *Ödipal* evre olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde çocuk konuşmayı öğrenerek *simgesel* evreye geçişi gerçekleştirmektedir. Bu dönemde çocuk artık anneden uzaklaşmaya başlamaktadır. Anne ile bağı zayıflayan çocuğun baba ile olan ilişkisi, anne ile olan bağları daha da zayıflatmaktadır (Direk, 2018: 54-57; Tong ve Botts, 2021: 259).

Pek çok konuda ortak fikirleri savunan Freud ve Lacan, penise sahip olma konusunda ayrılmaktadırlar. Freud penise sahip olma konusuna daha biyolojik olarak, yani organ olarak bakmaktayken Lacan bunun daha zihinsel ve psikolojik bir durum olduğunu belirtmektedir. Freud’a göre organ olarak penise sahip olmamanın oluşturduğu bir korku varken Lacan penisin yokluğunu organ olarak değerlendirmemektedir. Lacan’a göre bu hayali bir durum olup kadının arzusunu oluşturmaktadır. Organ olmayan ve hayali olan bu penise Lacan *phallus* adını vermektedir. Burada kadının arzuladığı hayali penisin anlamı aslında onun ifade ettiği güç ve bütünlük yani tamamlanma arzusudur. Kadın tam olma konusunda hep eksik kaldığı için hayatı boyunca bu arzunun peşinde koşmaktadır. Lacan bu noktada iki ayırmadan söz etmekte; *Phallus olmak* ve *Phallusa sahip olmak*. Lacan’a göre;

Fallus “olmak” Öteki’nin arzusunun “imleyeni” olmak ve bu imleyen gibi görünmektir. Bir başka deyişle (heteroseksüelleştirilmiş) eril arzusun nesnesi, Ötekisi olmaktır, hem de o arzuyu temsil etmek veya yansıtmaktır. Yani kadınların fallus “olmaları” şu anlama gelir: Fallus’un gücünü yansıtmak; o gücü gösterip imlemek; Fallus’u “cisimleştirmek/içermek”; Fallus’un duhul ettiği yeri sağlamak; Ötekisi, y okluğu, eksiği, kimliğinin diyalektik olumlaması “olma” yoluyla Fallus’u göstermek (Butler, 2020: 103).

Lacan’a göre, Fallus’a “sahip olmak” erkeğin sahip olduğu bir durumken kadın ancak Fallus “olmak” için çabalar. Fakat kadın fallus olma durumunda bile erkek gibi babaerkil yasayı üstlenemediği için tam bir tatmin sağlayamaz (Butler, 2020: 105).

Luce Irigaray (2021: 17-18) insanı doğumundan itibaren ele alarak, bu dünyaya gelme isteğinin rahme düşen canlıya ait olduğunu savunmaktadır. Kendi kendini bu dünyaya getirmeyi başarabilen bu canlı kendi kendine nefes alarak doğduğuna göre bu dünyadaki varlığını ve sorumluluğunu da üstlenmek zorundadır.

Dünyaya gelme isteği kendisine ait olan bu canlının ait olduğu cinsiyet onun bu dünyada tek kalmamasını ve bir topluluğa dahil olup belli bir kültürle yetişmesini sağlamaktadır. Dahil olduğu bu topluluktan çok az insan onun varoluş mücadelesini anlayıp desteklerken büyük çoğunluğu da sıradanlaşmasına sebep olarak kendini özelleştirmesine engel olacaktır. Çünkü dahil olduğu topluluk bu küçük çocuğu sürekli olarak kontrol altında tutmaya çalışarak, belli kalıplara sokmak isteyecektir. Böylece çocuk için olması gereken, yani, doğası gereği bir gelişme mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak, kendi içsel enerjisi ile yönünü belirleyemeyen bu çocuk toplumun istediği kalıba girmiş bir birey olarak yetişecektir (Irigaray, 2021: 28).

Irigaray’a göre çocuklar kalıplara sokulmamalı ve dünyaya uymak zorunda bırakılmamalıdır. Aksine çocuğun içindeki gücü ile dünyayı dönüştürmesine izin vermek gerekmektedir (Irigaray, 2021: 40). Çocuğun ruhu, bedeni vasıtasıyla dünya ile ilişki kurabilir. Bu sebeple çocuğun bedensel olarak kalıplara sokulmaması ve gelişiminin engellenmemesi aynı zamanda çocuğun ruhunun gelişiminin de engellenmemesi demektir. Irigaray’a göre

çocuğun dünya ile kurduğu ilişkide nesneyle mi yoksa canlı varlıkla mı ilişki kurduğu ve hangisiyle daha çok vakit geçirdiği çok önemlidir. Çünkü nesnelerle kurulan ilişki tek yönlü bir ilişki olduğundan, karşılıklı ilişki mümkün değildir. Karşılıklı ilişkinin olmadığı yerde çocuğun kendini geliştirmesi de mümkün olmayacaktır. Ancak, çocuk canlı varlıklarla ilişki kurarsa karşılıklı ilişki mümkün olduğu gibi pek çok şeyi keşfetmeyi de öğrenir. Çocuk her yanı canlı varlıklarla dolu tabiatta kalmak ister çünkü orada kendini mutlu hissetmektedir. Ancak insanın doğada evsiz ve tek başına yaşaması mümkün değildir. Bunun dışında da ait olduğu toplum çocuğun böyle bir tercih yapmasına müsaade etmemektedir. Her doğan insan belli bir toplumun içine girdiğinden kendi tercihlerinden çok toplumun tercihlerine göre yaşamaktadır. Ait olduğu toplumun kültürü, siyaseti ve dini her yeni doğanı da ilgilendirmekte ve sınırlamaktadır.

İnsanın dünyaya gelmesi ile en büyük problemi de ortaya çıkmaktadır. İnsan her şeyden ve herkesten bağımsız olarak tek ve özel bir biçimde yaşamını idame ettiremediği için kendi olamaz. İnsan dışındaki canlılar kendi olma durumunda bir problem yaşamaz, ortam uygunsa bu zaten kendiliğinden gerçekleşmektedir. Fakat insan için bunu başarmak çok zordur. Zira insan anne ve babadan gelen genlere yani belli özelliklere sahip olarak doğmaktadır. Bunların yanın da bir de ait olduğu toplumun benimsediği kültür ve din insanın kendi olmasına müsaade etmemektedir.

Irigaray (2021: 55), konuşan bir varlık olan insanın kullandığı dili sorgulamaktadır. İnsana öğretilen dilin gerçekten insanı ifade edip etmediğini, konuşmanın asıl amacının dünyayı özgülemek mi yoksa insanın oluşumuna katkı sağlamak mı olduğunu sorgulamakta ve kullandığımız bu dilin insanın yeşermesini sağlaması gerekirken insana zarar getirdiğini savunmaktadır. Asıl önemle vurguladığı soru ise, insanı anlatan bu dilin nasıl olması gerektiğidir. Ona göre,

...doğal aidiyetimizi insan kimliğine dönüştürebilmemiz için, enerjimizi biçimlendirip yaşamsal yazgımızdan tinsel olana aksamasını sağlamak için bize destek sağlaması gereken sözcüklerin kaynağı olmalıdır. Köklerini çiçeklere ve meyvelere dönüştürerek kendi olmayı başaran bitkinin söze gerek duymadan yapabildiğini gerçekleştirebilmemiz için gereklidir dil (Irigaray, 2021: 58-59).

Irigaray'a göre hem insanın insanla ilişki kurmasını sağlayan hem de onu diğer insanlardan ayıran şey sözcüklerdir. Ancak sözcüklere erillik ve dişillğin yüklenmesi ile kadın nesneye dönüştürülmüş erkek ise kadının nesneleştirilmesi üzerinden yüceltilmiştir. Sözcüklerin bu şekilde yönlendirilmesi ve cinsiyet ifade eder hale getirilmesi dile zarar vermektedir. Bu durum dile zarar verdiği gibi insanı cinsiyeti dolayısıyla ayrıştırarak, insanı insandan da uzaklaştırmaktadır. Halbuki dil insanlar arasındaki duygu ve bilgi gibi pek çok şeyin paylaşımı demektir. Oysa bu farklılıklara saygı duyarak, kendimize dönüp kendimizle ilgilenirsek, bu doğal süreç sayesinde köklerimize geri dönebileceğimizi düşünmektedir.

Irigaray, cinsiyet ile ilgili bazı noktalarda Heidegger'in *Gestell* (çerçeve/leme) kavramı ile ilişki kurmaktadır. İçinde bulunduğumuz dünya ile onu meydana getiren şeyleri düşünersek, insan bendeni de ona uygun bir yapı olarak ve yine onun aracılığıyla kendini yeniden ifade ederek varolabilir. Irigaray'e göre böyle bir yapı bilinç dışı bir şekilde de olsa zaten vardır. Bu yapı da bilinç dışı durumundaki gerçeğe dair eski algımızda ve onu ifade eden dilde kendini açığa vurmaktadır. Bu durum da kimliğimizin cinsiyetleşmesi olarak karşılık bulmaktadır. İnsanın asıl varlığını ortaya koyan tarafı unutulmuştur. Fakat bu unutilan taraf insanın kendi olmasını sağlamak ve onu pek çok duruma karşı nötrlenmekten korumaktadır (Irigaray, 2021: 98).

Heidegger'in anlayışına göre, insanın nötrleşmesi büyük tehlike arz etmektedir. Zira insan evrenin pek çok özelliğini kendi yararına kullanmak için makineleştirmekte kendisi de bu makineleşmenin kölesi haline gelmektedir. Evrene hükmetmek isteyen insan zamanla onun köle haline gelmiş durumdadır. İnsanın bu durumdan kurtulabilmesi için ancak varlığına, köklerine geri dönmesi ile mümkündür. Bu da ancak çerçeve oluşturarak yapılabilir. İnsan içinde bulunduğu çağın tekniğinden ve bilimselliğinden kendini koruyarak ve özgürlüğünü geri kazanarak asıl varlığına dönmeli ve anlamını yeniden kazanmalıdır.

Yeni doğan çocuğun ihtiyaçları dolayısıyla belli bir kültür içinde yetişmesi, onun kendi olmasını engellerken, tekniğin ve bilimselin içinde büyümesine de sebep olmaktadır. Belli bir topluma ait olmak her yeni doğan çocuğun içindeki potansiyel ve aşkınlığı engellemektedir. Böylece çocuklar da tıpkı büyükler gibi içine doğdukları dünyaya hükmetmeye çalışırken onun kölesi haline gelmektedirler. Köle haline geldikleri dünyada varlıklarını unutmaktadırlar.

Irigaray'a göre birbirimizin varlıklarını korumalı ve farklılıklarına saygı duymalıyız. Cinsiyetleri birbirine indirgemeye çalışmamalı, olması gerektiği gibi iki cinsiyeti de farklılıklarıyla kabul etmeliyiz. Ancak bu şekilde insan 'olma hali'ni başarabilir.

Irigaray, kadın ve erkek arasındaki eşitlik problemine farklı bir bakış açısı getirmiş olup, kendisine kadar olan feministlerden farklı bir çözüm önerisi sunmaktadır. Bugüne kadar yapılan eşitlik çağrılarını doğru bulmamakla birlikte, kadın ve erkeğin farklı oldukları için eşit olamayacaklarını savunmaktadır. Kadın düşürülmüş konumunun cinsel farklılıktan kaynaklandığı kabul etmekte ancak çözümün yine bu farklılıkta olduğunu ileri sürmektedir. Bunun için de her türe kendisi olma imkanının verildiği ve saygı duyulduğu yeni bir kültürün inşa edilmesinden yanadır. Ataerkil sistemin eşitlikle çözülebilecek bir problem olmadığını, bu sistemin ancak adaletle çözülebileceğini savunmaktadır. Kadının küçümsenen cinselliğinin tekrar yüceltilmesiyle bu sistemin ortadan kalkacağını düşünmektedir.

Irigaray (2006: 13) açısından cinsiyet farklılığı insanlığın devamlılığı için hem önemli hem de gerekli bir durumdur. Ancak bunun öneminin insanlar tarafından unutulup sadece mekanik bir cinsellik haline getirildiğini vurgulamaktadır. Cinsiyet farklılığını oluşturan unsurlara dikkat çeken Irigaray, en önemli unsur olarak kültürü işaret etmekle birlikte, o kültürde kullanılan dillerin de bu farklılığı oluşturduğunu dile getirmektedir.

Cinsiyetler arasında farkın oluşumunu kültüre bağlayan Irigaray'a göre, kültürün ataerkil bir sisteme sahip olması ve ataerkil sistemin de özellikle dilin kullanımında büyük etkiye sahip olması açısından önemlidir. Ataerkil sistem dili, eril ve dişil olarak ayırmakta olup kadının değerini düşürerek, kadın ve erkeği ayıştırmaktadır. Kadın değersiz bir varlık olarak görülüp gerçek dünyadan uzaklaştırılmıştır. Kadın, erkeğe bağlı değersiz bir varlık, bir nesne gibi görülüp küçük düşürülmüştür. Ayrıca kadının konumu, akıl yoksunluğuna kadar aşağılanmış olup kendi başına doğru ve mantıklı kararlar veremeyeceği düşüncesinin hakim olması sağlanmıştır.

Irigaray ataerkil sistemin hüküm sürdüğü kültürlerin dillerinde eril söylemin ve eril sözcüklerin hakim olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Fransızca'da nötr olan ifadeler de erillik hakimdir. “*Il tonne* [gök gürlüyor], *il neige* [kar yağıyor], *il faut* [zorunludur]; dişil bir adıl olan *elle*'le kullanılmaz; *elle tonne*, *elle neige*, *elle faut* denmez.” (Irigaray, 2006: 31). Belli bir değere sahip olan ya da üstünlük belirtisi olan ifadelerde eril sözcüklerin kullanımı ya da erkeklerin bunu kendilerine ait hale getirmeleri ataerkil sistemin belirgin özelliklerinden olup kadının küçümsendiğinin, önemsiz bir varlık olarak ötekileştirildiğinin göstergesidir. Bu duruma Irigaray'ın çözümü dilin değişmesidir. Zira dilin değişmesi, toplumun ve kültürün de değişmesini ifade etmektedir. Irigaray, daha önce bu eril söyleme ve eril söylemin kültür üzerindeki etkisine dikkat edilmemesini eleştirmekle birlikte geç fark edildiği için bu denli güçlendiğini ileri sürmektedir.

İnsan ait olduğu toplumun içinde büyürken farkında olmadan kendini ve değerlerini o toplumun anlayışına göre şekillendirmektedir. Irigaray bu şekillenmeye çokça değinmekte ve toplumun insanı kendi değerlerine ve kültürüne göre belirleme durumundan insanın kurtulabileceğini düşünmektedir. Irigaray, toplumlarda bu belirlenimi sağlayan asıl şeyin tek bir cinsiyete indirgenmiş, ataerkil sistem olduğunu düşünmekle birlikte bu sistemin olmadığı, özgürlüklerin gerçekten yaşandığı, cinsiyet farklılığının düzeni etkilemediği yerlerin olduğunu düşünmekte ve çözümün farklılıklara olan saygıda bulunmaktadır.

Irigaray (2006: 47-48) hamilelikle kadının bedenine dikkat çekmektedir. Hamile kadının bedeni hem erkek hem de kız bebeğe eşit şartlar sunmaktadır ancak eril kültür bunu doğumdan sonra değiştirmektedir. Kadın ve kadının yaptıkları dışlanırken erkek kendini ve

kendi yaptıklarını yücelterek bir hiyerarşi kurmaktadır. Kadının sunduğu eşit şartlar, erkek tarafından değiştirilmektedir. Aynı anne babadan olan erkek ve kız çocuğu eril kültür sebebiyle eşit şartlarda yetişmemektedir. Bu durumun çözümü ise kadın ve erkeğin öznel ama eş değer konumda olmalarının sağlanması, farklılıkların toplumca kabul edilip, saygı duyulmasıyla mümkündür.

Irigaray'da diğer feministler gibi kadının konumunun erkeğinkiyle eşit seviyeye çıkarılması gerektiğini savunmakta olup aynı zamanda da kadın ve erkek arasındaki farklılıkların kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu farklılıkların saygı çerçevesinde olması, kadının çocuklarını eşit şartlarda yetiştirebilmesi ve çocuklar arasındaki cinsel kimliklerin korunması şartıyla, çocukların aynı ahlak ve değerlerle yetiştirildiği zaman yeni bir kültür oluşturulabileceğini çözüm önerisi olarak sunmaktadır. Ayrıca Irigaray, oluşturulacak olan bu yeni kültürde cinselliğe de dikkat çekmektedir. Ataerkil sistemdeki cinselliğin mekanikleştirildiğini, sadece çocuk yapmak için kullanıldığını düşünen Irigaray, cinsellik düşüncesinin de değişmesi gerektiğini, insanların cinsellikle çocuk yapma dışında enerjilerini, isteklerini ve bastırılmış duygularını da farklı bir enerjiye dönüştürebilecekleri bir kültür anlayışını önermektedir.

Tüm bu bahse konu özelliklerle birlikte Irigaray, en önemli vurguyu dildeki eril sözcüklerin ve ifadelerin de kaldırılmasına, bununla beraber her iki cinsiyet için ılımlı bir yaşam tarzına, eşit imkanlar ve kadının kadın olarak değer kazandığı bir toplum anlayışına önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her iki cinsiyet için ödül de ceza da kısıtlama da özgür bırakılma da eş değer olmalıdır.

Kendisini feminist olarak tanımlamayan Julia Kristeva, hem psikanaliz çalışmalarından hem de feminizme katkılarından dolayı psikanalitik feminizmde yer alan isimlerdendir. Kristeva feminizmi üç kuşak olarak değerlendirmektedir. Birinci kuşağı, temel amacın erkeklerle her alanda eşit hakların savunulduğu kuşak olarak ele almaktadır. Bu kuşakta karşı çıkılan asıl nokta kadının eve hapsedilmiş ve annelik görevinin tamamen kadına yüklenmiş olup kadının annelik ve ev işleri dışında vasıfsız gösterilmesiyle birlikte değersizleştirilmiş olmasıdır. Kadının bu küçük düşürülmüş konumunun değişmesi gerektiği, erkekten hiçbir farkının olmadığı savunulurken, kadının engellenmesine karşı çıkış ve hak arayışı söz konusudur. Kristeva bu aşamadan daha önemli şeylerin olduğunu dile getirmektedir. Ona göre önemli olan topluluk düşüncesi değil, kişinin farklılıklarıdır. Kişiye ve onun cinsini farklı kılan şeylere odaklanılmalıdır. Dolayısıyla birinci kuşak, taleplerinin sınırlı olmasıyla birlikte kesin çözüm getirememiştir.

Kristeva'ya göre ikinci kuşak, kadın ve erkek arasındaki farklılığı kabul edip, kadın erkek eşitliğinden vazgeçmiştir. Bu vaz geçiş Kristeva'ya göre önemli bir nokta olarak dil ve anlam ilişkisi açısından yol gösterici olmuştur. İkinci kuşağın odak noktası ataerkil sistemde eril bir söylemin olduğu yani kelimelerin cinsiyet ayırımına yol açtığı gerçeği olmuştur. İkinci kuşakta kadın ve erkeğin farklılığı üzerinden, annelik kavramına yönelme söz konusudur. Kristeva için, burada da kadını anne çatısı altında toplama işlemi vardır. Yani öznelliğin ve her kadının farklılığının unutulup genel bir anne kavramı altında toplanması yanlış bir çözüm arayışıdır (Direk, 2018: 59-60).

Kristeva'ya göre üçüncü kuşak ise, baştan beri vurguladığı her kadının öznel ve kendine haslığı konusuna dikkat etmelidir. Biz, kadınlar gibi topluluk kavramlarının yerini bireysel ifadeler oluşturmalıdır. Kristeva'ya göre bu öznelliğin temelinde dilin kazanımı ve nasıl kullanıldığı yatmaktadır. Bahsedildiği üzere Kristeva için öznellik ile dil ilişkisi önemlidir (Direk, 2018: 61-62). Kristeva'ya göre dil önemli bir gösterge sistemi oluşturmakla birlikte diğer sistemler için de bir yapı ortaya koymaktadır. Dili ve dilsel unsurları anlamlandırma yolunda olan Kristeva, sembolik düzenden daha öncesini ifade eden semiyotik olarak adlandırdığı bedenin işlevselliği ve sembolik olanı birbirinden ayırmaktadır. Semiyotik olanı anne bedeniyle ilişkilendirirken, sembolik olan da baba ve ataerkil ile ilişkiyi ifade etmektedir. Fakat bu ayrı şeyleri ifade eden semiyotik olanla sembolik olan, birlikte işlediği sürece anlam ortaya çıkmaktadır.

Anne olarak arka plana atılan kadının önemine dikkat çeken Kristeva, çocuğun topluma sadece babası tarafından kazandırılması düşüncesine tepki göstermektedir. Öyle ki bebek anne karnındayken dış dünyadaki sesleri duyduğundan ve o seslere tepkiler verdiğinden, aslında öğrenme sürecinin anne karnında başladığını ve doğumdan sonra da çocuğun anneden ayrılma dönemi gelinceye kadar öğrenme eyleminin devam ettiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla annenin çocuk üzerindeki ve çocuğun öğrenmesiyle birlikte sosyal hayata karışmasındaki rolü göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür.

Kristeva'nın Freud ve Lacan'dan farkı çocuk ile annenin ayrılmaya başladığı evre ile ilgilidir. Ona göre çocuk Ödipus kompleksinden ve ayna evresinden daha önce ayrılmaya başlamaktadır. Sonrasında ise çocukta henüz dil edinimi başlamadan önce çocuğun ona sunulanlara karşı tepki vermesi söz konusudur. İstemediği şeyi reddetmesi ve istediği şeylere olumlu tepki vermesi gibi durumlar Kristeva tarafından örnek olarak verilmektedir (Direk, 2018: 62-63).

Son olarak Kristeva ataerkil sistemdeki kadın ve kadın bedeninin dışlanmasına değinmektedir. Kadının toplum içinde yer alabilmesi için, penisten yoksun kabul edilen

dolayısıyla eksik görülen kadın bedenini, annenin bedenini reddetmesi gerektiğini söylemektedir. Aksi takdirde kadının topluma giremeyeceği aşıkardır. Ancak kadın için bu kendi bedenini reddetme durumu zor ve yapılamayacak kadar da çelişkilidir. Kadının önündeki seçenekler kadını çıkmaza sokmaktadır. Zira kadın ya çocuk doğurarak ya da kendi bedenini reddederek topluma kendini kazandırabilmektedir. Ataerkil sistemde biyolojik olarak hem kadın hem de özne olmak, toplumun bir parçası olmak imkânsız görünmektedir. Kadının üzerindeki tüm bu baskıları açıklamak için, Kristeva *abjection* kavramını ele almıştır. Kristeva, *abjection*'u kişinin kendine ait olan sınırlarını tehlikeye sokan şeyleri reddetmesi olarak açıklamakta ve bu reddetmeyi psikolojik bir tepki olarak değerlendirmektedir. Kristeva'ya göre kişi bu tehlikeli durumları reddeder ancak, bu durumlar ortadan kalkmaz ve varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

1.6. Eko Feminizm: Mary Daly, Susan Giffin

II. Dünya savaşıdan sonra nüfus artışıdaki hızın doğal kaynaklar üzerindeki etkisini artırmasıyla birlikte, sanayileşmenin ve nükleer enerji kullanımının getirdiği kirlilik, tüm canlıların yaşamını tehlikeye atmaktadır. Bu tehlikeye sebep olan ise insandır. Fakat insanın yarattığı bu tehlike bir taraftan insanın yaşamını kolaylaştırması adına büyük fayda sağlarken, diğer taraftan da doğayı kirletip en başta kendi türünün ve tüm canlıların da geleceğini tehlikeye atması bakımından çelişkiler barındırmaktadır. Bu sebeple, bu konu hakkında farklı görüşler ve farklı çözümler önerileri bulunmaktadır. Çevre sorunlarını feminist bakış açısıyla ele alan ekofeministler, bu sorunları kadın sorunlarıyla bağdaştırmaktadırlar. Zira ekofeministlere göre çevre sorunları kadın sorunlarına dönüşmüştür. Hem çevreye hem de kadına yapılan baskı, zarar verme, hoyratça kullanma ve her ikisiyle ilgili hükmün yine erkeğe bırakılması gibi pek çok açıdan benzer problemler bulunmaktadır. Dolayısıyla erkek egemen sistemde kadın da çevre de eşit derecede ve aynı zararları görmektedir.

Doğanın pek çok açıdan ciddi zarar görmesi, zamanla insanların dikkatini çekerek çevreci bir görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çevreci görüşler kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bu görüşlerden birincisi, sığ ekoloji de denilen insan odaklı çevreci görüşken, ikincisi derin ekoloji denilen yeryüzü odaklı çevreci görüşten oluşmaktadır. İnsan odaklı çevreci görüşe göre, insan doğaya ne biçimde zarar verirse versin o zarar her türlü kendisine dönmektedir. Doğayla insan ayrı ve bağımsız şeyler olmadığından insan doğaya zarar vermeyip onu korumalıdır. Ancak insan odaklı çevreci görüşe göre insan, gerektiğinde doğayı kendi yararına kullanabilir fikrini de savunmaktadır. Şöyle ki, insan bahçesindeki tavuğu korumak için onu yemeye gelen tilkiyi vurmalıdır. Buradan da çevrenin insan için araçsal olduğu gerçeği

ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla hem kendisi için hem de insan için vardır görüşünün var olduğu görülmektedir (Tong ve Botts, 2021: 307-308). Bu görüş belli bir kesim tarafından eleştirilmektedir. Zira insanın akli dolayısıyla kendisini üstün varlık olarak görmesi ve bir hiyerarşi ortaya çıkartmasıyla doğayı kendi amaçları doğrultusunda kullanması doğru kabul edilmemektedir. Öyle ki ekofeminizmin itiraz ettiği noktalar da tam olarak bunlar olup; hiyerarşik ve düalist düşünce biçimidir. Yeryüzü odaklı çevrecilere göre ise, doğa kendi içinde bir döngüye sahip olmakla birlikte, bu döngüdeki herhangi bir sistemde olumsuz bir durum yaşanır ise döngünün içindeki her şeyi olumsuz anlamda etkilemeye devam etmektedir. Kimi zaman bu olumsuz durumu düzeltmek mümkünken kimi zaman mümkün olmayabilmektedir. Mümkün olmayan durumlarda ise yenilikçi düşünüş ön plana çıkmaktadır. Döngüde olumsuz durumdan etkilenip yok olan kısmın yerine yenisinin geleceği düşüncesi hakimdir. Tıpkı insanın doğup, büyüüp ölmesi gibi ekosistemdeki döngüde de ölümle birlikte yeni doğanlara yer açma durumu vardır. Önemli olan ekosistemdeki bütünün devamlılığıdır (Tong ve Botts, 2021: 309).

Val Plumwood'a (2020: 60-61) göre doğa insanın ne kölesi ne de efendisi olarak görülmek zorunda değildir. Kadın, özellikle de doğurganlığı konusunda doğayla özdeşleştirilmiş olduğundan aşağılanmış ve hükmedilebilir konumdadır. Doğurganlık doğanın bir alanı olarak görüldüğünden orada zihinsel ya da bedensel olarak bir beceri gerektirmediği gerekçesiyle doğurganlığın içgüdüsel bir şey olduğu düşüncesini yaratmıştır. Dolayısıyla kadın da tıpkı doğa gibi bu işi akılsal ya da bedensel bir beceriyle yapmamakta, doğurma olayı içgüdüsel olarak gerçekleştiğinden kadın da doğa gibi pasif, akıl yoksunu ve ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılabilir durumda görülmektedir. Plumwood'a göre ikicili sistemin temelini oluşturan ve uzun zamandır ataerkil toplumlarda yer edinmiş belli başlı öğeler bulunmaktadır. Bunlar;

- “kültür / doğa*
- akıl / doğa*
- erkek / kadın*
- zihin / beden*
- efendi / köle*
- akıl / madde (fiziksellik)*
- rasyonalite / hayvanlık (doğa)*
- özgürlük / zorunluluk (doğa)*
- insan / doğa (insan dışı)*
- medenî / ilkel (doğa)*
- üretim / üreme (doğa)*
- özne / nesne*

benlik / öteki” (Plumwood, 2020: 67).

Bu liste çok eksik olmakla birlikte, ataerkil sistemdeki kadın ve erkeğin yeri ve önemini gözler önüne sermekte yeterli olmaktadır. Erkek; akıl, insan, medeni, efendi, özne ve benlik gibi kavramlarla özdeşleştirilirken, kadın; daha pasif ve önemsiz bir madde, köle, ilkel nesne gibi kavramlarla eşleştirilmektedir. Böylece kadın arka plana atılıp değersizleştirilerek, kadın ve erkek arasında keskin ve kapanması zor bir ayrım oluşturulmaktadır. Plumwood bu ikiciliğin kökenlerini araştırdığında asıl sorunun Yunan kültüründe rasyonalizmin doğuşuyla başladığını öne sürmektedir. Plumwood ve diğer ekofeministler özellikle Platon’a dikkat çekmektedirler.

“Platoncu akıl ve akla dayalı yaşam kavramlarının altında yatanın sadece eril bir kimlik değil; çoklu dışlamalarla ve dışıl olanın yanı sıra (genellikle ırksal, sınıfsal ve toplumsal cinsiyetle ilgili baskıları birleştiren) kölenin, hayvanın ve doğal olanın da tahakküm altına alınmasıyla tanımlanan bir efendi kimliği olduğunu öne sürüyorum.” (Plumwood, 2020: 105).

Plumwood Platon’u hiyerarşik kuramından dolayı da eleştirerek, kadınlar ve hükmedilen diğer gruplar konusunda iyi niyetli bulmamaktadır. Zira ona göre Platon’un kadınları özgürleştirmek gibi bir amacı olmamakla birlikte kadınları hor görmektedir. Ve Platon’un eserlerinde çoğu kadını, akıl yoksunu görerek kölelerle ve hayvanlarla eş değer gördüğünü ileri sürmektedir (Plumwood, 2020: 114). Bu eleştiriler sadece Platon’u değil aynı zamanda Descartes’i de hedef almaktadır. Descartes’in “Düşünüyorum öyleyse varım” sözünün akıllı dolayısıyla insanı üstün kıldığı düşüncesini pekiştirdiği bakımından ve insanı akılsız olan tüm diğer şeylere hükmedebilir pozisyona soktuğu düşüncesiyle eleştirilmektedir.

Ekofeministlerin asıl vurguladıkları noktalar; insan aklının çok fazla yüceltilmesi ve dolayısıyla akıl dışı olarak görülen doğa ve hayvan gibi şeylerin de bir o kadar dışlanmasıdır. Kadının da bu noktada doğayla eşit bir varlık olarak değerlendirilmesi ve dolayısıyla doğa, hayvan ve kadının akıl yoksunu kategorisine alınması ekofeministlerce asıl eleştirilen konudur.

Mary Daly’a göre asıl sorun kadının doğa ile yakın ilişki içinde görülmesi değil, bu ilişkinin aşağılanmasıdır. Ataerkil sistemin kavgacı, zorba ve sert bir yapısının olduğunu bunun yerine daha dışıl bir sistemin kurulması gerektiğini öne sürmektedir. Zira dışıl bir sistem daha iyi ilişkiler kurulmasını sağlamakla birlikte, zorba olmayacağından devamlılığı daha mümkün olan bir sistem olabilir düşüncesindedir. Birçok feminist gibi Daly de ataerkil sistemden önce anaerkil sistemin varlığına inanmaktadır. Ona göre kadın, anaerkil sistemde evcilleşmemiş, doğa ve hayvanla bağ kurabilen, özgür, mutlu kendi bedeni ve eylemleri hakkında kendisi karar veren bir varlıktır. Bu sebeple de kadın varolan ikincil konumundan, ancak geçmişte özgür olduğu esas dünyasıyla bağlantı kurarak kurtulabilir. Daly, doğayla iç içe bir yaşam sürdürmenin kadının marifeti olduğunu çünkü kadının uyumlu, ılımlı sürdürülebilir ilişkiler

kurduğunu ve en önemlisi hayat verme gücünün olduğunu düşünmektedir. Erkek ise aksine, şiddet eğilimli, kaba ve ölümcül güce sahip olduğundan, kadının doğayla ya da hayvanla kuracağı ilişkiyi kuracak marifete sahip değildir. Kadın gibi doğa ile ilişki kuramayan bu yıkıcı güce sahip erkek, kadının hayat verme özelliğini de kıskanarak ancak yapay bir dünya kurabilmektedir. Erkeğin sahip olamadığı bu iki özellik onun hırsını ve her şeyi kontrol etme çabasını tetiklemektedir. Kadına hükmetme çabasının altında da kadında olup da kendisinde olmayan yoksunluklar yatmaktadır. Ataerkil sistemin olduğu her yerde bölünme, yok olma, şiddet ve ayrımcılık vardır. Fakat anaerkil sistemde sevgi, bütünlük, hayat verme ve bağ kurma vardır (Tong ve Botts, 2021: 316). Dolayısıyla Daly'nin çözüm önerisi, kadının kurtuluşunun gerçek kendi olduğu, özgürce yaşadığı yani anaerkil sistemin hâkim olduğunu savunduğu zamana dönmesidir.

Bir diğer ekofeminist, Susan Griffen olup ekofeminizm alanındaki önemli eseri *Woman and Nature*'dir. Griffen'e göre toprak ve beden aynı şeyi ifade etmektedir. Kadın toprakla, hayat verip büyütme anlamında aynı şeyi yaşatmakta ve doğanın bir parçası olarak da kadınla aynı basitliği, hor görülmeyi yaşamaktadır. Griffen'e göre erkek, kadını ve doğayı aynı ve erkekten aşağı görmektedir. Bu sebeple de Griffen, erkeğin, kadına ve doğaya hükmetme isteği, onlara baskı uygulaması, en önemlisi de kadını da doğayı da evcilleştirme çabasının söz konusu olduğunu savunmaktadır. Griffen de Daly gibi eril hakimiyetin yerine dişil hakimiyeti savunmaktadır. Griffen'e göre doğa ve kadın erkeğin aşağılayamayacağı ve fayda sağlamak amacıyla köleleştiremeyeceği kadar önemli ve değerlidir (Tong ve Botts, 2021: 318-319). Kadının özgürleşmesi sadece kendisi için değil aynı zamanda doğa için de önemlidir. Zira kadın özgürleşirse ona bağlı olarak doğa da özgürlüğüne kavuşacaktır.

1.7. Varoluşçu Feminizm: Jean Paul Sartre, Simone De Beauvoir

Varoluşçu feminizm denildiğinde akla gelen ilk isim genellikle Simone de Beauvoir'dir. Özellikle *Second Sex* (İkinci Cins) adlı eseriyle büyük yankı uyandırmış olan Beauvoir, bu kitapta, her iki cinsin doğumdan itibaren yaşlılıklarına kadar geçirdikleri süreçleri anlatmaktadır. Bu eserinde kadın ve erkeğin birbirinden ne zaman ve hangi gerekçelerle ayrılmaya başladığını detaylı bir şekilde göstermeyi de başarmıştır. Beauvoir tarihte uzun süre boyunca ataerkil sistemin hüküm sürdüğünü kabul etmekle birlikte, kadını nesne konumuna getirip ötekileştiren asıl şeyin, kadının kendi varoluşunu doğru bir şekilde kuramamasıyla ilgili olduğunu savunmaktadır. Beauvoir'ın varoluş düşüncesini uzun zaman birlikte olduğu Sartre'ın varoluş felsefesinden etkilenecek oluşturduğu düşünülmektedir. Zira Sartre'nin kavramlarını

aynı anlamlarda kullandığı görülmektedir. Ayrıca çok uzun yıllar birlikte olmaları dolayısıyla birbirlerinin görüşlerinden etkilenmelerini kaçınılmaz kılmaktadır.

Genel olarak varoluşçu düşünürler, ikinci dünya savaşının insanlığın üzerinde bıraktığı yıkımın sonucunda oluşan kaygı ve korkuyla, Tanrı'nın varlığını sorgulamaya başlamışlardır. Sartre' da bunlardan birisidir. Sartre'a göre varoluşçuluk şu şekilde özetlenebilir; varlık, *en-soi*, yani "kendi başına varlık" ve *pur-soi*, "kendisi için varlık" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *En-soi*, maddi varlığa tekabül ederken *pur-soi*, bilince tekabül etmektedir (Demir, 2014: 93). Daha açık ifadeyle; insan hem öz hem de varlığa sahip olan varlık olarak, varoluşu özden önce gelmektedir. Dolayısıyla insan önce varolmakta daha sonra özünü kendi tercih ve tecrübeleriyle belirlemektedir. Kişinin özünü kendisinin belirlemesi demek aynı zamanda, doğru ve yanlış tercihlerinin sorumluluğunu da alması demektir. Zira kişi özgürdür, tercihleri kendine aittir ve bu tercihleri dolayısıyla da özünü oluşturmaktadır. Ayrıca insanın özü tercihlerine bağlı olarak değişebilmektedir. İnsanın yaşamı değişim içinde olduğundan, tecrübeleri doğrultusunda tercihleri de değişebilmekte ve buna bağlı olarak da özün değişken olduğu da anlaşılmaktadır. Sartre'a göre insan varolmadan önce belirlenmiş değildir. Nesneler, bilince sahip olmayan şeylerde önce öz, sonra varoluş gelirken insan da durum tam tersidir. Nesne bir bilince sahip olmadığı için, kendisi tercih yapamaz ve kendine bir öz oluşturamaz. Fakat insan önce varolur daha sonra bilinci sayesinde ne olmak isterse o olma yolunda ilerlemektedir. Yaşayarak yeni tecrübeler kazanan insan, özünü sürekli bir tasarım halinde tutmaktadır. Tüm seçim özgürlüğü kendisine ait olduğundan insan aynı zamanda kendini de seçmiş olmaktadır. Ve bu sebeplerle de tercihlerinin sonucunun sorumluluğu da kişiye aittir (Sartre, 2020: 8-9).

Beauvoir, tam olarak kadının içinde bulunduğu ötekileştirilmiş durumuna çözüm üretirken Sartre'ın varoluş düşüncesini benimsemiş ve kendi düşünceleri doğrultusunda varoluşçu feminizmi kadının kurtuluşu olarak tasarlamıştır. Ona göre kadın, kısır bir döngü içine kilitlenmiş durumdadır. Çünkü kız çocuğu ergenlik dönemine girmeye yaklaştıkça eve hapsedilmektedir. Erkek çocuğu gibi özgür, onun kadar doğayla haşır neşir de değildir. Kız çocuğu evdeki kadınlardan nasıl pasif ve vasıfsız olunacağını öğreneceği döngüye sokulmaktadır. Ev işi, dikiş nakış gibi işlerle meşgul olurken pek çok alanda köreldiği gibi zihnen de körelmeye başlamaktadır. Körelen kız çocuğu sorgulamayı ve neden erkek kardeşinin sahip olduğu haklara kendisinin de sahip olmadığını düşünmeyi unutmaktadır. Ona evde öğretildiği üzere, sakın ve uyumlu olup evlilik yaşı gelinceye kadar bir erkeğin kendisini beğenip almasını beklemektedir. Hayallerinde evlenmek üzere düşlediği bir prens olsa da önüne çıkan ilk erkekle evlenecektir. Aksi takdirde başka bir talibi çıkmaz ve evde kalırsa topluma kendini kazandıramayacağı için bu fırsat onun için kaçırılmaz durumdadır. İçinde bulunduğu

konum itibariyle kadın toplumun bir parçası olarak görülmez ancak, evlenirse kocasının karısı olarak toplumda yerini alabilmektedir. Talibi çıkan kız mecburen evlenerek babasının evindeki hayatını, kocasının evindeki daha fazla sorumluluğa değişmek zorundadır. Evli kadın çocuk doğurduğu zaman kendisine nasıl davranıldı ve neler öğretildi ise kendi çocuklarına da aynısını yapmaktadır. Kız çocuğu olursa ev işleri ve oyuncak bebekle meşgul edilecek, erkek çocuk olursa, sütten kesilince diğer erkekler gibi kendini gerçekleştirme yolunda ilerlemesi için dış dünyada kendini gerçekleştirmesi sağlanacak ve erkek çocuğa her zaman saygı duyulacaktır. Bu döngü sayesinde ataerkil sistem sorunsuz işlemeye devam etmektedir. Kadının bu döngüdeki yeri çok önemlidir bu sebeple de döngünün dışına çıkmaması adına dini eğitim dışında eğitim alması veya ekonomik anlamda para kazanması engellenmektedir. Öyle ki kadın para kazanıp kendi geçimini sağlayabileceği bir durumda olursa erkeğe bağımlı olmamakla birlikte istediği zaman erkeği terk edebilecektir. Kadının bunları yapması demek sistemin de bozulması demektir. Dolayısıyla ataerkil sistemin devamlılığı için, kadının gözü açılmamalı ve hizmetçi olarak kullanılmaya devam edilmelidir. Kadının bu sistemde ne kendi yaşamı ne kendi bedeni ne de çocuklarının geleceği ile ilgili bir söz hakkı yoktur. Bir makine gibi erkeğe hizmet etmeli ve onun mutlu olmasını sağlamalıdır. Bunlar gibi pek çok sebepten dolayı kadın artık bu ötekileştirilmiş durumundan kurtulmalı, tıpkı erkek gibi kendini gerçekleştirmeli ve değer kazanmalıdır. Fakat Beauvoir'e göre bunları erkekten beklememeli varoluşuna dair yanlış kavrayışını düzeltmelidir (Demir, 2014: 97). Diğer bir deyişle, bu kısır döngü içinde kullanmadığı zihnini kullanmaya başlamalı ve nesne konumundan çıkmalıdır. Kendi tercihleriyle varolmalı, kendi hayatıyla, bedeniyle ilgili kararları başkasına bırakmamalıdır. Kendi duygularını ve düşüncelerini önemsemeli ve hayatını kendi istediği şekilde yaşamalıdır. Beauvoir'e göre kadın ne zaman ki *en-soi* konumundan *pur-soi* konumuna geçerse, o zaman varoluşunu gerçek anlamda anlamış ve doğru bir şekilde gerçekleştirmiş olur. Bu nedenle kadın kendisi için varlık olmadan konumunu değiştiremez.

1.8. Postyapısalcı Feminizm: Michel Foucault, Judith Butler

Postyapısalcılığı anlamamanın yolu yapısalcılığı anlamaktan geçtiği için öncelikle yapısalcılığa kısaca değinmek gerekmektedir. Yapısalcılık; hümanizme ve varoluşçuluğa tepki olarak gelişmiştir. Bireysel özgürlüğe, özneye ve metafiziğe karşıdır. Bununla birlikte süreklilik ve akış anlayışının aksine süreksizliği benimsemiştir (Cevizci, 2010: 1225). Yapısalcılık, yapıları ve ilişkileri ele almakta olup canlı ve cansız her şeyin kendi bütününde bir ilişki, olay örgüsü olduğu düşüncesini savunarak, nesnelerin, canlıların ya da dilde kullanılan harflerin, kelimelerin tek tek ne anlam ifade ettiğine değil, bütün olarak ifade ettiklerine bakılmalı

düşüncesinin savunusudur. Dolayısıyla bütüne önem verilmekte ve tek tek parçalar ve kişiler bir anlam ifade etmemektedir. Öznellik ve bireycilik düşüncesinin aksini savunan yapısalcılık sadece insan ve bilincinin olmadığını bunun dışında yapıların da olduğunu savunmakla birlikte, insanın her şeye hükmedemeyeceğini belirtmektedir. Hiçbir şey tek başına bir anlam oluşturmaz. Örneğin; harfler tek başına anlamsızdır fakat bir araya getirilip kelime daha sonra da cümle olduklarında anlam kazanmaktadırlar. Cümlelerin bütününden bir kelimeyi çıkarıp ne anlama geldiği sorgulanırsa, doğru bir cevap alınamaz zira o kelime cümledeki diğer kelimelerle ilişkilidir. O cümle bir bütün olarak anlam kazanmaktadır. İnsan da örnekteki gibi tek başına değil bütün içinde önemlidir ayrıca sorunların çözümleri bireysel değil, bir bütüne ait olduğundan nesneldir. Yapısalcılıkta kişinin kendi tercihi ve sorumluluğu diye bir durum olamaz çünkü bütünün tercihi önemlidir. Postyapısalcılık ise; yapısalcılığın dönüşüme uğramış halidir. Yapısalcılıkla tamamen farklı değil, aksine yapısalcılıkla birleşmiş ve onu dönüştürmüştür (Demir, 2014: 99). “Postyapısalcı bu dönüşle birlikte, yapısalcılığın tarih dışı, bilimsel ve nesnelci düşünce tarzları aşarak tarihe ve politikaya dönülür.” (Cevizci, 2010: 1226).

Foucault’ya göre cinsellik pek çok açıdan sınırlandırılmıştır. Özellikle de namus merakı ve evliliğin standartlarında ortaya çıkan cinsellik, cinselliği olması gerektiğinin dışında kalıpların içine sokmaktadır. Namus, evlilik ve yatak odası ile sınırlanan cinsellik toplumda bir kural halini almaktadır. Edep sınırları içine sokulan cinsellik sadece üreme sistemine dönüştürülmeye çalışılmaktadır (Foucault, 2020: 11-12). Çok belirgin biçimde kısıtlanan cinsellik yok olma yolunda ilerlemektedir. Toplumda bu denli kısıtlanan cinsellik anlayışı insanların bu konudaki arzularını ve cinselliğini yaşama biçimlerini de kısıtlamaktadır. Böyle bir toplumda kimse kolay kolay zihninde kurguladığı cinsel isteklerini dile getirememekte, çünkü dile getirdiği kişi ya da kişiler tarafından dışlanacağını bilmektedir. İnsanlar toplumdan dışlanmamak adına bu kısıtlamalara uyum sağlamaktadır. Birileri tarafından yargılanmaktan korkan kişiler, farkında olmadan toplumda varolan bu kısıtlamalara ayak uydurmakla birlikte aslında cinsel hayatlarını şekillendirmektedirler. Tarih boyunca evlilik dışı gibi belli şartlar dışında cinselliğin günah olarak ilan edilmesi insanda cinsellikten kaçması gerektiği düşüncesini yaratmaktadır. Öyle ki toplum içinde bu konular rahatça konuşulamamaktadır. Tüm bu yasaklara ve kısıtlamalara karşı çıkan Foucault cinsellikten özgürce bahsetmek gerektiğini savunmaktadır. Toplumda herkes cinsellik hakkında konuşabilmelidir, günah, yasak ve ayıp gibi düşüncelerden uzaklaşılmalıdır. Cinsellik konusunda herhangi bir düzenleme yapılacaksa bu kısıtlamalar ve yasaklarla değil aksine toplumun iyiliği için serbest bırakılarak farklı alanlarda düzenlenmelidir. Daha açık bir ifadeyle Foucault’ya göre “Bir yasaklama

katılığı ile değil, cinselliği yararlı ve genel (kamusal) söylemler yoluyla düzenleme gerekliliği ön plandadır.” (Foucault, 2020: 25).

Michel Foucault, *The History of Sexuality* (Cinselliğin Tarihi) kitabında özne, iktidar, cinsiyet ve cinsellik konularını ele almaktadır. Özellikle de cinsiyetin bir sınırlandırma olduğunu dile getirmektedir. Şöyle ki; cinsiyet kavramı kişiye tek bir anlam yüklemekte ve birden fazla anlam kazanmasını engellemektedir. Yani kişi kadın ise ve kadın olarak kalmaya devam etmek istemese bile, bu cinsiyete ait olmaya devam etmek zorunda olduğunun ve onun kadın olmaktan başka bir cinsiyete sahip olamayacağının bir ifadesidir. Burada açıkça cinsiyetin denetlenmesi söz konusudur. Foucault, bu şekilde cinsiyete tek bir anlam yüklendiğini düşünmekte ve itiraz ederek daha doğru olacağını düşündüğü bir söylem ortaya atmaktadır. Ona göre bedensel hazların sebebi kişinin bedensel olarak ait olduğu cinsiyet olmamakla birlikte cinsiyet bu denli kapalı ve kısıtlı bir şey de değildir. Cinsiyet açık ve birbiri ile iç içe geçmiş tarihsel söylem ve iktidar sistemi olmalıdır (Butler, 2020: 170). Tarihten beri süregelen iktidarın cinsiyetle olan ilişkisinde belirgin özellikler şunlardır; cinselliğin akış halindeki toplumun düzenine girmesini engelleme, yasaklama, sınırlama, cezalandırma, hakkında apaçık konuşanı toplumdan dışlama söz konusudur. Katı sınırları olan bu iktidarda yasaklara ve cezalara itaat beklentisi vardır (Foucault, 2020: 63-64). Foucault’a göre cinselliğin bu denli sınırlandırılmasına, uluorta konuşulmasının engellenmesine sebep olan üç önemli kanun vardır: “Kilise Hukuku, Hristiyan öğretisi ve Medeni Kanun”. Bu üç önemli kanunun ortak noktası cinsellikte evliliği temel almaları, karı-koca hayatına önem vermeleri ve toplumun cinsel hayatını belli bir çerçeveye sokmalarıdır (Foucault, 2020: 33). Cinsiyetin belirli sınırlar içinde tutulması ve kişinin kendi cinsiyeti dışında başka bir cinsiyete ait olamayacağı düşüncesine itilmesi, toplumu belli bir düzene sokmak için yapılmaktadır. Bu sayede herkes cinsel sınırlarını bilecek, arzularını ve fantezilerini benimsenmiş baskıya göre sınırlandıracaktır. Foucault’nun cinselliğin üzerinde iktidarın etkisine vurgu yaptığı açıkça görülmekte fakat Foucault’nun iktidardan kastı, devletin vatandaşlar üzerinde hakimiyeti değildir. Ona göre iktidar;

“Bana göre iktidardan ilk önce uygulandıkları alana içkin olan ve kendi örgütlenmelerini kuran güç ilişkileri çokluğunu anlamak gerekir; yani, mücadeleler ve karşı karşıya gelmeler yoluyla bu ilişkileri güçlendiren, dönüştüren, tersine çeviren hareketi anlamak; bu güç ilişkilerinin, bir zincir ya da sistem ya da tersine onları birbirlerinden tecrit eden farklılıklar ve karşıtlıklar oluşturacak biçimde birbirlerinde buldukları dayanakları anlamak; nihayet, genel çizgi ya da kurumsal saydamlaşması devlet aygıtlarında, yasanın formüle edilmesinde ve toplumsal hegemonyada gelişen stratejileri -söz konusu güç ilişkileri bu stratejilerin içinde etkili olurlar- anlamak.” (Foucault, 2020: 69).

Foucault'nun iktidar sisteminden anlaşıldığı üzere ortada bir kurum veya güç kavramı olmadığı gibi iktidarın tam ve net bir tanımı da yoktur. İktidar belirgin olarak ifade edilememekle birlikte, bir stratejiyi ifade etmekte fakat bu da sıradan bir strateji değil daha karmaşık bir stratejidir. Dolayısıyla iktidarın olmadığı herhangi bir yer olmadığı gibi sürekliliğini sağlamak için değişkenliğe de açıktır.

Judith Butler'ın *Gender Trouble* (Cinsiyet Belası) adlı kitabında Foucault'un düşüncelerinden etkilendiği görülmektedir. Tıpkı Foucault gibi, Butler'da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiden benzer şekilde bahsetmektedir. Şöyle ki; topluma göre kişinin biyolojik cinsiyeti kadın ise, o kişi kadınsal özellikler sergilemelidir. Aynı şekilde kişinin biyolojik cinsiyeti erkek ise o erkeğin arzusu bir kadın olmalı, düşüncesinin yaygınlığından bahsetmektedir. Fakat Butler'a göre cinsiyet bu kadar kısıtlanmış ve sınırlandırılmış bir şey olmamalıdır. Daha açık ifadeyle, biyolojik cinsiyeti kadın olan kişiden toplum, erkeği arzulamasını beklediği için o kişi erkeği arzulamayabilir. Cinsel tercihleri belirleyen şey, biyolojik cinsiyet değildir, bu ancak toplumun dayatmasıdır. Toplum dayatmaları, kişinin arzularını ve cinsel tercihlerini kontrol etmektedir. Butler, toplum dayatmalarındaki asıl amacın toplumsal cinsiyeti belli bir düzene sokma çabası olduğunu dile getirmektedir. Butler'a göre cinsiyet toplum tarafından inşa edilmiş ve kişiler toplum kurallarına göre inşa edilmiş cinsiyet anlayışı dışında kalanları da dışlamaktadır. Toplumun belirlediği çerçevenin dışında kalanlar karanlığa itilerek acımasızca hakarete ve şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Bu dışlamanın sebebi cinsiyet üzerinden kurulan düzenin devamlılığıdır. Çerçevenin dışındakiler üzerinden, çerçevenin içindekilere göz dağı verilmektedir. Farklı olmanın ve dışarı çıkma eyleminde bulunmanın, kişiye toplum tarafından yapılan muamelenin canice olduğunun göstergesidir. Bu sebeplerden dolayı çoğu kişi kendisini, belirlenmiş cinsiyet tanımına ait hissetmese de toplumdan soyutlanma ve kötü muamele görme korkusuyla biyolojik cinsiyetine uygun davranmaya çalışmaktadır.

Butler cinsiyetten bu kadar bahsederken onu sorgulamak gerektiğini savunmaktadır. Sürekli cinsiyetin ve toplumsal cinsiyetin belirlenmiş kalıplarından bahsedilmekte fakat cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tam anlamıyla sorgulanmamaktadır. Verili bir cinsiyet ya da toplumsal cinsiyet var mıdır? Cinsiyet nedir? Cinsiyetin tarihi var mıdır? Ya da cinsiyetin ikili olduğunu belirleyen nedir? (Butler, 2020: 51-52). Bu tarz sorularla yola çıkılmalıdır. Cinsiyetin değişmez bir şey olarak kabul edilmesi sorgulanıp bu düşünce yıkılırsa tüm bunların tamamen toplum tarafından kurgulandığı açıklanabilir. Zira Butler, "Toplumsal cinsiyetin inşası nasıl ve nerede vuku bulur? Öncesinde onu inşa edecek bir insan bulunmayan bir inşayı neye yorabiliriz?" (Butler, 2020: 53). Butler'ın bu soruyla ortaya çıkarmak istediği şey tam olarak

kişinin bedeni, söylem öncesinden herhangi bir cinsiyete ait değildir. Ona göre, söylem öncesi cinsiyet kavramı yoktur. Cinsiyet sonradan söylemle birlikte ortaya çıkmakta olup bunun sebebi de kültür ve toplumdur. Butler'a göre toplumsal cinsiyetin amacı sadece kişilerin cinsel anlamda çerçevenin, toplum kurallarının dışına çıkmasını engellemek değil aynı zamanda üremeye dayalı sistemin devamlılığını da sağlamaktır. Butler, bunların düzenli olarak tekrarlanmasını ise bedenin maddeselleşme süreci olarak değerlendirmektedir. Bu duruma sebep olansa iktidarın kendisidir.

Son olarak Butler'da özne kavramına değinmek gerekirse, ona göre özne olma durumu kişiye verili bir şey değildir. Bu doğrudan yasa ve iktidarla ilişki içinde olma durumudur. Özne konumunu elde edebilmek için iktidar tarafından kabul edilme, tanınma ve iktidarı kabul edip ona boyun eğme söz konusudur. Özne olma durumu olduğu gibi bu durumu elde edemeyenler de mutlaka vardır. Bunlar iktidar tarafından dışlananlardır. İktidar yasalara dayanan bir sistem olarak kişiyi belli kalıplara sokma ve ona şekil verme çabasında olup onu kendi istediği biçime getirmektedir. Butler'a göre feminist kuramdaki özne de bu durumdadır. Ve bu sebeple de kadınların özgürleşmesi mümkün değildir (Direk, 2018: 77-78).

1.9. Postmodern Feminizm: Jacques Derrida, Helene Cixous

Postmodern feminizmden bahsetmek için öncelikle postmodernizm ve modernizmin özelliklerine değinmek faydalı olacaktır. Bu doğrultuda öncelikle modernizm ele alındığında, modernizmi genel olarak, aydınlanma süreci olarak tanımlayabiliriz. Zira modernizm, kilise ve geleneksel otoritenin yerini modern bilimin alması sanat ve edebiyatın modernleşmesidir. Bu süreçte akıl ön planda tutulmuş ve insan merkezi konuma alınmıştır. Bunların yanında ilerlemeci bir düşünce yapısı hakim olan modernizmde rasyonalizmden kaynaklı evrenselleştirici bir tutum hakimdir. Özellikle evrensel ilkelerin merkezi olarak Batı görüldüğü için Batı merkezilik söz konusudur. Yani, modernleşmenin yolunun Batı'dan geçeceği inancı vardır. Ayrıca modernizmin kadın ve erkek arasındaki ilişkiye bakış açısı; kadın ve erkek aynı değildir fakat eşit olmalıdır, şeklindedir. Modernizm insanlara çok büyük vaatlerde bulunmuş ve bunu gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla modernizme tepki olarak da postmodernizm ortaya çıkmıştır.

Postmodernizm; modernizmin büyük hedeflerine tepki olarak ortaya çıktığı için bu tür büyük hedefleri yoktur. Ayrıca modernizm, kilisenin ve geleneksel yapının yerine akıllı ve bilim yerleştirip tıpkı kendisinden önce kilise ve gelenekselcilikte olduğu gibi akıllı ve bilimi yüceltmıştır. Postmodernizm tüm bunlara karşı olduğu gibi evrenselciliğe ve genel geçer anlayışa da karşıdır. Çünkü postmodernizmin temelinde görecelilik ve çoğulculuk vardır.

Postmodern feminizm ise; ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, hiyerarşi anlayışına karşıdır. Belli bir fikre odaklanıp o fikri yüceltme durumu söz konusu değildir. Postmodern feministler, hiçbir dönem ve bakış açısı ayrımı yapmadan kadının ikincil konumunu düzeltmek istemektedir (Demir, 2014: 113). Bununla birlikte, kadınların bir tür gibi algılanıp ortak özelliklerinin çıkartılmasını doğru bulmamaktadırlar. Zira her kadın ayrı ve kendine ait özellikler sergilemektedir. Sadece kadın konusunda değil, genel görüşleri bakımından tüm konularda tek ve genel bir başlık oluşturulamayacağı fikrini savunmaktadırlar. Onlara göre, tek bir başlıktan, tek bir hakikatten, tek bir renkten söz edilemez. Herkes farklı olduğu için, farklı fikirlere sahip olduğu için, hiçbir konuyu herkes için geçerli tek bir başlık altında toplamak da mümkün değildir.

Jacques Derrida, ırkçılık, cinsiyet ayrımı, hiyerarşi gibi pek çok konuda sembolik düzene vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre sembolik düzen toplumun düzenini ifade etmektedir. Öyle ki, yeni doğan çocuk, belli bir toplumun içine doğduğundan istemsizce o toplumun sembolik düzenine uyum sağlamaktadır. Bu uyum ne kadar derin olursa ayırıştırıcılığı da o denli benimsemiş olacaktır. Derrida tam da bu noktada ortaya yapısöküm yöntemini atmaktadır. Yapısöküm, düşünceyi tek bir gerçek varolduğu fikrinden çıkartmaya çalışan bir yöntemdir. Daha açık bir ifadeyle, felsefi bir metni belli bir amaçla çelişki ifade eden farklı düşüncelere doğru itmektir (Tong ve Botts, 2021: 369). Bilinçli olarak metnin dışında bırakılanlara dikkat çekmek, metni gerçek haline getirecek çoklu anlamlarını ortaya koyacak bir yöntemdir. Derrida'nın feminizm ile kesiştiği noktayı ele alacak olursak, yapısöküm mantığı tam da bu kesişimi sağlamaktadır. Yapısalcılığın sürdürmeye devam ettiği hiyerarşik yapı ve ikili zıtlıkları temel alması gibi pek çok özelliği, Derrida ve feminizmin karşı olduğu şeyler olduğundan bu durum Derrida ve feminizmin yollarını birleştirmektedir. Derrida yapısöküm yöntemiyle feminizmin ihtiyaç duyduğu egemenlik yapılarını yıkmayı hedef almaktadır. Kadın ve erkeğin zıtlığı aslında bir örnek olarak adlandırmakla birlikte bu zıtlık geriye kalan diğer metafiziğe dahil olan zıtlıkların zeminini hazırlamaktadır. Kadın ve erkek arasındaki bu zıtlık kadının ikincil konumda olduğunu göstermekte ve böylelikle geriye kalan metafizik zıtlıklara örnek oluşturmaktadır. Dolayısıyla Derrida'ya göre kadın metafizikte belli bir temeli temsil etmektedir (Direk, 2021: 273).

Derrida, kadının ikincil konumunun düzeltilmesini felsefe ile ilişkilendirmektedir. Kadının felsefede yer alıp almadığı sorununa değinerek, bu sorunun felsefede yeni bir alan açacağını dile getirmektedir. Ona göre, kadın pek çok alanda yer almadığı gibi felsefede de yer almıyorsa bu güzel bir dönüşüme sebep olabilir. Şöyle ki kadının felsefede yer almaya çalışması demek felsefenin de değişmesi demektir. Kadının bu alanda kendine yer açmak için

çabalamaması ise Derrida'ya göre felsefenin olduğu gibi kalması bununla birlikte de kadının varolan ikincil konumunun değişmemesi demektir. Kadının da felsefede yer alması, bunun için çabalaması felsefenin de dönüşümü demektir. Fakat aynı zamanda şunu da belirtmek gerekir ki Derrida'ya göre bunun başarılması neredeyse imkânsız görünmektedir. Buradaki imkânsız Derrida için bir olumsuzluk değil aksine, amaçlanan şeye ulaşabilmenin şartıdır (Direk, 2021: 277).

Derrida'nın fikirlerine katılan ve Derrida ile benzer fikirleri savunan Helene Cixous, ataerkil sistemdeki erkeği, kendini merkez ve üstün kabul eden ve kendisi dışındaki her şeyi kendisi ile ilişkilendiren bunlarla birlikte kendi varlığına bağlı halde düşünen olarak ele almaktadır. Ataerkil sisteme ve eril düşünce hakimiyetine karşı çıkan Cixous, tıpkı Derrida gibi toplumun karşıtlıklar içinde ayrıştırıldığını ve buna bağlı olarak bir hiyerarşi sistemi oluşturulduğunu düşünmektedir. Erkek kadın karşıtlığından yola çıkarak, üstün – aşağı, aktif – pasif gibi kavramlarda önem kazanan karşıtlıklar olmuştur. Tüm olumlu ve üstün kavramlar erkek için kullanılırken, olumsuz ve aşağı durum ifade eden kavramlar da kadın için kullanılmıştır. Erkek varlığın kendisi olarak kabul edilirken kadın ise erkek sayesinde varolan, ona bağımlı olan ve erkeğin olmadığı yerde bir anlam ifade etmeyen bir varlık olarak gösterilmektedir (Tong ve Botts, 2021: 371-372). Cixous kadının, erkeğin karşısında ötekileştirilmiş konumundan kurtulması gerektiğini bunun da ancak kadının yazmasıyla mümkün olacağını savunmaktadır. Kadın düşüncelerini yazarak ifade ederse bu sayede eril yazın değişime ve dönüşüme uğrayacaktır. Kadın, yazarak kendini özne konumuna getirecek, toplumun düşünce yapısının da değişmesini sağlayacaktır. Cixous'un burada yapmak istediği şey, eril dili yapı sökme uğratmaktır. Eril yazının uzun süredir tek başına varolmasından dolayı yeni bir şey üretmediğini aynı şeyleri tekrar ettiğini belirten Cixous, kadın yazının ortaya çıkmasıyla daha renkli ve sonsuz bir yenilik getireceğini belirtmektedir. Kadın yazın, eril yazın gibi kesin ve biçimlenmiş değildir. Eril yazına göre daha açık, çeşitli, kısıtlamasız, sınırsız ve sonsuzdur (Tong ve Botts, 2021: 373).

Cixous'a göre beden kültürün bir ürünü haline gelmiştir. Bu sebeple de ataerkil sistemin ve eril dilin hakimiyetine girmesi zor olmamıştır. Ataerkil sistemde kadın bedeni ve yazını önemsizleştirilmekle birlikte zihin ve beden ayrımı yapılmaktadır. Problem de zaten beden ve zihnin ayrı şeyler olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Cixous'a göre bu durumun çözümü dişil yazın ile mümkündür. Dişil yazın sayesinde beden ve zihin arasındaki üstünlük mücadelesi sona erecektir. Dişil yazın, kendi bedenini yazarak kendini cinsel özne konumuna taşıyacaktır. Bu da kadının konumunun dişil yazın sayesinde öteki konumundan çıkarak özne konumuna taşıyacaktır.

Cixous'un gerçekleştirmek istediği şey, kadın yazınıyla birlikte ataerkil sistemi, onun devamı olan eril söylemi ve bunlarla birlikte ikili karşıtlıkları, hiyerarşik ve baskıcı yapıyı yapısöküm yöntemiyle ortadan kaldırmaktır. Zira dışıl yazın, eril yazının aksine sınırları olmayan, sevgiye dayalı, belli bir düzenin himayesinde olmayan kendine has bir yazındır. Kadın bu yazın sayesinde kendi kimliğini ifade edebilir ve özgür bir özne konumuna çıkabilir.

Sonuç olarak, belli başlı akımlar ele alındığında dahi feminizmin zaman içindeki talep ve mücadelesinin nasıl bir ilerleme ve değişim gösterdiği görülmektedir. Kadın tarafından başlatılan, haklarını savunma mücadelesinin çokça yol aldığı açıktır. Fakat tek amaç kadın haklarının mücadelesi değil aynı zamanda da kadının ikinci konumunun da düzeltilmesidir. Bu süreç içerisinde kadın hukuken her ne kadar birçok hakkını elde etmiş olsa da toplumun ait olduğu sistem, kabul ettiği din gibi birçok faktör, bu hakların çoğunun kağıt üzerinde kalmasına yol açmaktadır. Çünkü hala ataerkil sistemi benimsemiş toplumlarda kadının görevi eş, anne ve ev içi hizmet olarak görülmektedir. Kadının bu konumdan kurtulması, kadın üzerinden kurulmuş bu sistemin çökmesi demektir. Bu sebeple de kadının bu yöndeki değişimi toplum tarafından kolayca benimsenmeyecek bir durumdur. Kadının bu durumundan kurtulabilmesi için feminizmin içinde sürekli değişen çözüm önerileri vardır. Her akım bir öncekinden farklı çözüm önerisi getirmekte ancak bu problemler bunlara rağmen çözülememektedir. Bu çalışmada özellikle desteklenen çözüm önerisi, varoluşçu feminizmdir. Zira teorik ve pratik açıdan daha uygulanabilir ve çözüm önerisini gerçekleştirmek için kişinin kendisi dışında kimseden bir desteğe ve yardıma ihtiyacı yoktur. Öyle ki, kadının varoluşunu doğru bir şekilde kavramasıyla bu büyük problem çözülebilir. Simone de Beauvoir bunu çok doğru ve net bir biçimde gerçekleştirmiştir. Kendisi ve hayatı hakkındaki tüm kararları kendisi alarak, kendi ayakları üzerinde durarak savunduğu çözüm önerisini zaten gerçekleştirmiş ve tüm kadınlara örnek olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

BEAUVOİR'İN VAROLUŞÇU FEMİNİZMİNİN ARKA PLANI OLARAK HEIDEGGER VE SARTRE'IN VARLIK FELSEFESİ

2.1. Martin Heidegger ve Varlığın Unutuluşu

Varoluşçu düşüncenin arka planına bakıldığında 1. ve 2. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği enkaz büyük önem arz etmektedir. Yaşanan o büyük yıkım insanları duygusal olarak çöküntüye ve bunalıma sürüklemenin yanında bu dönemin ardından birçok düşünür varoluşu düşünmeye ve sorgulamaya yönelmiştir. Heidegger de bu düşünürlerden birisidir. Heidegger İlkçağdan, özellikle de Platon ve Aristoteles'den sonra varlık araştırmasının doğru yoldan saptırıldığını düşünmektedir. Zira varlık kavramının sık sık kullanılması ve bu kullanımla birlikte insanın zihninde bir şeyler ifade etmesi onun tanımlanmasına gerek kalmadığını düşündürmüştür. Öyle ki varlık dendiğinde tam bir tanım yapılamamasına rağmen zihinde bir araya gelen ifadeler doğrultusunda bir kabul görmüş anlayış hakim olup, bundan sonrası için varlığın soruşturulması anlamsız karşılanmıştır (Heidegger, 2021: 19-20). Heidegger'in burada ele aldığı husus varlığın tanımından ziyade öncelikle varlığın ne anlam ifade ettiğini sorgulamak gerektiğidir. Onun için asıl önemli olan yer zaten varlığın anlamıdır. Varlığın anlamını sorgulamak uzun zamandır unutulmuş ve üstü kapatılmış bir durumdur, Heidegger için en başa, yani varlığın anlamına ilişkin soruşturmaya geri dönmek gerekmektedir. Bu soruşturmanın temel amacı, varlığın anlamı ne ifade ediyor da etrafımızda gördüğümüz her şey varolmuştur, sorusunun cevabına ilişkin bir şeyler bulabilmektir. Çünkü Heidegger için bu soru çok önemli olup sorulacak tüm soruların temelini oluşturmaktadır. Varlığın unutuluşunun en önemli sebebi olarak Heidegger, varlık ve varolan kavramlarının karıştırılması ya da varlık kavramının doğru araştırılmayıp varolanın varlık olarak ele alınmasında görmektedir. Varolan dünyasından çıkıp varlıkla insan arasındaki bağ görülmediği sürece varlığa dönmek çok daha zorlaşmaktadır. Heidegger için varlık ve varolan arasındaki fark son derece önemlidir. Heidegger'e göre tüm ilgimiz varolanlara kaydığından dolayı varlığın kendisini unuttuk bununla da kalmayıp bu unutmuşluğu da unuttuk. Bu durumdan ancak varoluşumuza yani Heidegger'e göre özümüze dönerek, varlığın anlamına ilişkin soruyu tekrar sorarak kurtulabiliriz. Asıl kurtuluş öze dönerek mümkündür.

Heidegger (2021: 20-23), varlığa ilişkin soruşturmanın önünde bazı ön yargılar olduğunu savunmaktadır. Varlık kavramı çok geniş ve genel bir anlama sahip olduğu için tam anlamıyla tanımlanamaz olduğu düşünülmekte bununla birlikte bir de varlık dendiğinde tam bir tanıma ihtiyaç duymadan zihinde bir anlam çağrıştırdığından dolayı bir önyargı hakimdir.

Günlük yaşamımızda sürekli varolanlarla bir ilişki içinde olmamız varlık kavramını belli belirsiz bir biçimde anlaşılır kıldığından sorgulanmaya ihtiyaç duyulmadan kullanılmıştır. Tam da bu noktaya değinen Heidegger, varlığın anlamının belli belirsiz kaldığını, eksik bir halde bırakıldığını, üstünün kapatıldığını ve varlık dendiğinde sadece varolanın anlaşılmasından dolayı en önce bu varlık probleminin doğru bir soruşturma gerektirdiğini savunmaktadır. Ancak bu soruşturma varlık kavramının çok geniş anlamlarda kullanılmasından dolayı basit bir soruşturma olmayacak aksine derin bir soruşturma olacaktır. Bu soruşturma ile varlığa dair sorulan her soru onu bilmeye yönelik olup amaç onu açığa çıkartmaktır. Varlığı sorgulamak demek aslında varolanı sorgulamak demektir.

İnsanın belirli ya da belirsiz olarak varlık kavramında bir şeyler anlaması ve sürekli bu kavramla ilişki halinde olması her durumda insanın varlığa dair bir anlama gösterdiğini ortaya koymaktadır. Öyle ki insanın varlığa dair benimsediği bu anlayış onu diğer canlılardan ayıran özelliktir. İnsanın belirsiz ama kısmi bir varlık anlayışına sahip olması onun bu konuda önsel bir anlayışı olduğunu göstermektedir. Heidegger'e göre felsefi düşünmenin asıl amacı varlığa dair anlamayı daha belirgin ve bilinir hale getirerek, onunla olan bağımızın ne denli güçlü ve derin olduğunu göstermektir. Zira insanın en başından beri varlıkla olan ilişkisi ortadayken, ondan bağımsız ve koparılmış bir ilişki düşünülemez. Bu noktada Heidegger'in önemli kavramı Dasein devreye girmektedir. Çünkü Dasein kavramı Heidegger için bu derin ve güçlü ilişkiyi ifade etmektedir. Bu sebeple de ona göre insanı diğer tüm şeylerden ayıran insanın akıllı bir varlık olması değil varlıkla olan bu güçlü bağıdır. Asıl sorun da burada ortaya çıkmakta çünkü insan bu kadar güçlü ve derin ilişki içinde olduğu varlığı unutmuştur (Esenyel, 2020: 28-29). Heidegger'e göre günümüz insanı varlığın asıl anlamından çok uzaklaşmış ve bu uzaklığının da farkında değildir çünkü varlığı sorgulamak günümüz için gereksiz olmakla birlikte unutulmuş bir durumdur. Ona göre bu durumda yapılması gereken varlığı sorgulamaya geri dönmektir aksi takdirde insan varlıktan kopmakta ve böylece de özden uzaklaşmaktadır. Özden uzaklaşmak Heidegger için sürekli aynı kısır döngüde çırpınmaktan başka bir şey değildir.

2.1.1 Ontik ve Ontolojik Ayrım

Heidegger, varlık ile varolanın karıştırıldığını, varolanın varlık olarak düşünüldüğünü ve bu sebeple de varlıktan uzaklaşma durumunda bu yanlış anlamının payının çok büyük olduğunu savunmakta ve kendisi burada ontik ve ontolojik kavramları üzerinden varlık ve varolan farkını ele almaktadır. Heidegger felsefesinde bu ayrım büyük önem arz etmektedir. Öyle ki insanın varlık kavramının asıl anlamından uzaklaşmasının sebebi bu ayrımın farkında olmamasıdır. Günümüz insanı modern dönemde varolanların içinde kaybolmuş durumdadır.

Varlıktan bu denli kopuş ve kopuşun da farkında olmamak insanın özünden de kopması demektir. Heidegger için ise bu durum insanın çöküşünü getirmektedir. Dolayısıyla ontik ve ontolojik kavramları üzerinden varlık ve varolan ayrımı Heidegger için önemli ve yol göstericidir. Ontik kavramı, varolanları ifade eder; “Nitekim hakkında konuştuğumuz, bir kanaat beslediğimiz, şu veya bu şekilde tutum sergilediğimiz her şey birer varolandır” (Heidegger, 2021: 26). Daha açık ifadeyle ontik olan, insanın ilişki kurduğu somut ve soyut şeylerdir. Ontolojik kavramı ise varlık kavramını kapsayan kısımdır; “Varlık ise nedenlik ve şu-olmaklık, gerçeklikte, mevcut-olmada, kalıcılıkta, geçerlilikte, Dasein’da “vardır”da yatmaktadır.” (Heidegger, 2020: 26). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, varlığa ilişkin soruşturmanın önemini varlık ve varolan ayrımı üzerinden ifade etmek gerekirse; “... varlık sorusu varolanları şu veya bu şekilde varolanlar olarak enine boyuna araştıran ve hep belirli bir varlık anlayışı içinde hareket eden bilimlerin olanaklılığının *a priori* koşullarını hedeflemekle sınırlı kalmayacak özellikle ontik bilimlerin öncesinde yatan ve onların temellerini atan ontolojilerin olanak koşullarını da hedefleyecektir.” (Heidegger, 2021: 32).

Ontik ve ontolojik kavramları Dasein için de önemlidir. Çünkü Heidegger için Dasein hem insani olarak varoluşumuzu hem de varlığa sahip varolanı temsil etmektedir (Ünaldı, 2022: 33). Varolanlar, varoluşa sahip olan Dasein sayesinde anlam sahibi olurlar. Dasein varolanlar arasında bir istisna olarak yer almakta çünkü o varoluşa sahip bir varolandır. Yani Dasein’ı ne varoluşa sahip olduğu için nesnelerin karşısında konumlandırabiliriz ne de varolan olduğu için nesne konumuna koyabiliriz. Dasein kendi varlığı üzerine düşünebilendir oysa diğer varolanlar kendi varlıkları üzerine düşünemezler. Dasein’ı diğerlerinden farklı kılan kendi varlığı üzerine düşünebilmesi, soru sorabilmesi ve bunları anlayabilmesidir. Dasein kendi varlığını içinde bulunduğu varolandan yani dünyadan yola çıkarak anlamaktadır (Heidegger, 2021: 39).

2.1.2. Varlığın Unutuluşunun Getirdiği Yurtsuzluk Problemi

Heidegger, varlığın unutuluşu konusunu ele alırken özellikle de modern çağa değinmektedir. Çünkü Heidegger için varlıktan kopuş insana özünü unutturmakla birlikte, insanın karanlıkta savrulması demektir. Karanlıkta savrulma, özne merkeziliğin getirdiği, her şeyin özne için olduğu ve öznenin her şeyi belirlediği bir dünyadır. Her zaman önceliğin öznde olması aynı zamanda öznenin her şeyi hesaplıyor ve planlıyor olmasıdır. Modern çağ ile birlikte varlığın unutuluşu en hat safhaya ulaşmış ve insan en çok bu dönemde varlıktan bu denli bir kopuş yaşamış, bu nedenle de modern çağ varlığın unutuluşu bakımından en karanlık dönemi temsil etmektedir. Heidegger’e göre varlıktan uzaklaşan insan özünden de uzaklaşmış olup yurtsuzlaşmıştır. Bunun sebebi olarak da felsefenin Antik Yunan’dan sonra yanlış yola saptığını öne sürmektedir. Felsefenin yanlış yola sapması Heidegger için varlık kavramının (filozofların

varlık yerine varolanı ele almış olması) doğru şekilde sorgulanmaması, üstünün kapatılması ve insan ve varlık arasındaki bağın önemiyle birlikte o güçlü ilişkinin göz ardı edilmesidir. Zira Heidegger'e göre insan ve varlık ayrı şeyler olarak değerlendirilemez.

Bilimsel ve teknolojik anlamda çok büyük ilerlemelerin katedildiği modern dönem, Heidegger tarafından aynı zamanda varlıktan kopuşun da en şiddetli yaşandığı dönem olup insanın karanlık dönemi olarak tanımlanmaktadır. İnsan bu dönemde dünyadaki şeyleri kendine araç haline getirmeye çalışırken farkında olmadan kendisi de hizmet eden bir araca dönüşmüştür. Her şeyi belirleme, tasarlama, kontrol etme, stoklama hırsı kendisini esir almış durumdadır. İnsan kendi eliyle kendi özünü teknik bir şeye dönüştürmüş buna bağlı olarak varlıktan kopmuş ve özünden uzaklaşarak yurtsuzlaşmıştır. Heidegger'in insanın bu durumu için çözüm önerisi ise en başa, köklere geri dönmektir (Esenyel, 2020: 33-34). Heidegger'e göre modern çağda insan her şeyi teknolojinin ürünü haline getirirken kendisi de mekanik bir hal almıştır. Dolayısıyla düşünme eylemi de teknik düşünmeye dönüşmüştür. Teknik düşünmeyle birlikte insan ve varlık arasındaki bağ iyice kopmuş ve bununla birlikte varlık kavramının yerini varolan kavramı almıştır. İki kavram arasındaki farkın ortadan kalkması ile insan varlıktan uzağa savrularak kendisi için ilerlettiği o teknolojinin ürünü haline gelmiştir. Düşünmenin köklerinden ve varlıktan uzaklaşan insan yurtsuzlaşmıştır. Heidegger için yurtsuzlaşan insan, özlü düşünme ve şiirsel dilden uzaklaşmış insandır. Özlü düşünmenin yerini teknik düşünme alırken şiirsel dilin yerini de iletişimi sağlayan kamusal dil almıştır (Esenyel, 2020: 52).

Heidegger, varlığın anlamının ne olduğuna ulaşmanın yolunun dil ve düşünmeden geçtiğini savunmaktadır. Fakat bu dil ve düşünmeden kastı günümüzde kullandığımız dil ve düşünme değildir. Dil ve düşünme Heidegger için özel anlam ifade etmektedir. Şöyle ki, Heidegger'in söz ettiği dil, gündelik anlamda kullanılan belli yapıların belli kurallar dahilinde bir araya gelmesiyle oluşan dilin aksine, şiirsel bir dildir. Benzer şekilde bir diğer varlığın anlamına ulaşmanın yolu olan düşünme de günümüzdeki düşünme biçimi değildir. Zira günümüzde modern insan her şeyi mantıksal açıdan değerlendirmekte olup, kullandığı yöntem de mantıksal akıl yürütme yöntemidir. Oysa, Heidegger'e göre mantıksal akıl yürütme düşünmenin yöntemlerinden birisidir. Mantıksal akıl yürütme düşünme eyleminin sadece bir seçeneği olup düşünme eyleminin yerini alamaz ve onun kadar genel ve kapsayıcı olamaz. Aynı şekilde mantıksal düşünmenin kendi çerçevesine uymayanı dışarıda bırakması da onun kapsayıcı olmadığını göstermektedir. Anlaşıldığı üzere günümüzdeki dil ve düşünme kapsayıcı olmadığı gibi varolana bağlı kalmıştır (Esenyel, 2020: 54-55). Tüm odak noktasının varolanda

olması, varlığı unutturmuştur. Varlığın unutuluşu ise insanı varlıktan uzaklara yani yurtsuzluğa sürüklemiştir.

Heidegger'in bu duruma çözüm olarak öne sürdüğü köklere geri dönme düşüncesini ancak Dasein gerçekleştirebilmekte zira Dasein, tarihseldir. Heidegger için Dasein tarihsel bir varlıktır dolayısıyla Dasein tarihsellikten kopuk olarak bambaşka bir biçimde düşünemez. Kısacası Dasein düşünme dahil her şeyiyle tarihseldir ve ondan bağımsız bir yaşam sürdüremez. Dasein'ın tarihsel olması, onun geçmişi unutmaması ve buna göre kendini gelecek için geçmişteki tecrübelerine dayanarak tasarlaması demektir. Bu sayede geçmiş ve gelecek ile sürekli ilişki halindedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Dasein, geçmişe dönebilmekte ve bunu yineleyebilmektedir. Heidegger'e göre köklere dönmenin yolu da Dasein'ın tarihsel olmasından geçmektedir. Tarihselliği sayesinde hala o köklerden kopmamış olan Dasein, o köklere tekrar ulaşip yeni baştan varlığı sorgulamalıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere varlığa ilişkin soruşturma tarihsel bir soruşturmayı temsil etmektedir. Varlığın unutuluşunun ve bu unutuluşun getirdiği insanın yurtsuzlaşmasının çözümü olarak varlığa tekrar dönüş ve köklere ulaşma şarttır bunun yolu da tarihsellikten geçmektedir (Esenyel, 2020: 34).

2.1.3. Dasein ve Dünya-İçinde-Varolma

Dasein, kendi varlığı çerçevesinde kendini anlayan ve varolan olarak, varolanlarla ilişki içinde olandır. Dünya-içinde-varolan olarak Dasein'ın varolanlardan ayrıldığı nokta onun varlık üzerine düşünüyor ve araştırıyor olmasıdır. Çünkü Dasein, öteden beri dünya-içinde-olan olup varlıkla ilişki halinde olduğundan belli bir varlık anlayışına sahiptir. Bu sebeple dünya-içinde-olmak Dasein için sürekli olarak kendisi dışındaki her şeyle ilişki içinde olması demektir. Dasein dünya-içinde-varolanlarla ilgilenmekte, onlara yönelmekte ve bir-şey-için ilişkisi kurmaktadır. Dasein'ın ilişki içinde olduğu varolanlar kendi başlarına var değildir onlar ancak bütünü temsil etmekte ve ona aittirler. Heidegger, Dasein'ın ilişki kurduğu veya ilgilendiği bu varolanları malzeme olarak adlandırmaktadır. Dasein'ın ilgilendiği malzeme aslında bütünün parçasıdır çünkü, tek başına değil diğer malzemelerle olan ilişkisine ve bütüne aitliğine göre vardır (Heidegger, 2021: 116). “Malzemenin kendinden hareketle kendini açtığı varlık türüne *el- altındalık* diyoruz.” (Heidegger, 2021: 117). El- altında olan, günlük uğraşlarda herhangi bir şey yapmak için kullanılan ya da kullanılacak olan bir iş malzemesi değildir. İlk bakışta bir-şey-içinlik açısından da bir fikir oluşmasını sağlamayabilir zira özgün olması sebebiyle kendini geri çekmektedir. El-altında-olan asıl olarak ilgilenilen olduğunda bir iş ve imal edilebilirlik ortaya çıkmaktadır. Öylesine bakılıp geçilen değil, göz gezdirildiğinde bir tema oluşturan değil başat olarak onunla ilgilenildiğinde kendini açandır. Dasein sürekli

olarak varolanlarla ilişkili halde olduğundan bir yönelmişlik içinde olup işaret etme durumundadır. Böylece ilgilenme, yönelme ve işaret etme ile dikkatleri el-altında olana çekmektedir. Varolanlar, verili bir öze sahip olduğu için içlerinde bir atfedilmişlik durumu vardır. Bu atfedilmişlik durumu da varolanların kendisi dışındaki şeylerle bağ içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla el-altında-olan da daima bir şeylerle ilişki içindedir. Varolanların bir ilişki içinde olması, bir atfedilmişlik barındırması bir ön- keşfedilmişlik sunmaktadır. Dasein tüm bu ilişkiler vasıtasıyla, dünya-içinde-olmasıyla kendini anlamakta ve anlamlandırmaktadır (Heidegger, 2021: 142).

2.1.4. Dasein'in Zamansallığı ve Kaygı

Heidegger'e göre Dasein zamansaldır ve onu Dasein yapan temel özellik zamansal oluşudur. Dasein'in zamansal olması demek, ölüme doğru ve sonlu bir varlık olması demektir. Zamansal olan Dasein'in ölüme doğru bir varlık oluşu ise, Dasein'in gelecekte varoluşunun sona ereceği gerçeğinin bilincinde olmasıdır. Zamansal bir varlık olan Dasein, gelecek ve geçmiş ile sıkı bir ilişkiye de sahiptir. Zira o kendini sürekli geçmişi unutmayarak, geleceğe tasarlamaktadır. Dasein kendini tasarlayan bir varlık iken aynı zamanda kendi varoluşunu da gerçekleştirmektedir. Tüm bunları yaparken Dasein daimi olarak bir-hal-içinde-bulunma durumundadır. Dünya-içinde-varolma hali Dasein için sürekli olarak bir şeyle ilgilenme durumu olup, Dasein'in o şeyden hareketle var olduğunu göstermektedir. Bu ilgilenme halinin tehlikeye düşmesi durumunda ortaya çıkan durum varlığın tehdidine dönüşmektedir. Bu tehdit ise bir-hal-içinde-bulunmanın modusu olan korku veya kaygı olarak Dasein'a yansımaktadır. Kaygının Dasein'a hakim olduğu durumda ise Dasein'ı onun zamansallığı kurtarmaktadır. Öyle ki zamansal olan Dasein kendine geri dönerek kendini yeniden tasarlamaktadır. Böylece, olumsuzluk ifade eden kaygı durumu ortadan kalkmaktadır. Zamansallık Dasein'a tekrar tekrar geri dönme ve kendini yeniden kurma özelliğini vermekte olup Heidegger'e göre de Zamansallık Dasein'ın en önemli özelliğidir. Anlaşıldığı üzere Dasein kendini geleceğe tasarlarken aynı zamanda gelecekte de geri gelerek kendini yeniden tasarlama özelliğine sahiptir (Ünaldı, 2022: 43). Dasein bu özelliği var olduğu sürece kullanacaktır.

Dünya-içinde-varolan Dasein, zamansal olma temel özelliği sayesinde varolanlarla ilişki halinde olur. Dünya-içinde-varolmak Dasein için sürekli olarak bir şeylerle ilgilenmek, merak etmek ve bakış içinde olmaktır ve bunların yanında dünya-içinde varolmak tedbir almak ve plan yapmak gerektirmektedir (Ökten, 2022: 265). Bu sayede bir şeyler Dasein için anlam kazanmakla birlikte, Dasein'ın zamansal olması özelliğiyle varlık da kazanmaktadırlar. Bu karmaşık ilişki şöyle sadeleştirilebilir; Dasein ilişki kurduğu varolanların anlam kazanmasına,

varlık kazanmasına olanak sağlamakta ancak bunu da zamansallık özelliğine borçludur. Aynı zamanda Dasein'ın dünya-içinde-varolma özelliği anlamsallığın kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü anlamsallık Dünyasal bir özellik olup Dasein'ın Dünyasal olma özelliği sayesinde ortaya çıkmaktadır. Böylece varolanlar Dasein sayesinde anlam kazanmaktadırlar. Öyleyse, Dasein için dünya-içinde-varolmanın anlamı nedir? Dasein için bu sorunun cevabı, kaygıdır. Tüm varolanlar, "...Dasein'ın kaygı hali içerisinde, anlam kazanır ve varlığa gelir. Kısaca, varolanların verilişini mümkün kılan, onlara yönelişimizi olanaklı hale getiren ve böylece ilişkiselliği belirleyen temel öge *kaygıdır*." (Esenyel, 2020: 118). Heidegger'e göre varlığın anlamı bakımından zamansallık oldukça önemlidir çünkü Dasein zamansal olduğu için kaygı duygusuna kapılır, yine zamansal olduğu için dünya-içinde-varolan olarak şeylerin anlam kazanmasına imkan tanır. Böylece zamansallık Dasein'ın varolanla ilişkisinin bir şartı olarak anlaşılmaktadır. Dasein için büyük öneme sahip olan zaman sadece şimdi olarak düşünülmemelidir zira Dasein sadece şimdi de yer almamaktadır. Dasein şimdinin içinde kendisini gelecek için tasarlarken kendini tekrar tekrar kurmak adına geçmişe de dönebilen geçişli bir zaman yapısına sahiptir. Dolayısıyla Dasein sadece şimdinin içinde düşünülemez.

2.1.5. Dasein'ın Düşmüşlüğü

Dasein'ın dünya-içinde-varolmasının veya hergünlüğünün içinde temel anlama biçimleri olarak; lakırtı, merak ve müphemlik vardır. Bu anlama biçimleri sayesinde Dasein hergünlüğünü daha açık ifadeyle dünya-içinde-varolan Dasein'ın kendi varlığını ortaya koymaktadır. Lakırtı, olumsuz bir anlam ifade ediyor gibi görünse de Heidegger bu kavramı olumsuz olarak kullanmamakta, henüz doğruluğu kanıtlanmamış dayanaksız söz olarak ele almaktadır. Bir diğer anlama biçimi olan merak, bakarak ilgilenmeyi temsil etmektedir. Burada bakarak ilgilenme yüzeysel bir bakışı ifade etmekte ve buradaki amaç sürekli olarak yeni ve ilgi çekici şeyler bulmaktır. Dasein'ın sürekli yeni bir heyecan arayışını temsil eden bir bakıştır. Öyle ki dünya-içinde-varolma hali de bakışı sürekli olarak bir şeyler üzerine yöneltme ve bununla birlikte ilginin daima farklı şeyler üzerinde olmasıdır. Dasein varoldukça merak da hep onunla olacaktır. Müphemlik ise, belirsiz ve gizli olanı temsil etmekte ancak bu gizlilik ve belirsizlik durumu Dasein tarafından yapılmadığı gibi kasıtlı bir durum da değildir.

"Lakırtı, merak ve müphemlik Dasein'ın "hergünkü şuradalığını" yani dünya-içinde-varolmasının açılanmışlık minvalini karakterize eder." (Heidegger, 2021: 269). Heidegger'e göre bu karakterler aracılığıyla Dasein hergünlüğünü yani düşmüşlüğü ortaya çıkartmaktadır. Heidegger'in ele aldığı düşmüşlük kavramı olumsuz bir durum ifade etmemekle birlikte Dasein'ın ait olduğu yerde oluşunu yani dünyada oluşunu belirtmektedir. "Dasein bizatihi kendi varlığına ait *dünyaya* düşmüştür. Düşmüşlük Dasein'ın kendisinin bir eksistensiye belirlenimidir ve bir

mevcut olmaklık olarak “türediği” varolanlarla mevcut ilişkileri veya sonraları bir *commercium* kurduğu varolanlar hakkında bir şey söylemez.” (Heidegger, 2021: 271).

Dünya-içinde- varolan Dasein, düşmüşlüğü sebebiyle sürekli bir merak ve ilgi içerisinde bir şeylerle meşgul olmaktadır. Asıl olarak neyi öğrenmesi gerektiğini ya da neyi araştırması gerektiğini unutup gündelik merak ve ilginin peşinde kaybolmaktadır. Bu durum da Dasein’ın düşmüşlüğü ve yabancılaşmasını artırmaktadır. Dasein’a huzur veren tüm bunlar nedeniyle Dasein düşmüşlüğü içinde kaybolarak sürekli aynı kısır döngüye girmektedir. Dasein’ın bu durumu gayrisahihliğini göstermektedir. Ancak Dasein bu durumun farkında olmayıp sahilik içindeymiş gibi huzura ve mutluluğa ermiş olduğunu düşünmektedir. Burada sahilik, gayri sahilikten üstün bir durum gibi görülmemekle birlikte sadece değişikliğe uğramış halini temsil etmektedir. Düşmüşlük durumu da Dasein için üst bir durumdan aşağı bir duruma düşmüşlük olarak algılanmamalıdır. Zira bu kavram sadece Dasein’ın dünya-içinde-varolma durumlarını ortaya koymaktadır.

2.1.6. Metafizik ve Hiç

Felsefenin temel disiplinlerinden biri olan metafizik, varolanı varolan şey yapan şeyi veya özünü araştırmaktadır. Heidegger’e göre ise metafizik varolanın özünü araştırma yolunda sadece varolana odaklandığı için onu geriye kalan tüm bağlarından kopartarak ayrı bir şey olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, asıl olan varlığın kendisini unutmuş, nesnel bir varolan odaklı araştırma içinde olmuştur. Bu durumun sonucu olarak da ortaya koyulan açıklamalar sadece varolan ve varolanın özü üzerine olmuştur. Sadece varolan üzerine yapılan bu araştırmanın sonucu ise belli bir biçim içindeki varlığa yani nesneye dair ve onun kontrol edilebilirliğine dair açıklama olmuştur. Heidegger, metafizik sadece varolana dair bir araştırma yapabildiği için varlık araştırmasını metafiziğin alanının dışında görmektedir. Öyle ki, metafizik sadece varolanı araştırmaktadır. Heidegger’e göre metafiziğin sadece varolanı araştırma ve soruşturma işlemini tam anlamıyla yapabilmesi için varlığı ve onun tüm ilişkilerini unutması gerekmektedir. Aksi durumda metafiziğin elde edeceği sonuç doğru bir sonuç olmayacaktır. Metafiziğin asıl araştırması gereken konu varlığın kendisi, neliği üzerine olmalıdır. Varlığın ne olduğuna dair bir araştırma yapmadan sadece varolana odaklanarak bir sonuç elde etmek hiçbir zaman doğru ve tam bir sonuç olmayacağı gibi varlıksız nesneler ortaya çıkaracaktır ve öyle de olmuştur. Bu sebeple de varlıktan uzaklaşma ortaya çıkarak yurtsuzlaşma problemini doğurmaktadır (Esenyel, 2020: 78-80). Heidegger yurtsuzlaşma probleminin en yoğun yaşandığı dönem olarak modern çağı göstermektedir. Öyle ki insan en çok bu çağda bilimde ve teknolojiye ilerleme yaşadığı halde yine en çok bu çağda yurtsuzlaşmayı derinden yaşamaktadır. Çünkü insan en çok modern çağda varolana

odaklanarak onun kontrol edilebilirliği üzerine zaman harcamış dolayısıyla varlıktan epey uzak kalmıştır. Bu uzak kalmanın bedelini de yurtsuzlaşma, yabancılaşma olarak ödemektedir.

Heidegger'e göre metafizik varlığı anlamadığı için sadece varolana odaklanmaktadır. Fakat varolanı anlamak için de öncelikle varlığı anlamak gerektiğine vurgu yapan Heidegger, metafiziğin hiçliğe ve varlığa dair bir hiçbir şey bilmediği takdirde varolana dair de doğru bir açıklama yapamayacağını savunmaktadır. Heidegger'e göre, varlık ve hiçlik kavramlarını ifade ederken varlık dendiğinde sadece varolan anlaşılmakta ve hiçlik dendiğinde de mevcut olmayan şey ifade edilmekte bu durum ise varlık ve hiçliği birbirinin zıttı olarak göstermektedir. Dolayısıyla hiç kavramına doğrudan olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Fakat Heidegger, varlık ve hiçlik kavramı doğru biçimde araştırılıp anlaşılırsa böyle bir zıtlık belirtmedikleri ifade etmektedir. Çünkü hiç kavramı aslında varlık soruşturmasında, soruşturmanın sadece varolana odaklanmasını engellemekte ve varlığın soruşturmasına doğru yol açmaktadır. Bu sebeple hiç varlığın soruşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Hiçi ortaya çıkartan şey ise korkudur çünkü Dasein korku anında boşluğa düşmektedir. Boşlukta veya sallantıda olan Dasein hiç sayesinde varolanın ötesine geçme imkanına sahip olmaktadır.

“Hiç sorgulamasında *Dasein*' in Hiçle olan ilişkisi raydan çıkmış bütününde Varolanı korku heyecanının temel tecrübesinde karşı karşıya getirdiği için *Dasein* Varolanın ötesine geçme ve onu aşma olanağına sahip olmaktadır.” (Ersoy, 2021: 76). Varlık ve Hiç birbirinin zıttı olmadığı gibi aslında birbirlerine aittirler. “Varolanın varlığına ait olan Hiç bize Varolanı Varolan olarak gösterdiği için bilimsel *Dasein* Varolana dönük niçin temelindeki her sorgulamasını Hiçe borçludur ve Hiç sorusu metafizik soru olduğundan sorunun bu temelde içinde olmaktadır.” (Ersoy, 2021: 83). Dasein hem varoluşu hem de varlığı temsil edendir. Heidegger'e göre Dasein'in kendisi dışındaki diğer tüm şeylerden farkı akla sahip olması değil, kendi özünü kendi oluşturabiliyor olmasıdır.

2.1.7. Teknik

Bahse konu insanın varlıktan uzaklaşma durumunun en yoğun ve derinden yaşandığı dönem olarak ön plana çıkan modern çağ olduğunu dile getiren Heidegger'e göre bu uzaklaşma insan açısından büyük bir tehlikeyi ifade etmektedir. Çünkü insan bu çağda tekniğin bir parçası haline gelmektedir. Bu varlıktan kopma durumu çok daha derinleşmeden bu duruma çözüm üretmek isteyen Heidegger, tekniğe ilişkin sorular sormakla yola koyulmaktadır. Heidegger'e göre soru sormak yol açmanın kendisidir. Tekniğe ilişkin soru sormak da tekniğin özüne dair yol açmaktır. Heidegger tekniği ele alırken teknik ve tekniğin özü kavramlarını ayrı ayrı değerlendirmektedir zira ona göre her ikisi de ayrı şeylerdir. İnsan sadece teknik olanla ilgilendiği için tekniğin özüyle ilişki kuramamaktadır tıpkı insanın varolana odaklanıp varlığın kendisini unutmaması gibi. Tekniğin tanımı ele alınacak olursa, bir araç olması bakımından bir de

beşerî edim olması bakımından değerlendirilmektedir ve bu iki tanım iç içe geçmiş haldedir. Teknik bir amaç için gerekli malzemeleri tedarik ederek kullanmaktır (Heidegger, 2019: 12). Heidegger'in değinmek istediği nokta bu değildir ona göre bu tanım tekniğin özü ile alakasız durumdadır. Asıl vurguyu bu noktada yapmak isteyen Heidegger'e göre insan bu tanıma aldanıp tekniğin özünü merak etmemekte veya araştırmamaktadır dolayısıyla sadece varolan anlam üzerinden ilişki kurularak yola çıkıldığında teknik insanın varlık ile kopuşunu derinleştirmekte ve insanı mekanikleştirmektedir. Mekanikleşme insanı, tıpkı insanın her şeyi denetlenebilir ve kontrol edilebilir hale getirdiği gibi, denetlenebilir ve kontrol edilebilir hale getirmektedir. İnsanın bu derece varlıktan kopuşu tekniğin kötü bir şey olduğu fikrini ortaya çıkartmakta fakat Heidegger bu fikre kapılmamak gerektiğini sadece teknik olanı değil tekniğin özünü anlayarak ona uygun biçimde kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Tekniğin özünü anlamak için Antik Yunan'daki anlamına bakan Heidegger, *techne* kelimesini ele almaktadır.

“*Techne* Yunanlılar için *aletheianın* bir tarzı olarak *poetik* bir edimdir. Bu ifadeyi kısaca açacak olursa: *Poesis* bir şeylerin namevcudiyetten (*nicht Anwesende*) çıkıp bir mevcudiyete (*Anwesende*), yani açıklığa gelmesini ifade eder. Bu ise hiçlikten Varlığa gelişi anlatmak ister. *Poesis* şeylerin anlam kazanmasının bir ifadesidir. Bu haliyle Heidegger için *poesis* bir öne çıkma (Her-vor-bringen) olarak Varlığın kendisini göstermesi ve mevcudiyete gelmesi ile ilgilidir. Böylece *poesis* açıkça bir şeyi *olmaya bırakılmak* (*seinlassen*) ve *gizden çıkarmak suretiyle görünür kılmak* anlamına gelen *aletheiaya* bağlanır. *Poesis* o halde kökensel olarak *aletheianın* (gizini-açmanın) vuku bulması ile ilgilidir.” (Esenyel, 2020: 139).

Teknik kavramının Eski Yunan'daki karşılığı olan *techne* kavramı *aletheianın* yani gizini-açmanın bir türü olarak varlığın poetik açıdan açığa çıkmasını ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile günümüzde kullanılan teknik kavramı ile Eski Yunan'da kullanılan *techne* kavramı arasındaki fark poetik etkinlik olarak ortaya çıkmaktadır. Zira modern teknik daha çok mekanik anlamda üretme, imal etme, stoklama, denetleme ve kontrol etme gibi anlamlar içermektedir. Eski Yunan'daki *techne* ise el becerisi ile düşünmeyi, felsefeyi kapsamaktadır. Günümüzde teknik Eski Yunan'daki tüm bu anlamlarını yitirmiş durumdadır. Modern teknikte açığa çıkarma eylemi gerçekleşmektedir ancak poetik anlamda olmaması yönüyle farklıdır. Kısaca modern tekniğin odağı Varlık değil de varolandır. Heidegger'e göre Eski Yunan'dan günümüze kadar değişen tek şey teknik ve onun ifade ettiği anlam değil, insanın odağı, felsefi sorgulamalar gibi pek çok şeydir. O kadar ki felsefe de Eski Yunan'daki gibi Varlığı sorgulamaktan vazgeçmiştir. Birçok alanda sadece ortak nokta varolan üzerine düşünmek, onu amaç ve ihtiyaçlarımıza göre imal ederek, çoğaltmak ve denetlemek olmuştur. Tüm bunlara dayanarak Heidegger modern tekniğin özünü bir meydan okuma olarak ifade etmektedir. Doğaya karşı bir meydan okuma ve doğaya hâkim olma çabası söz konusudur. Modern teknikteki açığa-çıkarma durumunda bir kısır döngü hali söz konusudur; açığa-çıkarma,

dönüştürme, depolama ve dağıtma sıralaması vardır. Sürekli el-altında tutma düşüncesi hüküm sürmektedir. Bu düşünce hakimiyetinde tüm varolanlar el-altında-duran nesnelere dönüşmüş durumdadır. Dolayısıyla insanın karşılaşp ilişki kurduğu tüm nesneler aslında tesadüfen karşılaşlmış değildir. Çünkü onlar el-altında-duran haline gelmiştir. Modern teknik sayesinde insan bu el-altında-duran şeylerle karşılaşmaktadır ancak yine modern teknik sayesinde o şeyleri sadece varolan olarak algılamaktadır. Anlaşıldığı üzere varlık ile olan bağ büyük ölçüde kopmuş durumdadır. Heidegger bu noktada yani tekniğin özünü sorgularken, Almanca 'da çatı çerçeve gibi anlamlara gelen Ge-stell kavramını ele alarak özellikle modern tekniğin özünü çerçeveleme olarak adlandırmaktadır. Çerçeveleme: Adı üstünde şeyleri belli bir düzen içinde çerçevenin içine almaktır. Sadece çerçevenin içine almakla kalmayıp onları el-altında-duran haline getirerek şeylerin gizinden çıkmasına izin vermektedir. Bu çerçeveleme sayesinde insan varolanla ilişki kurmaktadır. Heidegger'e göre çerçeveleme, varlık bakımından hem onu anlamamızı sağlamakta hem de onu anlamamızı engellemektedir. Şöyle ki; çerçeveleme hem varlığın gizini açmasına imkan tanıyan bir durumken hem de asıl varlığın özüne inmemizi engellemesi bakımından onu anlamamızın da önüne geçmektedir. Bu nedenle varlığın derinlerine yani köklerine inemediğimiz için onu ancak yüzeysel olarak bilebiliriz. Dolayısıyla bu kısır döngü içinde kökensel bir araştırma ve bilme pek mümkün görünmemektedir. Çerçevelemenin modern çağa bu denli hâkim olması bir tedirginlik yaratmaktadır ancak Heidegger bu durumun aşılamayacak kadar kötü olmadığını ve üstesinden gelmenin mümkün olduğunu savunmaktadır. Bunun için çerçeveleme tecrübe edilmelidir ki aşılabilsin. Kader haline gelen bu çerçeveleme hem tehlike arz ederken hem de tehlikeden kurtaran bir güç olarak belirmektedir (Esenyel, 2020: 150).

2.1.8. Hakikat ve Sanat

Varlık kavramı çok uzun zamandır asıl anlamından koparak varolan olarak anlaşılmış ve varolan üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Tıpkı varlık kavramı gibi hakikatin kendisi de aynı sorun ile mücadele halindedir. Bu durumda hakikat kavramı da varlığın hakikati değil de varolanın hakikati şeklinde düşünülmüştür. Heidegger de tam olarak bu sorunun düzelmesi gerektiğini yani varolanın hakikati yerine artık asıl üzerine düşünülmesi gerek şeyin varlığın hakikati olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bugüne kadar yapılan en büyük hata varolana ve onun hakikati üzerine odaklanmaktır. Bu sebeple artık bu hatadan dönmek gerekmektedir. Heidegger için önem taşıyan konu hakikat ve hakikatin özüdür. Ona göre Platon ve Aristoteles'ten sonra hakikat arayışı doğru yoldan sapılarak sadece varolan üzerinden yapılmıştır.

Dünya-içinde-varolan Dasein, kendisini anlamak ve bunun yanı sıra şeylerle ilişki kurarak onları anlamlı hale getirmek için hakikatin peşinden gitmelidir. Ancak hakikat Dasein'a içinde bulunduğu dünyayı daha anlamlı hale getirebilir. Çünkü hakikatin görevi Dasein'ın sürekli ilişki içinde olduğu şeylerin gizini-açmaktır. Heidegger'e göre bu gizini-açma hali şöyledir: Varolanların içinde bir açıklık vardır ve bu açıklık sayesinde varolan gizini-açarak Dasein ile ilişki kurabilir ve yine bu açıklık sayesinde Dasein varolanlar hakkında bir tutum sergileyebilmektedir. Dasein ve varolanların arasındaki ilişki ele alınacak olursa bu durum varolanın açıklığını ortaya koyma çabası olarak adlandırılabilir. Sonuç olarak varolan açıklığa eriştiğinde Dasein için tasarlanabilir hale gelmekte, tasarlanabilir olmak ise açıklıkta varolanın Dasein'a açılmış haline uyumlu halde olmasıdır. Varolanlar kendilerinde bulunan açıklıkta gizini açarak hakikati de bu açıklığa dahil etmektedir. Dahası hakikat aslında doğrudan bu açıklığın alana aittir.

İnsanın varlık ile kökensel bağını ortaya koymak isteyen Heidegger önce tekniğin özüne dair soruşturmada çerçeveleme kavramına ulaşmış ve bu kavramın içinde barındırdığı tehlike ile varlık arasında bir bağ kurmuştur. Yani çerçeveleme sayesinde insan varlık ile bir bağ kurmuş durumdadır. Fakat Heidegger için bu bağ istediği kadar derin bir bağ değildir. Bu sebeple de kökensel ilişkinin felsefe ile kurulacağını savunmaktadır. Heidegger'e göre insan özünde teknolojik ve bilimsel olmadığı için bu yollardan varlık ile ilişki kuramaz ancak sanatsal ve şiirsel yollardan varlık ile ilişki kurabilir. Heidegger'e göre sanat ve hakikat iç içedir. Fakat modern çağ sadece bilim ve teknolojiye odaklanarak insanı sanatsal olandan kopararak varlıktan uzaklaştırmıştır. İnsanın yeniden varlığa yakın hale gelmesi için bilim ve teknolojiden ziyade sanatla iç içe olması gerekmektedir. Çünkü sanat insanın varlıkla olan ilişkisinin ortaya çıktığı yerdir. İnsan varlıkla yakın olmak için rasyonellikten uzaklaşarak şiirsel/sanatsal olana yaklaşmalıdır (Esenyel, 2020: 152-153). Tüm bunlar göz önüne alındığında varlığa yakınlığı sağlayacak tek şey sanat olması bakımından Heidegger için sanat çok önemlidir. Çünkü sanat Heidegger için varlığın anlamının açığa çıkışını ifade etmektedir. Sanat eserinin bir dünyası vardır, sanat eseri sayesinde varolanlar varolmaya bırakıldıkları için anlam kazanmaktadır. Sadece nesnel açıdan bir varolandan çıkarak poetik bir varoluş kazandırmaktadır. Yani sanat eseri herhangi bir şey tasarlamak değil varolanı poetik bir şekilde ortaya koymaktır. Bunu yapabilmek için bilimsel, teknolojik ya da rasyonel düşünce yerine poetik bir düşünce tarzı gereklidir. Poetik düşünceyle varolanı varlığa getirmek aynı zamanda insanın dünya ile olan ilişkisinin de görünüşe gelmesini ifade etmektedir. Ayrıca sanatın etkilediği diğer bir durum ise sanat eseri olarak ortaya çıkacak şeyde kullanılan malzeme gündelik hayatta hiç ilgimizi çekmezken sanat eseri için kullanıldığında o denli öne çıkmaktadır ki bu öne çıkış sanat eserini

gizlerken kullanılan malzemenin öne çıkmasını sağlamaktadır. Heidegger için sanatın önemini özetlemek gerekirse, insan tarafından ele alındığında poetik açıdan varoluşunu ortaya koymaktadır bununla birlikte varlık açısından da hakikate ulaşmayı sağlayan yolu ifade etmektedir. Heidegger için sanatın bu denli önemli olmasının asıl sebebi kullandığı şiirsel dilden kaynaklanmaktadır. Çünkü dil varlığın kendisini açtığı yer olması bakımından önemliken hem de varlığın kendisini açması konusunda aracı olmakta bu sebeple de iki bakımdan da büyük önem arz etmektedir. Modern çağın en büyük sorunu insanın bilime ve teknolojiye önem vermesidir bu durum insanı varlıktan ve hakikatten uzaklaştırmaktadır. Heidegger'e göre insanın kurtuluşu sanatta ve şiirdedir.

2.2. Jean Paul Sartre ve Varoluş

Varoluşçuluğun önemli filozoflarından olan Sartre, varoluş düşüncesini iki başlık altında ele almaktadır. Bunlardan birincisi kendi başına varlık iken ikincisi kendisi için varlıktır. Kendi başına varlık herhangi bir amaca hizmet etmeyerek öylece vardır. Ne Tanrı tarafından yaratılmış ne de kendi kendini yaratmıştır. Bu kategoride önce öz sonra varoluş meydana gelmektedir. Örneğin bir kalem, özü önceden belirlendiği için onun kalem olmaktan başka bir seçeneği yoktur. Tek başına hiçbir anlam ifade etmeyen bu kalem bilinç sayesinde bir anlam kazanmaktadır. Diğer kategori ise kendisi için varlıktır. Sartre için kendisi için varlık, bilinci ifade etmektedir. Dolayısıyla her zaman bir şeyin bilinci olma halinde olduğundan hiçbir zaman kendisi olarak bilinmemektedir. Kendisi için varlığın en önemli özelliği bir boşluğu ifade etmesidir. Sartre'a göre kendisi için varlığı anlamamanın yolu ise hiçlik kavramında ortaya çıkmaktadır. Bakıldığında hiçlik kavramı burada boş bilinci ifade etmektedir. Bu sebeptendir ki kendisi için varlık, boş bilinci özgür iradesiyle kendisi kurmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, kendisi için varlıkta önce varoluş meydana gelerek öz sonradan tercihler ve tecrübeler vasıtasıyla oluşturulmaktadır. Kendisi için varlık tek başına bırakıldığından özgürdür, bir bakıma da özgür olmak zorunda kalmıştır. Kendi başına varlık kategorisinde önce öz belirlendiği için özün sonradan değişmesi söz konusu değildir bu kategori nesneleri kapsamaktadır. Tanrı inancına sahip olmayan Sartre için kendi başına varlığın durumu açıklanamamaktadır. Bu sebeple Sartre'a göre kendinde varlık sebepsiz ve tek başınadır. Sartre için önemli kısım ise kendisi için varlık olarak ele aldığı insandır. İnsan önemlidir çünkü özü belirlenmemiş ve özgür bir varlıktır. Geriye kalan her şey öncesinde belirlenmiş bir öze sahip olduğundan özgür olmamakla birlikte ne ise o olarak kalmak zorundadırlar.

Sartre'a göre varoluş belirli olmayan, sürekli değişen ve kavranamayan bir durumu ifade etmektedir. Bu durum da tam olarak insanı ve onun özgürlüğünü dolayısıyla insanın özünü

oluşturma sürecini ortaya koymaktadır. Yani önce insan vardır, dünyaya gelerek varolur ve dünyada bulunduğu süre boyunca özünü oluşturur. Fakat bu özünü oluşturma süreci insan yaşadığı sürece devam eden ve değişen bir süreci kapsamaktadır. İnsan bir kez özünü oluşturdu ve bu süreci tamamladı şeklinde değildir insanın yaşadığı süre boyunca sürekli yeni tecrübeler edinmesi buna bağlı olarak da özünü değiştirip yeniden istediği şekilde kurması mümkündür. Çünkü insan bilince sahip özgür bir varlıktır dolayısıyla tüm bu özellikler sadece insana özgüdür. İnsan bilinci ve özgürlüğü sayesinde ne olmak istediğine karar vererek özünü ortaya çıkartmaktadır. Nasıl olmak istediğine kendisi karar vermektedir ve bu süreç insanın isteğine göre sürekli kendini tekrar edebilir. İnsan istediği takdirde özünü yeniden biçimlendirebilmektedir. Böylece Sartre'a göre insan kendi varoluşunun merkezinde yer almaktadır. Sartre insanın özgür ve özünü kendisinin belirlemekte olmasını bir dayanak göstererek Tanrı fikrini reddetmektedir. Ona göre eğer Tanrı olsaydı insan özgür olamaz, özünü belirleyemez varolan bir öz ile dünyaya gelirdi yani önce özü belirlenmiş olurdu. Fakat durum bunun aksine olmakla birlikte insan tek başına bırakılmış ve özgürdür.

2.2.1. İnsan, Özgürlük ve Sorumluluk

Kendinde varlık bilince sahip olmadığı için özgür değildir. Fakat kendisi için varlık bilinç sahibidir ve özgürdür. Kendisi için varlık önceden belirlenmiş olmadığından o önce varolmakta sonra özünü oluşturmaktadır. Özünü kendisi belirleyen özgür insan içinde bulunduğu dünyayı kendi isteklerine göre tek başına oluşturmaktadır. Dolayısıyla eğer Tanrı olsaydı insan özü belirlenmiş bir biçimde varolur ve kendi kendini belirleme gücü verilmemiş olurdu. Sartre'a göre insanın bu durumu göz önüne alındığında doğrudan Tanrı fikri reddedilmelidir.

Kendi kendini belirleyen, ne olmak istediğine kendisi karar veren insan aynı zamanda tek başına karar aldığı için tüm sorumluluk da kişinin kendisine aittir. İnsanın sadece kendi hakkındaki tercihlerinden sorumlu değil tüm insanların kararlarından sorumludur. Zira insan tercihlerine karar verirken aslında tüm toplumu etkilemektedir. İnsan kendini belirlerken tüm toplum bundan etkilenmektedir. Bu sebeple insan sadece kendinden değil toplumdan da sorumludur aynı zamanda. Bu nedenle insan varoluşunun özünü sürekli daha iyiye çevirmek için bilinci sayesinde kendini aşmalıdır. Tanrı'nın olmadığı dünyada insan özgür olmaya mahkumdur. Çünkü Tanrı yoktur ve kendini yaratma, belirleme görevi insana kalmaktadır. Bu durumun sonucu olarak da tüm sorumluluk yine insana aittir. Sartre'a göre eğer kişi Tanrı'ya inanıyorsa bu kişinin kendisini eksik hissedip Tanrı'nın varlığı düşüncesi ile tamamlamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Tanrı'yı reddeden Sartre varoluşun bütün sorumluluğunu

insana yüklemektedir. Çünkü ona göre insanın varlığına sahip çıkması için Tanrı'yı reddetmesi gerekmektedir. Sartre'ın varoluş anlayışının özeti Tanrı'nın yokluğu üzerine kurulu olduğu görülmektedir.

Sartre'a göre kendisi için varlıkta özgürlüğün önemi çok büyüktür. Fakat burada bahsedilen özgürlük insanın dilediğini dilediği gibi yapabilmesi anlamında basit bir özgürlük değildir. Belirlenmemiş özünün olanaklara açık olduğunun farkında olması ve ona göre tercihlerde bulunması ve tercihlerinin sorumluluklarını üstlenmesidir. İnsan önce kendi özgürlüğünün farkında olmalı ve özgürlüğünün kısıtlayacak herhangi bir duruma ya da kişilere müsaade etmemelidir. Eylemlerine kendisi karar vermeli ve sonuçlarından pişmanlık yaşamamalıdır. İnsan eylemlerinde iyi olana yönelmelidir zira tercihleri toplumu da etkileyeceği için toplum için iyi olanı seçmesi halinde kendisi için de iyi olanı seçmiş olacaktır. Sartre, özgür olmadığını düşünen insanların seçimlerinin sorumluluklarından korkanlar ve kendini kandırmayı tercih edenler olduklarını belirtmektedir. Tercihlerinin sorumluluklarından korkanları öteki olarak adlandıran Sartre'a göre aynı zamanda kendisi için varlığın önündeki engel de ötekidir. Ötekinin sınırlarını kabul eden birey varoluşunu gerçekleştirememekte çünkü özgürlüğünün yerine başkalarının sınırlarını kabul ederek onların belirlediği şekilde yaşamayı kabul etmektedir. Kişinin kendini aşma korkusu, tercihlerinin sorumluluklarını alma korkusu onu daha kolay bir seçenek olarak gördüğü ötekinin yaşamını kabul etmeye itebilmektedir. Bu durumun sonucu olarak kişi herkes gibi olmayı kabul etmektedir. Böylece eylemlerinin ve tercihlerinin sorumluluğu kendisine kalmamaktadır. Zira kendi seçimlerinin sonucunda zorlanabilir, tek başına kalıp mücadele etmesi gerebilir ve bu zorluklarla mücadele etmektense herkes gibi belirlenen sınırlar içinde öteki olarak yaşamak daha kolay gelebilir. Kendi aşma korkusu kişinin ötekileşmesine yol açmaktadır. Öteki olarak yaşayan kişi varoluşunu gerçekleştirememiş kişidir.

Doyumsuz bir varlık olan insan bitmeyen istekleri dolayısıyla hep bir eksiklik halindedir. Bu doyumsuzluk halinin hiçlikten kaynaklandığını savunan Sartre'a göre insan bilinci sayesinde kendine bir dünya kurmakta ve dilediğinde bu dünyayı yine bilinci sayesinde hiçleyebilmektedir. Hiçleme özelliği kendisi için varlığı, kendinde varlıktan ayıran önemli bir özelliktir. Hiçlik insanın kendisinde eksik gördüğü ve istekleriyle doldurmaya çalıştığı alanı temsil etmektedir. İnsan bu eksiklikleri bilinci sayesinde doldurmak istemekte ve bu süreç hiç bitmemektedir. Zira insan hiçbir zaman tamamlanamamaktadır. Her tamamlandığını düşündüğünde yine kendini aşarak başka bir tamamlanma sürecine girecektir. Hiçlik içinde varolan insan hiçlik özelliğini yaşamı boyunca dolduramayacaktır. Çünkü insan hep kendini aşmak istemektedir. Hiçbir zaman kendini tamamlanmış olarak görmemektedir.

2.2.2. Bulantı

Sartre bulantı kavramını insanın yaşadığı iç daralması şeklinde ele almaktadır. Eylemlerinin sorumluluğu kendisine ait olan özgür insanın yaşadığı bir durumdur bulantı. Sartre'a göre Tanrı'nın olmadığı ve insanın özgür olduğu bu dünyada, insan tek başına bırakılmış olduğundan yaratıcı bir konumda olmaktadır. İnsanın tek başına kendi özünü oluşturmaya çalışması ve yaratıcı konumda olması insan için büyük ve tedirgin edici bir sorumluluk olduğundan insan çoğu zaman iç daralmasını yaşamaktadır. Çünkü özgür insan sürekli yeni tercihler yaparak kendini aşmakta ve bu aşkınlığın getirdiği sorumluluklarının da farkında olduğundan bulantı duygusuyla baş başa kalmaktadır. İnsan yaşadığı iç daralmasıyla, bulantıyla özgürlüğünün farkına vardığından varoluşunu gerçekleştirmesi için gerekli bir duygudur özünde.

Dünyada tek başına bırakılan insan tüm sorumlulukları üstlenmek zorunda kaldığından bulantı duygusunu yoğun biçimde yaşamaktadır. Tıpkı insan yaşadığı sürece özgür olmak zorunda olduğu gibi özgürlüğünün farkında olduğu sürece de bulantı duygusunu yaşamak zorundadır. Anlaşıldığı üzere, Sartre'da özgürlük, sorumluluk ve bulantı kavramları birbirleriyle iç içedir. İnsan hayatın her döneminde bulantı duygusunu aynı yoğunlukta yaşamamaktadır. Bulantı daha çok aşkınlık döneminde yoğunlaşmaktadır. Aşkınlık durumu gerçekleştiren insan bu durumdan sıkılıp yeni bir tercihte bulunana kadar yani yeni bir aşkınlık durumuna gelene kadar bulantı duygusunu daha hafif yaşamaktadır. Özgürlüğün olmadığı yerde bulantı duygusu da olmadığından öteki bu duyguyu yaşamamaktadır. Özgür insan varolduğu sürece bulantı da onunla birlikte varolmaya devam edecektir.

İnsanın varlığının bir parçası haline gelen iç daralması, bulantı farkında olan insan için kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü dünyaya fırlatılan insanın, tek başına bırakılan insanın eylemlerinin bir dayanağı yoktur. Çünkü o dünyada Tanrı yoktur eğer Tanrı olsaydı iyi ve kötü gibi pek çok şey belirlenmiş olur, insan eylemleri için bir dayanak olurdu fakat Tanrı'nın olmaması insanın durumunu iyice zorlaştırmaktadır. İyiyi, doğruyu, kötüyü ve yanlış kendisi belirlemek zorunda kalan insan için eylemlerinin sonucunu düşünüp bu sorumluluğu kabul etmek insanı yormakta, bunaltmakta ve iç daralmasına yol açmaktadır.

2.2.3. Kaygı ve Ölüm

Varoluş felsefesinde kaygı kavramının yoğun bir biçimde işlenmesinin asıl sebebine bakıldığında ön plana çıkan bir savaş dönemi görülmektedir. Bütün dünyanın savaş halinde olması, insanların sebepsizce her an ölümle burun buruna olmaları insanın kaygı, korku,

mutsuzluk ve umutsuzluk gibi duyguları yaşamasındaki en büyük etkidir. Savaş görmüş insanların bir anda her şeylerini kaybetmeleri ve geriye hiçbir şeyin kalmaması onları kaygı durumuna ve boşluk duygusuna sürüklemektedir. Dolayısıyla savaş süresince ve sonrasında kaygı ve korku insanların yaşamlarının bir parçası haline almış durumdadır. Böyle bir dönemde yaşamış insanın savaş bitse dahi bir daha ölümü düşünmeme, kaygılanmama ya da mutsuz ve umutsuz olmama ihtimali yoktur. Sonuç olarak insana umutsuzluğu, kaygıyı ve ölümü unutturmaya çalışmak mümkün değildir. Savaşta maddi manevi her şeylerini kaybeden insanların eline kalan tek şey kendileri olduğundan varoluşçular bireye ve onun özgürlüğüne büyük önem atfetmektedirler. Dönemin insanını büyük ölçüde etkileyen kaygı hali Sartre'a göre artık varoluştan kaynaklanır hale gelmektedir. Böyle bir kaygı halinde olan insanın kaygısını artıracak bir diğer durum da Tanrı'nın olmamasıdır. Eğer Tanrı olsaydı o zaten insanın düşünmesi gerekeni düşünecek bu yükü insana bırakmayacaktı. Dünyaya bırakılan insan tek başına ve kaygılıdır.

İnsanın kaygılı olmasının bir sebebi de ölümlü olduğunu bilmesidir. Ölüm insana bu dünyada neden var olduğunu sorgulatmaktadır. Bu sebeple de insan ölmeden önce bu dünyada kendini istediği kişi yapmak, faydalı olmak ve bir şeyleri başarıp arkasında iz bırakarak gitme düşüncesine sevk etmektedir. Bu amaçla insan başarma ve kendini her zaman daha iyiye yönlendirme duygusuna kapılıp kendini aşmak ister dolayısıyla bu süreçte kaygı, sorumluluk duyguları bu duruma bağlı olarak insanın peşini hiç bırakmamaktadır. Farklı bir açıdan daha bakıldığında ise insanın beden olarak ölüm duygusuna kapılması yok olacağının düşüncesi de onu kaygı haline sürüklemektedir.

2.2.4. Öteki

Sartre kendisi için varlık ile öteki varlıklar arasındaki ilişki üzerine sorgulamalar yapmaktadır. Benin dışındaki benler Sartre için ötekidir. Ötekinin sahip olduğu kendi değer yargıları vardır. Sahip olduğu bu değer yargıları ile kendisi için varlığı da kendi gözünde bir nesneye dönüştürmektedir. Dolayısıyla kendisi için varlık bakımından ötekinin bakışı özgürlüğünü tehdit edici bir unsurdur. Kendisi için varlık özneyi temsil ederken ötekinin varlığı nesneyi temsil etmektedir. Bu süreç sürekli özne nesne çatışması olarak devam etmektedir. Bu çatışma durumu yani ötekinin, kendisi için varlık üzerindeki bakışı, kendisi için varlığı nesneleştiriciliği bakımından kendisi için varlıkta bir korku ve utanç duygusu ortaya çıkartmaktadır. Sartre'a göre bu utanç duygusu, kendisi için varlığın öteki karşısındaki nesneleşmesinden duyduğu kaygıdan doğmakta olup kendinden utanmayı ifade etmektedir. Kendisi için varlık statüsünden nesne statüsüne düşmekten utanmaktır.

Kendisi için varlık açısından bakıldığında, tek başına bir mekânda bulunan kendisi için varlık her şeyi kendini merkez alarak belirlemektedir. Şeylerin kendisine olan uzaklığı ve kendisine nasıl göründükleri gibi kendisi dışındaki tüm nesnelerin merkezinde o ve onun bakışı söz konusudur. Kendisi için varlığın bulunduğu mekâna ötekinin gelmesi halinde tüm bu durumlar değişerek kendisi için varlığın merkezi konumdaki yeri sarsılacaktır. Çünkü ötekinin bakışı altındaki kendisi için varlığın özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Günlük yaşam göz önüne alındığında kendisi için varlığın çevresinde hep ötekiler olacağı için, ötekinin bakışını hep üzerinde hissedenden kendisi için varlık öteki tarafından yargılanmaktan çekinecektir. Sürekli bu duyguyla yaşamak zorunda kalan kendisi için varlık, ötekini düşünerek tercih yaparsa Sartre'a göre kendine yabancılaşacaktır. Ötekinin bakışındaki baskıdan rahatsız olan ve ötekinin gözünde bir nesne haline gelen kendisi için varlık, öncelikle kendisinin onun gördüğü gibi olmadığını ifade edememenin kaçınılmazlığıyla karşılaşarak kendi içine kapanmaktadır. Bu durumda içine kapanan ve özgürlüğü kısıtlanan kendisi için varlık kendine yabancılaşmaktadır. Ötekinin bu yaptığı şey kendisi için varlığın özgürlüğünü almaktır. Böylece kendisi için varlığın özgürlüğü öteki tarafından elinden alınarak yabancılaştırılmaktadır. Ötekinin kendisi için varlık üzerindeki bakışının önemli olduğunu vurgulayan Sartre'a göre ötekinin bakışı altında giren kendisi için varlık artık bir nesne konumuna düşmektedir. Sartre ötekinin bakışını bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Çünkü öteki tarafından bakılan konumuna düşmek, özgürlüğün kaybedilmesi, onun bakışı altında kurulan bir nesne olmak demektir.

Sartre'a göre ben dışındaki herkes ötekidir. Ötekinin görüş mesafesinde olan ben, ötekini fark ettiği an kendisi olmaktan çıkmaktadır. Çünkü öteki tarafından izlendiğini fark eden bende utanç duygusu ortaya çıkmakta ve özgürlüğü elinden alınmaktadır. Bu nedenle ben ötekini fark ettiği an nesne konumuna düşmektedir. Ötekinin beni düşürdüğü nesne konumundan dolayı, ben ötekinden uzaklaşarak yalnızlaşmaktadır. Çünkü özne konumunda olan ben bilincinin farkındadır, kendisinin farkındadır ve dünyaya bakışı öteki gibi değildir. Bu nedenle özne olan ben kendini bir anlamda yalnızlaştırmaktadır. Ötekilerden uzaklaşan, onlar gibi olmak istemeyen ben özgürlüğün yalnızlıkta olduğunu düşünmekte fakat aynı zamanda da yalnızlıktan kaygı da duymaktadır. Fakat benin ötekinden uzaklaşmak adına yapabildiği tek şey kendini yalnızlaştırmaktır. Çünkü öteki ile aynı dünyada bulunan benin gideceği başka bir dünya olmadığı için aynı dünyayı paylaşmak zorundadır.

Ben, öteki ile aynı ortamda olmaktan tedirgin olmaktadır. Zira öteki, benin özgürlüğünü elinden almakta, onu nesneleştirmekte ve kendisini yeniden kurmasına sebep olmaktadır. Ötekinin yakınında ve bakışı altında olmaktan kaygı duyan benin maalesef kaçabileceği bir yer olmadığından bu süreci yaşamak zorundadır. Bu durum benin kaçamayacağı gerçeğidir.

2.2.5. Kötü Niyet ve Yabancılaşma

Sartre’a göre kötü niyet kişinin kendi özgür iradesiyle oluşturabileceği karakterinin yerine, dış etkenler tarafından belirlendiğini, sınırlandırıldığını, özgür olmadığını düşünme halidir. Kişinin kendini özgür hissetmediğine inandırması ya da bu durumu kabul etmesidir. Toplum kuralları tarafından ya da dini değerler bakımından sınırlandırıldığını söyleyerek buna inanmasıdır. Bu durumda kişi dini kurallara göre ya da toplumun belirlediği ilkelere göre yaşayarak özgürlüğünden ve bunun getireceği sorumluluktan kısacası varoluşundan vaz geçmektedir.

Sartre, kötü niyet kavramından hariç bir de kendini aldatma kavramını ele almaktadır. Kendisi için varlığa ait olan kendini aldatma durumu, kişinin kendini herhangi bir sebeple özgür olmadığını söyleyip kendini buna inandırmasıdır. Kendini aldatma durumunda, kişi gerçeği kendinden saklamaktadır. Burada bilincin yaptığı bir tercih söz konusu olmaktadır. Yani kişinin kendini kandırma durumu söz konusudur. Kişi özgür olmadığına inanıp kendini kandırırken de özgür bir tercih yapmaktadır.

Kötü niyet içinde kendini aldatmayı barındırmaktadır. Kötü niyetle yalan söyleme birbirine benzer gibi görünseler de aralarında önemli bir fark vardır, o da yalan söyleyen kişi gerçeği kendisi bilirken, herkesten saklamaktadır. Fakat kötü niyetli kişi gerçeği kendisinden saklamaktadır. Yalan söyleme eyleminde aldatan ve aldatılan olarak iki taraf söz konusuyken, kötü niyet de aldatan ve aldatılan da kişinin kendisidir. Kişiyi kötü niyete iten şey aslında insanın sonsuz biçimde özgür olması ve tüm sorumluluğun kişinin omuzlarına kalmasıdır. Kişi özgür olmaktan ve eylemlerinin sorumluluğunu almaktan korkup herkes gibi sıradan ve belli kalıplara göre yaşamayı tercih etmektedir.

Sartre’a göre yabancılaşma kavramı bir anlamda bireyin nesneleşmesini ifade etmektedir. Kişinin özgür olmama hali, kendisini toplum, dini örf, adet gibi başka otoritelere teslim etmiş halidir yabancılaşma. Kişi özgür olmadığında kendisine yabancılaşmaktadır. “Felsefede yabancılaşma, şeylerin, nesnelerin bilinç için yabancı, uzak ve ilgisiz görünmesi, daha önceden ilgi duyulan şeylere, dostluk ilişkisi içinde bulunan insanlara karşı kayıtsız kalma, ilgi duymama hatta bıkkınlık ya da tiksinti duyma anlamına gelir” (Cevizci, 2005: 1728). Sartre’a göre bu yabancılaşmaya sebep olan şey insanın kendisini karşısındakine bedenen açtığı gibi zihnen açamama durumundan kaynaklanmaktadır. Ona göre, insan tedirgin olmadan kendi düşüncelerini karşısındaki insana açabilirse bu durumun ortadan kalkacaktır. Fakat insanın her şeyi olduğu gibi karşısındaki insana açmadığını, gizlediği şeyler olduğunu ve karşısındakinin kendisini ne kadar anlayabileceğinden tedirgin olduğu için tam anlamıyla zihinsel açılımın

sağlanamadığını söylemektedir. Kişinin yaşadığı bu tedirginlik karşdakini hep bir tehdit olarak görmekten kaynaklıdır

Kişinin kendisini, karşısındakine zihinsel olarak açmasındaki tedirginlik ötekinin varlığıdır. Öteki, benin özgürlüğünü çalan, kendisini yeniden kurmasına sebep olan, nesneleştiren, sıradanlaştıran olduğu için ben açısından büyük bir tehdittir. Çünkü öteki, benin de kendisinin belirlediği şekilde yaşamasını, onun sınırlarını kabul etmesini istemektedir. Böylece benin tüm özgürlüğü elinden alınarak, köle gibi kendisi için belirlenmiş hayatı yaşaması beklenmektedir. Bu durumda benin kendi tercihleri söz konusu olamaz, o sadece onun için belirlenmiş şekilde yaşamalıdır. Bu durumda bilincinin farkında olan özgür kişi, ötekinin kendisi için belirlediği bu hayatı yaşamak yerine, ötekinden ve ötekinin tehdit edici varlığından uzaklaşarak kendi tercihleriyle yaşamayı seçmektedir. Diğer taraftan bakıldığında kişinin bahse konu sınırların içinde doğup büyümesi ve bu sınırların onu çok zorlamaması durumunda, özgürlüğün peşinden koşmaması da bir anlamda olağan görülebilmektedir. Zira yaşadığı hayat onu tatmin ediyorsa dışına çıkmayı hiç düşünmemiş olabilir. Fakat bu sınırlar onu sıkıyor ve çok zorluyorsa tam da bu durumda öteki olmaktan, nesne olmaktan kurtulmak için özgürlüğü tercih ederek bu hayatın dışına çıkma cesareti gösterebilmektedir. Bu cesareti gösteren kişi kendi özünü de belirlemektedir. Fakat bu cesareti gösteremeyen, ona verilen belirli şartları kabul etmiş kişi yabancılaşmıştır.

Kısaca değerlendirmek gerekirse, kendisi için varlık Sartre için en değerli olandır zira o özgür olduğu için kendi tercih ve tecrübeleri vasıtasıyla kendi özünü oluşturabilen ve bıkmadan yeniden kurabilendir. Özgür tercihlerinin sorumluluğunu almaktan çekinmeyendir. Çünkü kendisi için varlık bilinçtir. Kendinde varlık ise, o bir nesnedir belirlenmiş olan özüne uyum sağlamak zorunda olan ve ona verili özün dışına çıkamayarak her ne ise o olarak kalması gerektir. Kendinde varlık, ancak kendisi için varlık sayesinde anlam kazanmaktadır. Bunların yanında öteki kavramı Sartre'a göre varlık felsefesinde önemli bir yere sahiptir. Öteki kavramı Sartre'a kadar çok fazla problem olarak görülmemiştir. Fakat Sartre için öteki kendisi için varlığın varoluşunu çalan, onu nesneleştiren, sıradan hale getiren olması bakımından önemlidir. Kendisi için varlığa bakışını yöneltmesiyle onun varoluşunu etkileyen bir varlıktır öteki. Bu bakımdan Sartre için öteki kavramı oldukça önemlidir. Öteki ve onun özgürlüğü çalan, nesneleştiren bakışından kaçan ve öteki ile karşılaşmak istemeyen kendisi için varlığın gittiği yol yalnızlıktır. Kendisi için varlık öteki ile aynı ortamda olmaktansa yalnızlığı tercih etmektedir. Son olarak, yabancılaşma kavramı özgür bir şekilde kendi özünü kurması gereken bireyin özgür olmama halini ele almaktadır. Bireyin kendini özgür hissetmemesi durumu ona verilen hayatı benimsemesi, kendi yaşamını, özünü belirlemeyi toplumsal kurallara veya dini

kurallara ya da başkalarına bırakma halidir. Bireyin olması gereken özgür hali yerine verileni kabul etmiş olup ona göre yaşaması, nesneleşmesi, sıradanlaşması bir yabancılaşmadır. Çünkü bireyin gerçekliğinde özgürlüğü, özünü kendisinin oluşturabilmesi ve bunun getirdiği sorumluluğu alması vardır. Bunun dışındaki hali bireyde yabancılaşmayı ortaya çıkartmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİMONE DE BEAUVOİR VE KADIN

3.1. Simone De Beauvoir

Paris'te doğan Simone De Beauvoir, farklı yaşam tarzlarını benimsemiş anne ve babaya sahiptir. Annesi koyu bir dindarken babası ateist bir ataerkildir. Beauvoir'in ailesi kendi gözlemlerine göre, ebeveynler arasında eşitlik olmayan annenin görevinin kocasına hizmet etmek ve onu mutlu etmekle beraber çocuklarını dini usullere göre yetiştirmektir (Tidd, 2021: 19). Baba ise ataerkil düşünce yapısına sahip ve evin tek söz sahibidir. Baba entelektüel bir insanken anne koyu bir dindar olması dolayısıyla dini kuralları ve evdeki konumu sorgulamayan, nasıl olması gerektiğini öğrenmişse öyle olmaya devam eden bir kadındır. Çocukluk döneminde annesinin yetiştirmesine bağlı olarak sıkı bir dindar olan Beauvoir, babasının ateist olmasına pek anlam verememektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nda yaşadıklarından etkilenen baba George De Beauvoir, sadece kendisi için yaşamaya başlamıştır. Mesleki anlamda bir düzen kuramayınca maddi olarak çöküşe doğru giderken aile ilişkileri de bozulmuştur. Evliliğinde yaşadığı sıkıntılardan sonra bekar bir hayat yaşamaya karar vermiştir. Beauvoir bu dönemde anne ve babasının sıkıntılı sürecine şahitlik etmesi, annesinin babasıyla olan bu süreçten sonra kendisini dine adanmış olduğunu görmesi onu evlilik hakkında olumsuz düşüncelere sürüklemiştir.

Babasının entelektüel yaşamından etkilenen Beauvoir on dört yaşına geldiğinde dine karşı bir soğukluk hissederek kendini daha çok okuma, düşünme, eleştirme ve sorgulama tarafında bulmuş ve sonunda dini inancını yitirmiştir. İnancın bir çaresizlik olduğunu savunmaya başlamıştır (Tidd, 2021: 31).

Beauvoir hayatında okumaya, düşünmeye kendini daha da geliştirmeye çok önem verdiği için olgunlaştıkça entelektüel açıdan yanında kendisinden daha ileride birisinin olmasını istemektedir. Bu anlamda kendisinden daha aşağı seviyedeki insanlarla muhatap olmaktan hiç hoşlanmamaktadır. Çünkü bu tür insanların kendisine bir şey katamayacağını düşündüğünden vakit kaybı olarak görmektedir. Zira onun için kendini geliştirmek, her zaman daha ileri gitmek oldukça önemlidir. Hayatı boyunca da bu yoldan giderek önceliğini ekonomik anlamda kimseye bağımlı olmamak olarak belirlemiştir. Beauvoir için ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durmak ve özgür olmak çok önemlidir.

Felsefe okumaya başlayan Beauvoir bu alanın kendisini entelektüel açıdan istediği yere götüreceğini düşünmektedir. Zeki ve vizyon sahibi insanlardan hoşlanan Beauvoir bu anlamda kendisinden daha iyi durumda olan bir erkek arkadaşı olmasını istemektedir. Tam da bu

isteğinin üzerine Sartre ile tanışarak, entelektüel açıdan arzuladığı kişiyi bulduğunu düşünmektedir. İlişkileri oldukça sıkılaştıran çift hayatları boyunca hiç ayrılmayarak birbirlerini entelektüel açıdan daima ileriye taşımışlardır.

Özel hayatlarında birbirlerinden hiç ayrılmayan Sartre ve Beauvoir hiç evlenmemişlerdir. Bu durumun sebebi ise Beauvoir'in evlilik ilişkisine doğrudan kendi ailesinde tanıklık etmesidir. Evlilik hayatındaki kadının rolü kendisine hitap etmemektedir. Bunun yanı sıra bir de cinsel özgürlük Beauvoir'in hoşuna gitmekte bu nedenle evlenip ve çocuk sahibi olarak bu özgürlüğünü kısıtlamak istememektedir. Zamanı sırf kendi istediği şekilde geçirmek istediğinden, yeni alışkanlıklar ve deneyimleri arzulaması Sartre'dan daha önemlidir onun için. Varlığının kimseye bağlı olmaması en büyük tutkusudur.

Beauvoir'in hayatı en sevdiği şeylerden yani, okuma yazma, seyahat etme ve Sartre ile vakit geçirmekten oluşmaktadır. İstedikleri özgür ve bağımsız hayatlarını kurarak, diledikleri gibi yaşamaktadırlar. Beauvoir bu dönemde entelektüel olarak kendini oldukça geliştirmiş, ekonomik ve özgürlük bakımından hür bir kadındır. Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasıyla her şey değişmiştir. Savaş nedeniyle Sartre askere çağırılmıştır. Özgürlüğüne düşkün, diğerlerinden farklı olan kadın ilk defa diğer tüm kadınlarla aynı kaderi paylaşmaktadır. Bu durum Beauvoir'i derin sorgulamalara itmiştir. Kendisi de diğer kadınlar gibi miydi? Öteki diye adlandırdıklarından mıydı? Bugüne kadar ötekiyle hiç ortak noktası olmamış ve hiç onun açısından bakmamıştı. İçinde bulunduğu durum onu ötekine yaklaştırdı, ötekine karşı sorumluluk duygusu üstlenmesine sebep oldu.

Askerden dönen Sartre, 1943 yılında *Varlık ve Hiçlik* adlı eserini çıkartması Beauvoir'in de *Konuk Kız* eserini çıkartması varoluşçuluğa yeni bir yöntem kazandırmıştır. Varoluşun özden önce gelme düşüncesi ile merkeze bilinci ve bireyi koyan bu bakış açısı o dönemde büyük ilgi görmüştür. Yaşanılan savaşlar ve insanların sebepsizce ölmesinden kaynaklı Tanrı'ya inancı kaybolmuştur. İnsanın yapayalnız kalması, Tanrı'ya karşı bir sorumluluğunun olmadığı düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Yani Tanrı yoktur ve insan özgürdür. İnsan eylemlerine kendi bilinci sayesinde karar verir, çıkacak her türlü sonuçtan kendisi sorumludur ve insan aşkın bir varlıktır. Tüm bu düşünceler Beauvoir'i çok etkilemiştir. Bu etkilenme Beauvoir'in en önemli eseri olan *İkinci Cinsiyet*'i ortaya çıkartmıştır.

Savaşın bitme zamanına doğru Beauvoir yazarlık kariyerinde iyi bir noktaya gelmiş olmakla birlikte epey tanınır durumdadır. Fakat tanınır bir kişi olması savaş boyunca diğer kadınlarla aynı durumda olmasını değiştirmemiştir. O da diğer kadınlar gibi karne ile dağıtılan gıdalardan az miktarda alarak kıtlık ve korku gibi duyguları yaşamıştır (Tidd, 2021: 75).

Beauvoir *İkinci Cisiyette* kadının özgür olması gerektiğini ve bu özgürlüğün pek çok şekilde sınırlandırıldığını savunmaktadır. Toplumda kadının koca avcısı gibi görünmesinden rahatsızdır. Ataerkil durumun varlığı Beauvoir için oldukça rahatsız edici bir durumdur. Kendisinin her açıdan diğer kadınlardan çok daha iyi durumda olduğunu ve özgür bir kadın olduğunu bilincinde olsa da henüz kendisinin de erkekle eşit şartları yakalayamadığını düşünmektedir. Öyle ki erkek, özgür, özne, bilinç, aşkın olan ve toplum tarafından her yaptığı koşulsuzca desteklenendir. Dünyanın büyük çoğunluğunda erkek hakimiyeti söz konusudur. Tüm bunların karşısında kadın, pasif, öteki, nesne, erkeğin emrindeki köle, toplumun devamlılığı için çocuk veren bir varlıktır. Bu farkın sebebi ise tamamen fizyolojiktir. Erkeğin penise sahipken kadının bu organa sahip olmamasıdır. Ona göre, toplum çocuklara sırf penisi olan ve olmayan olarak iki farklı muamele yapmaktadır. Ayrıca bu durum toplumun en küçük birimi olan ailede başlamaktadır. Dahası dini kurallar da bu durumu desteklemektedir. Kız ve erkek fiziksel olarak farklıdır fakat bu durumun cinsiyet ayrımı yaratmaması ve kadınları ikinci plana atmaması gerekmektedir. Ataerkil sistemde kadınların görevi kocalarına hizmet etmek, kocalarının mutlu olmalarını sağlamak ve onlara çocuk vermektir. Kadınları bu görevler için köleleştirmek ve bu durumu dini ve toplumsal kurallarla da desteklemek, kadına yapılan en büyük haksızlıktır. Durumun farkında olan ve bu nedenle ekonomik özgürlüğünün peşinde olan, erkeğe boyun eğmeyi kabul etmeyen kadınlar ise toplum tarafından dışlanmaktadır. Çünkü onlar sistemin dışına çıkanlar, olması gerektiği gibi olmayanlardır. Düzeni bozmanın cezası olarak da toplumdan dışlanmaktadır. Kadın varolan konumunun dışına çıkarsa ne olacağını bildiğinden sistemin dışına çıkıp cezalandırılmaktansa ona verileni kabul ederek toplumun içinde köle olarak yaşamayı kabul etmektedir. Kadınların kabullendiği bu durum kendi hayatlarına mal olmuş durumdadır. Kadın hiçbir şekilde erkek ile eşit şartlara ulaşmadan, kendisi olamadan, köle olarak yaşayıp ölmektedirler.

3.2. Kadın Nedir?

Kadın neyi, nasıl ve ne kadar yapması gerektiği söylenen ve bu söylenenlere uyması gereken bir nesne midir? Kadın sırf doğurganlığı için araç olarak kullanılan bir varlık mıdır? Kadın apaçık şekilde vardır ama kadın nedir? Kadın tarih boyunca eksik bir varlık olarak görülerek, ikincil konumda tutulmuş, erkeğe hizmet etmesi öğretilmiş bir köledir. Erkek, özne, mutlak, etkin, aşkın gibi ifadelerle tanımlanırken kadın, kadın olarak değil erkeğin eksiği ve ona muhtaç olan olarak tanımlanmaktadır. Erkek tek başına vardır ve bu şekilde kendi varlığını sürdürebilmektedir. Fakat aynı durum kadın için geçerli görülmemektedir. Kadın, erkek olmazsa bir hiçtir. Kadının erkekten farkı eksik olmasıdır. Bu nedenle de kadın ötekidir. Erkek

efendi konumunda iken kadın onun kölesi konumundadır. Kimi kadınlar için özgür olmak, aşkın olmak zor ve meşakkatli bir yol olduğundan daha kolay bir yol gibi görünen erkeğin kölesi olmak özellikle tercih edilmektedir. Çünkü bu durumda kadının ekonomik özgürlüğü için zorlu bir mücadeleden geçmesine gerek yoktur, erkek hali hazırda evin geçimini sağlamaktadır. Özgür olsaydı alacağı tüm kararların sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğinden sonuçlarına katlanmak zorunda kalacak olması da kadını korkutmaktadır. Bu zorlu yollara girmektense özgür ve maddi bir geliri olmadan erkeğin eline bakmak pek çok kadına kolay gibi görünmektedir. Kabul ettiği sistemde, kadının sorumlulukları kocasının mutluluğu, ev işleri ve çocuk doğurup onun bakımını üstlenmektir. Bu kolay bir yol gibi görünse de kadın olarak değer görmemek, birilerinin kadının yerine karar veriyor olması, kendisine hizmetçi gibi davranılması, hatta akılsız muamelesi görmesi de oldukça ağırdır. Kadın ikincil/ öteki varlık olarak görülme ve erkekler kadın olarak doğmadıklarına şükretmektedirler.

“Yahudiler sabah dualarında, “Beni kadın olarak yaratmadığı için, Yüce Efendimiz ve bütün dünyaların Efendisi olan Tanrı’ya şükürler olsun!” derler. Bu sırada karılarıysa tevekkül için şöyle mırıldanırlar: “Beni dilediği gibi yaratan Efendimize şükürler olsun.” Platon’un tanrılara şükranlarını sunarken saydığı nimetlerden ilki, kendisini köle değil özgür insan olarak, ikincisi ise kadın değil erkek olarak yaratmış olmasıdır.” (Beauvoir, 2020: 32).

Etkin ve üstün konumda olan erkek toplumsal ve hukuksal kuralları kendine göre koymuştur. Daha açık ifadeyle, kendilerini üstün hale getirmişlerdir. Bu duruma ilaveten erkeğin üstünlüğünü destekleyen dini ifadeler de göz önüne alındığında, toplumun erkeğin üstünlüğü fikrine yönlendirildiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. En basit ifadeyle Adem ve Havva’nın yaratılış süreci dahi bu tartışmaya açıktır. Âdem ve Havva açısından iki tür savunma ortaya çıkmaktadır. Birincisi Tanrı Adem’i yarattı sonra kadını yarattığı için kadın zaten ikinci varlıktır. İkinci savunmaya göre ise, Âdem sadece bir taslaktır, mükemmel bir varlık olarak kadın yaratılmıştır (Beauvoir, 2020: 37). Diğer tartışmalar gibi bu tartışmanın da mutlak bir sonucu yoktur.

Fiziksel olarak bakıldığında kadın ve erkek farklıdır. Erkek iri kemikli, daha güçlü, daha uzun boyluyken kadın daha güçsüz, daha ince kemikli ve daha kısa olan ve vücut hatları erkeğe göre daha yuvarlak olandır (Beauvoir, 2020: 64). Bunun gibi pek çok fark sayılabilmektedir. Fakat kadın ve erkeğin fiziksel olarak farklı olması kadını ötekileştirmez, köle yapmaz ve kadının ikincil varlık olduğunu göstermez.

Tarihsel maddeciliğin bakış açısına göre kadının içinde bulunduğu durumun sebebi, tarih öncesi dönemlere bakıldığında insanın vahşi doğada hayatta kalabilmesi ve kendini koruyabilmesi için ilkel silahlara sahip olmasıyla alakalıdır. Kadının bu dönemlerde hayatta kalabilmesi için erkeğe ihtiyacı vardır. Vahşi hayvanlar ve vahşi yaşam karşısında kendi gücü

yetersiz kalacaktır. Bu dönemden beri kadının fiziksel zayıflığı bir zaafa dönüşmüş durumdadır. Fakat modern dönemde ise ileri teknoloji sayesinde kas gücü ayrımını ortadan kaldırabilecek durumdadır. Böylece iş hayatında kadın ve erkek eşit şartlarda çalışabilir (Beauvoir, 2020: 81-82). Kadının iş hayatından bahsedilince bu kapsama doğum ve çocuk büyütme de girmektedir. Kadına bu durum dayatıldığından ve bununla birlikte hamilelikte ve doğumda tüm yük kadının sırtına yüklendiğinden kadın için bunaltıcı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunun yerine erkek ve toplum kadının yükünü alırsa kadın için süreç yıpratıcı ve yorucu olmaktan çıkacaktır. Kadın en kısa sürede iş hayatına geri dönecektir.

Yerleşik hayata ve tarıma başlama dönemine bakıldığında ise kadın yine önemli görevleri üstlenmiş durumdadır. Erkek avcılık ile meşgulken kadın ev işlerinin yanında çanak çömlek yapımına başlamıştır. Daha sonra tarım aletlerinin yapılması erkek gücüne olan ihtiyacı artırmıştır. Burada kadın ve erkek arasındaki ayrımın güce dayanması, problem olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece kadının görevi belirlenmiş durumdadır. Kadın ev işlerinden ve çocuklarından sorumluyken erkek ise üreten ve hâkim olan taraftadır (Beauvoir, 2020: 82).

Kadının özgürleşmesi üzerine düşünülürse bu durum tek bir şeyin değişmesiyle mümkün değildir. Kadının konumu için pek çok şeyin değişmesi ve kadınların büyük çoğunluğu tarafından bu değişikliğin sürdürülmesi gerekmektedir. Örneğin; kamuda eşit şartlarda çalışma ve eşit ücret, ev işleri ve çocuk bakımı için eşitlik, hukuki açıdan tüm haklarda eşitlik sağlandığı takdirde kadın özgürleşecektir. Modern dönemde, ileri teknoloji sayesinde tüm bu şartları sağlamak mümkün görünmektedir.

Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte kadının köleliği tam anlamıyla başlamaktadır. Bekarken babasının ve abisinin himayesinde olan kız çocuğu evlenince kocasının himayesinde bir kadına dönüşmektedir. Kadının kocasının evinde yapması gereken tıpkı baba evindeki gibi evin erkeğine hizmet etmektir buna ilaveten kadın koca evinde tüm işleri tek başına üstlenmektedir. Ayrıca kadın soyunun devamlılığını sağlayan bir varlık olduğundan kocasının soyunun devamlılığını da sağlamakla yükümlüdür. Erkek ise yerleşik hayatta toprağa ve o toprakta çalıştırmak üzere işçilere sahip olduğundan üstünlüğünü kurmuş durumdadır. Ayrıca toprağın babadan oğula geçme konusu ise mirasta kadının hakkının bulunmadığını göstermektedir. Kadının sadece miras değil hiçbir hakkı yoktur. Doğurup büyüttüğü çocukta bile hakkı olmayan kadının çocukları da kocasının malıdır, sadece çocukları değil diğer her şey gibi kadın da erkeğin malı durumundadır. Kadın erkeğin malı konumunda olduğundan, erkek istediği kadar kadınla evlenebilmekte ve istediği kadını da boşayabilmektedir. Boşadığı kadın için ise herhangi bir güvence söz konusu değildir (Beauvoir, 2020: 112).

Kadının bu denli köleleştirilmesi ve ikincil varlık olarak görülmesi ailede başlamaktadır. Bu durumun nedeni ise ailenin devamlılığı ve mal varlığının bozulmamasıdır. Kadın bu kölelikten ancak aileden koparsa kurtulabilmektedir. Aksi takdirde kadının görevi cilveli bir hizmetçi olup efendisi hoş tutmak ve onun hizmetini görmektir. Kadına bu kötülüğün yapılmasına müsaade eden şey toplumun ataerkil sistemi benimsemesidir. Öyle ki, genç kız evlenme yaşı gelmesine rağmen evlenmemiş ve baba evinde duruyorsa, o kız kesinlikle kusurludur, hiçbir erkek onu kendine layık görmediği için almamıştır. Dolayısıyla bu kız toplum tarafından hor görülmektedir. Evlenmemek onun kendi tercihi olamaz, o kimse tarafından kabul edilmeyen olarak görülmektedir. Bu durumun yarattığı korkudan dolayı çoğu genç kız onu isteyen ilk erkekle evlenmektedir. Çünkü genç kızın kendini topluma kazandırma şekli budur. Her genç kız toplumdan dışlanma ve toplum tarafından kusurlu görülme korkusuyla evlenmek zorunda bırakılmaktadır. Dolayısıyla kadın için aşk evliliği söz konusu değildir.

Geçmişten günümüze doğru artış hızı az da olsa, özgürlüğünün peşinden giden kadın sayısı artmaktadır. Özellikle 18.Yüzyıl bu konuda güzel bir ivme yakalamıştır. Ancak, bu ivmeye aldanmamak gerekmektedir zira hala kadın ve erkek eşit bir eğitim görmemekte, kadın hala eve kapatılmakta ve pasif görevlerle oyalanmaktadır. Fakat bununla birlikte farkındalığı artan kadınlar kendilerini geliştirmek adına edebiyat ve felsefeye yönelmektedirler.

Erkeğin hüküm sürdüğü bu sistemde çalışan kadından bahsetmek gerekirse, erkeğin aldığı ücrete göre aynı işi yapmasına rağmen çok düşük ücret almaktadır. Peki, kadının paraya daha mı az ihtiyacı vardır? Ekonomik açıdan özgürleşmek isteyen kadına bir darbe de buradan vurulmaktadır. Kadın aldığı eğitim bakımından, kamuda çalışması bakımından ve pek çok bakımdan erkekten çok fazla geride bırakılmıştır. Bu durumun asıl sebebi çok aşıkardır. Kadının özgürleşmemesi gerekmektedir zira özgür kadın, güçlü kadındır, erkeğe ihtiyacı olmayan kadındır. Kadının özgür olması halinde erkeğin hükümdarlığı sarsılacak ve işi zorlaşacaktır.

Hizmetçi olmayı kabul etmiş, toplumun ve erkeğin baskısına boyun eğmiş kadınların yanında özgürlüğünün peşinden koşan kadınlar da vardır. Siyasi hak ve oy hakkı talepleri olan kadınlar da vardır. Kadınların bu kararlı duruşunun ardından 1869'da Kadınların Oy Hakkı İçin Ulusal Dernek kurulmuş ve o yıl Wyoming eyaletinde kadınlara oy hakkı verilmiştir. Bu tavizin ardından kadınlar, tüm kadınlar için oy hakkı talep eden "Kadınlar Partisi"ni kurmuştur. Bu süreç tüm dünyada yankı uyandırmış, kadınlar örgütlenerek yürüyüşlere çıkmış, oy kullanma haklarını almakta kararlı bir duruş sergilemişlerdir (Beauvoir, 2020: 162). Fakat bu uğraşlara rağmen hala kadın ve erkek eşitliği sağlanamamıştır. Eşitliğin sağlanmasına önce ailenin kendi

içinden başlanması gerekmektedir. Kız çocuğu ve erkek çocuğun yetiştirilmesi sürecindeki her türlü fark ortadan kaldırılmalıdır. Her iki çocuk da önemsenmelidir, kız çocuğu edileştirilerek bir erkeğin hizmetine sunulmamalıdır. Bir kızın tek problemi bir erkek tarafından beğenilmek, herhangi bir erkekle evlenebilmek olmamalıdır.

Geçmişten beri erkeğin gücü ve kadını elinde tuttuğu açık olduğu gibi doğaya hükmetme ve onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanımı da söz konusudur. Açık olan şudur ki; erkek tüm dünyayı kendine göre kurmak istemektedir. Erkeğin bu bakımdan özgüvenini destekleyen bir de dini öğretiler söz konusudur. Dini öğretilerde önce Adem'in sonra Havva'nın yaratıldığı anlatılması, erkeğin ilk yaratılan olduğu için üstün olduğu kadınınsa, erkek için yaratılan olduğu düşüncesine yol açmıştır. Dolayısıyla kadını ikinci plana atmak erkek için güzel bir neden haline gelmiştir. Erkek bu dünyadaki varlığını Tanrı ile eşleştirmektedir. Tanrı kadar gizemli olmasa da bu dünyada güce sahip olmalıdır. Kadının bu dünyadaki konumu ise kul olmayla eş değerdir. Tanrısını sürekli mutlu etmek için çabalayan, onun emrinde olmalıdır. Kadın bir objedir. Erkek için güzelliğine, giyimine, kokusuna dikkat etmesi, erkeğin hayatını güzelleştirmesi gerektirir.

Erkek her alanda üstün olduğu gibi cinsel açıdan da üstün durumdadır. Kız çocuğuna küçüklüğünden itibaren dikkat edilmektedir. Toplum içindeki davranışlarının nasıl olması, nasıl konuşması, kendisini ne gibi durumlardan koruması gerektiği öğretilirken aynı zamanda nasıl olmaması gerektiği yani erkek gibi davranmaması, erkeklerle yakın ilişki halinde olmaması gerektiği gibi pek çok şey öğretilmektedir. Daha açık ifade edilirse, kız çocuğuna yapması ve yapmaması gereken kurallar dayatılmaktadır. Pek çok konuda kız çocuğuna dikkat edilirken erkek çocuğu için aynı durum söz konusu değildir. Özellikle de cinsellik konusunda kız çocuğunun bakire olması gerekmektedir. Erkek çocuğu için ise ne kadar çok bu tecrübeyi edinmişse o kadar değerli ve gurur verici bir durum olarak görülmektedir. Açıktır ki; kız çocuğu her bakımdan kısıtlanıp, köleleştirilirken erkek çocuğu her bakımdan serbest bırakılarak efendi muamelesi görmektedir. Köle ve kul olan kadın efendisi ona ne yaparsa yapsın, susarak o durumu kabul etmek zorundadır. Erkeği sakinleştirmek kadının görevi olduğu gibi kendisine yapılan her türlü muameleyi de kabul etmek durumundadır. Çünkü kadının ekonomik özgürlüğü yoksa gideceği bir evi de yoktur. Kadının erkeğe bağımlı olmasına sebep olan en büyük engeldir ekonomik bağımlılık. Kadın ekonomik özgürlüğü kısıtlanarak erkeğe muhtaç hale getirilmiştir. Kadın akıl, beceri, güç gibi birçok alanda erkekten geride bırakılmış ve kadının kendini geliştirmesine müsaade edilmemiştir. Tüm bunlara müsaade edilmediği gibi kadına kendisi ezik ve eksik hissettirilerek bu durumu kabullenmesine yol açılmıştır.

Kadının içinde bulunduğu kötü konumdan kurtulmasının tek yolu kendisini geliştirmek, varoluşunun farkına varmak ve ekonomik özgürlüğünün peşinde koşmaktır. Kadının bunları yapabilmesi için önce boyun eğmeyi bırakması ve kendi istekleri ve varoluşu üzerine düşünmesi gerekmektedir. Boyun eğmeye devam edip, kendisine yapılan her muameleye itiraz etmek yerine bu muameleyi kabul ettiği sürece köle olarak kalmaya mahkumdur. Günümüze kadar pek çok kadın zor şartlar altında olsa da içinde bulunduğu duruma itiraz ederek kendini gerçekleştirme fırsatını yaratmıştır. Azınlık halinde de olsa pek çok kadın bu fırsatı kedisini için yaratabiliyor ise bu durumu başarabilmenin mümkünlüğü oldukça yüksektir.

Kadın ezile ezile günümüze kadar gelmiştir fakat o artık kendisi değildir. Kadın erkeğin istekleri doğrultusunda sahteleşmiştir. Gülüşleri sahtedir, hisleri sahtedir ve belki de bir şeyler hissetmeyi dahi unutmuştur. Gerçek duygularının ne olduğunu bilemeyecek kadar sahteleşmiş olabilir (Beauvoir, 2020: 282).

Beauvoir, *İkinci Cinsiyet*'in ikinci kitabında her iki cinsiyeti doğumdan itibaren detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu kitabın ilk cümlesi “Kadın doğulmaz: Kadın olunur.” (Beauvoir, 2020: 13) şeklindedir. Bu cümle çok kısa olmasına rağmen Beauvoir'in tüm anlatmak istediklerini özetler niteliktedir. Kadının toplumdaki yerini belirleyen herhangi bir kanun olmamasına rağmen sanki yazılı bir kanun varmışçasına süregelen, kurulu bir sistem vardır.

3.3. Cinsiyet Ayrımının Başlangıcı

Beauvoir'e göre çocuklar doğduklarında kız ya da erkek değil, cinsiyetsizdirler. Bu dönemde çocuklar dünyayı dokunarak ve görerek tanımaktadırlar. Cinsiyete dair herhangi bir bilgiye sahip değildirler. Ayrı iki cinsiyet olmalarına rağmen her iki çocukta gelişim konusunda aynıdır. Aynı eylemlerde bulunmaktadırlar. Zihinsel ve fiziksel gelişimleri de uzunca bir süre aynı olduğundan henüz kız ve erkek çocuk arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Çocuklar cinsiyet ayrımını fark edecek dönemde olmadıklarından aileler de bu çocuklara eşit muamele etmektedir. Fakat çocuklar biraz büyümeye başladığında ilk ayrım memeden ayrılma sürecinde başlamaktadır. Bu süreçte kızın annenin eteğinde dolanmasına ve nazlanmasına müsaade edilmektedir. Erkek çocuk için ise aynı durum geçerli değildir. Kız çocuk memeden yavaş yavaş kesilirken erkek çocuk için ani bir kesilme durumu söz konusudur. Erkek çocuğun kız çocuğu gibi annesinin eteğinde dolaşması ve ağlaması hoş karşılanmadığından bu süreç hızla sonlandırılmaktadır.

Erkek çocuğu memeyi bırakma döneminde zorlansa da sonraki süreç bu durumu fazlasıyla telafi edecektir. Memeden ayrılan her iki çocuk için farklı hayatlar başlamaktadır. Kız çocuğu annesinin yanında ev içinde kalırken erkek çocuk babasıyla birlikte dışarıdaki

hayata adım atmaktadır. Erkek çocuğu böylece sokaktaki hayata uyum sağlamayı öğrenmektedir. Koşmak, ağaçlara tırmanmak, düşmek, kavga etmek gibi eylemleri gerçekleştirerek hem gücünü kullanmayı hem de acıya karşı bir direnç oluşturmayı öğrenmektedir. Kız çocuğu ise erkeğin aksine gücünü, bedenini, zihnini kullanmak yerine oyuncak bebeklerle oynamakta ve annesini gözlemlemektedir. Böylece kız çocuğu için kadın olmayı öğrenme süreci başlamaktadır. Annesinin evdeki durumunu gözlem yoluyla öğrenerek kendisi de bebeğiyle aynı ilişkiyi kurmaktadır. Kendisini annesinin yerine koyarak kadın olmayı öğrenmektedir (Beauvoir, 2020: 16). Memeden kesilme sürecinde erkeğe sergilenen sert tavrın arkasında erkekten beklentinin fazla olması yatmaktadır. İkincil varlık olarak görülen kadın gibi olmaması için bu tavır gerekli durumdadır. Bu sürecin devamında ise erkek çocuğuna erkekliğin nasıl üstün bir durum olduğu empoze edilerek özgüveni artırılmaktadır. Artık kız ve erkek çocuğun yolları tamamiyle ayrılmıştır. Kız çocuğu cinsiyetine uygun bir biçimde giydirilmeye başlanırken erkek çocuğu da babası gibi giydirilmektedir. Küçük kadın ve küçük erkek yollarına çıkmaya hazırlanmaktadırlar.

Erkek çocuğu yaşı ilerledikçe erkek olmanın getirdiği üstünlük dolayısıyla ilgi ve saygı görmeye başlamaktadır. Erkek çocuk soyut bir kavram olan üstünlük duygusunu cinsel organ olarak somutlaştırmaktadır. Kız çocuğunda penisin olmaması sebebiyle kız çocuğu da bu organın eksikliğini yaşayarak büyümektedir. Erkek çocuğu içinde bulunduğu durumdan oldukça hoşnuttur. Ayakta işlemek dahi erkek çocuk için üstünlük belirtir hale gelmiştir. Oturarak işeyen kız çocukları bu nedenle ikincil varlık olarak görülerek, kendileriyle dalga geçilmektedir.

Kız çocuğu penis yoksunluğunu, ona verilen oyuncak bebekle ile tamamlamaya çalışmaktadır. Bu davranış kız çocuğunun ötekileşmeye başlaması, durumu kabullenme aşaması olarak görülmektedir. Beauvoir'ın savunduğu durum tam olarak budur, kız çocuğu kadın olarak doğmaz bu durumu sonradan öğrenmektedir. Kız çocuğuna ömrü boyunca kadın olmak öğretilmektedir. Gerek toplum tarafından gerek aile gerek kocası tarafından kız çocuğu kadın olmak zorunda bırakılmaktadır. Eve kapatılan kızın özgürlüğü kısıtlanmış, dünyayı anlama, kendini keşfetme seçeneği elinden alınmıştır. Kız çocuğu şimdiden engellenmelidir ki ileride zincirlerini kırma cesaretini göstermekten korksun. Erkeğin üstünlüğünün devamı için sistemin çökmemesi için kız bu kısır döngüyü kabul etmek zorunda kalmalıdır. Aksi takdirde kız baş kaldırır, kendisinin farkına varırsa erkek için tehlikeli bir durum ortaya çıkacaktır. Kız çocuğunun erkek çocuk gibi her seçeneği değerlendirmesine izin verilip desteklenseydi o da pasif olmak yerine aktif olmayı seçer, özgürlüğünün peşinden giderdi. Fakat bu erkeğin hoşuna gidecek bir durum olmadığı için kızın tüm seçeneklerinin önü kapatılmıştır.

Ataerkil sistemin kadına yaptığı tüm kötülükleri ele alırken gözden kaçan bir nokta vardır. O da şudur; kız çocuğunu büyüten ve yetiştiren annesi, ablası yani yine bir kadındır. Ne acıdır ki anne kızına bu kötülüğü yapmaktadır. Beauvoir’e göre anne kız ilişkisi şu şekildedir: “Kız anne için hem kendisinin sureti hem de bir başkasıdır; anne onu hem kaçınılmaz olarak candan sever hem de ona düşmanlık duyar, çocuğa kendi yazgısını dayatır. Bu, kendi kadınlığını gururla üstlenmenin bir biçimi olduğu gibi, onun öcünü almanın da bir yoludur” (Beauvoir, 2020: 25). Evdeki kadınlara teslim edilen kızın o kadınlar gibi olmaktan başka hiçbir seçeneği yok gibi görünmektedir. Zira bu kadınlar toplumun kabul ettiği düzene ayak uyduran uslu kadınlardır. Kızları da aynı kendileri gibi olursa, hemen bir koca bulabilir ve toplum tarafından dışlanmaktan kurtulabilir. Kız çocuğu bu sistemin devamlılığı bakımından temel yapıyı temsil etmektedir. Kız çocuğunun evde kadınlara emanet edilmesi yeterli gelmemekte ve okulda da kadın öğretmenlere verilmektedir. O burada duygularına, hislerine nasıl hakim olması gerektiğini, nasıl giyinmesi ve nasıl kısıtması gerektiğini iyice öğrenmektedir. Tam olarak toplumun istediği duruma gelmektedir kız çocuğu aksi takdirde kimse tarafından kabul edilmeyerek evde kalması ve toplumdan dışlanması pek muhtemeldir.

Kız çocuğu küçükken asıl sistemi fark edemeyerek, sürekli annenin himayesinde olduğundan anneyi otorite olarak görmektedir. Bu sebeple oyuncak bebeği ile oynarken kendisi anne olarak kendini bu şekilde olumlamaktadır. Yani Beauvoir’in vurguladığı noktaya geliyoruz, kız çocuğunda annelik iç güdüsü gibi anaç duygular yoktur. Bunlar küçük yaştan itibaren çocuğun kendisine öğretilmektedir (Beauvoir, 2020: 25-26).

Kız çocuk ve erkek çocuk oyun dönemine girdiklerinde yolları ayrıldığı için erkek çocuğunun özgürlük alanını gören kız çocuğu erkeğin durumunu kıskanmaktadır. Bu durum ona erkeğin üstün varlık olduğu düşüncesini kabullendirmektedir. Bunun yanında kız çocuğu kadınlığı öğrenmeye devam etmektedir. Sadece anneyi gözlemlemek ya da bebekle oynamak yeterli değildir. Bir de masallardan dinlemelidir, kadın nasıl olunur? Masallara bakıldığında her zaman yardıma muhtaç, güzel, nahif bir prenses ve onu kurtarmak için önüne çıkan her şeyle savaşılan bir prens vardır (Beauvoir, 2020: 33). Kız çocuğunun dört bir yanı nasıl kadın olacağını anlatan şeylerle doludur. Aynı durum erkek çocuğu için de geçerlidir. O da babası ve diğer büyük erkeklerden nasıl erkek olması gerektiğini öğrenmektedir.

Nihayetinde ataerkil sistemin baskısı işe yaramaya başlamaktadır. Kız çocuğu kendisine öğretilen tüm şeyleri uygulamaya koyulmaktadır. Ergenlik dönemi yaklaştıkça annesi gibi göğüsleri olsun diye kıyafetlerine dolgu yapmakta ve görünüşüne dikkat etmektedir. Bugüne kadar öğrendiği en önemli şeylerden birisidir. Güzel ve alımlı olduğu takdirde çabuk tercih edilir ve herhangi bir erkek tarafından kabul edilmek kız ve ailesi için oldukça gurur verici bir

durumdur. Yani kız çocuğu adeta bir süs eşyası işlevi görmektedir. Kendini süsleyip alıcısını beklemektedir. Toplum tarafından başka bir seçenek de bırakılmamıştır kendisine. Erkek gibi, kaba ve bakımsız bir kız olması halinde evde kalacak, kusurlu görülecek ve toplum tarafından dışlanarak cezalandırılacaktır. Genç yaşta hiçbir kız bu duruma düşmek istemediği için ona öğretilenleri uygulayacaktır. Ayrıca genç kız için birileri tarafından beğenilmek ve tercih edilmek de hoş giden bir duygudur.

Kız çocuğu ergenlik dönemine gelene kadar aslında sadece edilgin olmayı öğrenmiş, henüz acı gerçeklerle yüzleşmemiştir. Kız çocuğu kaç yaşına gelirse gelsin, kendisine hiçbir şekilde cinsellik esnasından, nasıl bir durum olduğundan ve kadının böyle bir durumda ne yapması gerektiğinden kesinlikle bahsedilmemiştir. Öyle ki, bu konunun kadınlar arasında konuşulması dahi ayıp olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle kız çocuğu gerçek anlamda cinsel birliktelik yaşayana kadar o an neler olacağını bilmemektedir. Bu durumdan acı mı yoksa haz mı duyacaktır, nasıl hamile kalınır gibi durumlardan haberdar değildir. Fakat kızla aynı yaştaki erkek çocuğu cinsellik hakkındaki tüm doğru bilgileri edinmiş hatta pek çok kez tecrübe etmiş durumdadır. Çünkü cinsellik kadına yasakken erkek için serbest bir durumdur. Kız çocuğu açısından bu bilinmezlik, hamile kalmak ve doğurmak korku vericidir. Yaş ilerledikçe kız çocuğunu cinsellik korkusu sararken, daha erken yaşlarda vücudunu ön plana çıkartmaya çalışan kızın yerini vücudunu saklamaya çalışan kız almaktadır.

Cinsellik korkusunun üzerine bir de genç kıza adet görme korkusu eşlik etmektedir. Bu konuda da pek bir fikri olmayan genç kız psikolojik olarak sarsılmıştır. “Küçük kız, çamaşırında kuşku lekeler bulunca ishal olduğunu, ölümcül bir kanama geçirdiğini veya utanç verici bir hastalığa yakalandığını düşünür.” (Beauvoir, 2020: 50). Bu durum kız çocuğunda kendisinden tiksineye yol açmaktadır. Tiksine, utanç ve korku duygularını aynı anda yaşayan genç kız, erkeğin bu durumların hiçbirini yaşamayacak olmasını kabullenememektedir. Sürekli ne zaman ve nerede adet dönemine yakalanacağını düşünmek oldukça rahatsız edici bir durumdur. Genç kız için kıyafetlerinin hiç olmadık bir yerde lekelenmesinden duyacağı utancı düşünerek yaşaması hoş değildir. Ve artık ergenlik dönemine girdiği için dışarı çıkmasına daha dikkat edilen genç kıızı tecavüze uğrama korkusu esir almış durumdadır. Tecavüz fikri cinselliğin korkutucu ve acı verici bir durum olduğunu düşündürmekte bunun sonucu olarak da genç kız bu kadar korku ve tedirginlikle baş edemeyerek bunalıma girmektedir.

3.4. Özne Olma Yolunda Kadın

Kadın siyasal, hukuksal ve toplumsal alanda geçmişe oranla pek çok hak sahibi ve söz sahibi olsa da köklü bir değişiklik söz konusu değildir. Kadın ataerkil sistemi döndüren çarkın

kendisidir. Ne zaman ki kitle halinde bu duruma son verilirse, o zaman bu sistem çökecektir. Beauvoir (2020: 405) kadının asalak olmaktan çıktığı zaman kadın üzerine kurulu bu sistemin çökeceğini ve artık dünya ile kadının arasında erkeğin aracılığına gerek kalmayacağını ifade etmektedir.

Kadının konumu gereği, hiçbir şey yapamamasının sonucu olarak pasifleşmesi ve yıllarca yaşadıklarını bilinçaltında biriktirmesi kadının yabancılaşması olarak kendini göstermektedir. Yabancılaşan kadın, narsist, aşık ya da mistik kadına dönüşerek varolmayan bir karakter yaratarak onun peşinden gitmekte, özne olmaya çabalamaktadır.

Günümüzde pek çok kadın özne olmayı, kendini gerçekleştirmeyi, ekonomik bağımsızlığını eline almayı başarmış olsa da hala sayıları oldukça azdır. Kadının özne konumuna gelmesine rağmen hala toplumun kadına bakış açısı değişmemiş dolayısıyla kadın henüz erkekle eşit şartlara sahip olamamıştır. Özgür kadın, ikincil varlık fikrini, pasifliği, erkeğe muhtaçlığı, köleliği reddetmektedir. Ataerkil sisteme boyun eğmeyen kadın özgür kadındır. Fakat Beauvoir, kadının kendini gerçekleştirmesine hiçbir zaman izin verilmediği için sonradan verilse bile kadının tam anlamıyla kendini gerçekleştiremeyeceğini savunmaktadır. Kadına çocukluğundan beri öğretilen şey, pasif ve ikincil varlık oluşu, bu yüzden köle konumunda olması gerektiğidir. Bunların yerine kadına çocukluktan beri erkek ile eşit imkanlar verilseydi kız çocuğu da şu an erkek gibi özgür, özgüvenli, kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olacaktı. Kadın daima ezilerek yok sayıldı. Kadının erkek gibi desteklenmeme sebebi erkeğin hüküm sürdüğü bu sistemin tehlikeye girecek olmasıdır. Sistemin tehlikeye girmesi demek erkeğin üstünlüğünün tehlikeye girmesi demektir. Erkeğin üstünlüğü tehlikeye girerse kadının ona karşı bağımlı olma durumu da sonlanacaktır. Kadının erkeğe bağımlı olmaması demek, erkeğin her işini gören, tüm zorbalıklarına göz yummak zorunda kalan kadının artık olmaması demektir. Bu durum en çok erkeğin hoşuna gitmeyeceği için, baskı, zulüm ve toplumdan dışlama yoluyla kadını kendine mecbur etmeye devam etmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, Simone De Beauvoir’e göre kadın ve erkek sonradan ortaya çıkan ataerkil sistem tarafından, tarihsel ve kültürel olarak yeniden tanımlanmıştır. Tarihsel ve kültürel bağlamda yeniden tanımlanma kadın ve erkek arasındaki eşitliği bozmuş, kadını ikincil konuma getirmiştir. Kadın ikincil konuma gelirken denge sadece kadın açısından değil, erkek açısından da değişmiştir. Buna bağlı olarak hem kadın hem de erkek kendi varoluşlarını tekrar sorgulamalı ve gerekli sorumlulukları almalıdır. Kadının tekrar özne konumuna yükselmesi için ise öncelikle özgürleşmesi ve buna bağlı olarak vereceği her türlü kararın sorumluluğunun bilincinde olması gerekmektedir. Beauvoir “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” sözü ile kadının durumunun biyolojik cinsiyet ile ilgili olmadığını, ataerkil sistemin getirdiği toplumsal cinsiyet durumu olarak ifade etmektedir.

Beauvoir’e göre insanlar belli bir varoluşsal özgürlük anlayışına sahiptir bu nedenle her insan daha iyi bir yaşam için çabalamak zorundadır. Beauvoir’in varoluşçu bakış açısına göre insan özgürlüğünün peşinden koşmak zorundadır. İnsan ancak özgür olursa eylemlerinden sorumlu olabilir ve varlığı anlam kazanabilir. Kadın, özgürlüğünü elde ettiği takdirde toplumda kendine yer edinebilmekte, kendine bir yaşam alanı açmış olmaktadır.

Kadın ve erkek ayrımının ortadan kalkması ancak kadın ve erkeğin insanlık çatısı altında toplanması ile mümkündür. Kadın ve erkek arasındaki çatışmanın ortadan kalkması için ataerkil sistemden vazgeçilmelidir. Bu sistem sürecinde kadın, tarihsel ve kültürel olarak ‘kadın olma’ durumu için ortaya atılan kalıplara sıkıştırılmıştır. Kadının toplumsal cinsiyet anlayışının hakim olduğu bir ortamda özgür olması çok zordur. Zira yüzyıllardır erkek egemenliği altında ötekileştirilmiştir.

Beauvoir’in varoluş anlayışı bağlamında kadın, özgür, üretken, bağımsız yani aşkın olmalıdır. Beauvoir kadının aşkın konuma gelebilmesi için yapması gerekenleri ayrıntılı bir biçimde ele aldığı *İkinci Cinsiyet* adlı eserinde teorik ve pratik anlamda da betimlemektedir. Çünkü onun için aşkın, özne olmak sadece teori ya da sadece pratik olarak gerçekleşmemekte, her ikisi birlikte olmalıdır.

Kadın içkin konumunda yer aldığı hapisinanenin zincirlerini kırmalıdır, bunun için öncelikle kendisine verilenle yetinmemelidir. Kendi varlığını ve bağımsızlığını yine kendi özgürlüğü ve sorumluluğu doğrultusunda ortaya koymalıdır. Aşkın konuma gelmek için özgürlüğünün peşinden koşan kadın, toplum tarafından sokulmuş kalıplarından çıkarak sadece anne, eş, hizmetçi olmaktan da çıkacaktır. Kendisi için belirlenen kalıpları reddederek, kadın özne olma yolunda ilerleyecektir.

Beauvoir açık bir biçimde kadını özne olma yolundan alıkoyan unsurları belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine düşünülmesini sağlamış, sadece kadının kendi dönüşümü üzerine düşünmesini sağlamakla kalmayıp erkeğin de kendi konumu üzerine düşünmesini de sağlamıştır. Böylece yalnızca kadınlardan destek görmemiş aynı zamanda erkeklerinde kadının özgürleşme yolundaki desteklerini kazanmayı başarmıştır.

Nihayetinde hiçbir insan cinsiyetli doğmamakta, toplum insanları cinsiyetlendirerek sınıflandırmaktadır. Çocuklar küçük yaşta kız ya da erkek olmayı bilmezler fakat toplum onlara nasıl kız ve erkek olmaları gerektiğini öğretmektedir. Kız çocuğu toplumun ona empoze ettiği kadınlığı uygulamazsa dışlanmakla cezalandırılırken aslında erkek için de aynı durum geçerlidir. Erkek çocuğu da ona öğretildiği şekilde erkek gibi davranmazsa toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Toplumun belirlediği kadın ya da erkek tanımının dışına çıkmak isteyen herkes toplumu karşısına alma gerçeğini kabul etmek zorundadır. Beauvoir tam olarak bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramını ele alarak kız ve erkek çocuğunun bu kavrama göre hayatlarının şekillendiğini izah etmektedir. *İkinci Cinsiyet*, kadın ve erkeğin kendi varoluşları üzerine düşünmesinin yolunu açmış olması bakımından oldukça önemlidir. Bu önemli eserle birlikte erkeğin konumu sarsılmış, kadının ötekileştirilmiş konumu da özne olma yoluna girmiş bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aras, G. (2008). Hélène Cixous'un Güç Kavramı ve "Becerikli Helen". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 48 (2), 65-77. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/dtcfdergisi/issue/66776/1044247>
- Arendt, H. (2021). *Şiddet Üzerine*. (Çev. B. Peker), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Barou, J. (2014). *Sartre Başkaldırı Zamanı*. (Çev. A. Kahiloğlu), Abis Yayınları, Ankara.
- Beauvoir, S. (2020). *İkinci Cinsiyet, Olgular ve Efsaneler*. (Çev. G.A. Savran), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Beauvoir, S. (2020). *İkinci Cinsiyet, Yaşanmış Deneyim*. (Çev. G.A. Savran), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Benhabib, S., Butler, J., Cornell, D., Fraser, N. (2017). *Çatışan Feminizmler*. (Çev. F.E. Sezer), Metis Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F. (2018). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F. (2021). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Butler, J. (2020). *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. B. Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Tarihi*. Say Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Delice, D. (2022). "Luce Irigaray'ın Teorisinde Cinsel Fark Kavramı ve Dönüştürücü Eylem Olarak Mimesis ". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 33: 131-156.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm*. Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası, Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Direk, Z. (2021). *Başkalık Deneyimi*. Fol Yayınları, Ankara
- Direk, Z. (2018). "Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi". Ş. Öztürk (Ed.). *Cinsiyetli Olmak, Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 67-85.
- Donovan, J. (2020). *Feminist Teori*. (Çev. A. Bora, M.A. Gevrek ve F. Sayılan), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, A. (2021). *Heidegger Felsefesinin Ana Kökleri Üzerine Bir İnceleme*. İkaros Yayınları, İstanbul
- Esenyel, A. (2020). *Heidegger, Varlığın Patikaları*. Fol Yayınları, Ankara

- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği, Kadın Özgürlüğü Davası*. (Çev. Y. Salman), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Fraser, N. (2006). *İhtiyaçlar Mücadelesi*. (Çev. A.T. Kılıç), Agora kitaplığı, İstanbul.
- Foucault, M. (2020). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. H.U. Tanrıöver), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Güriz, A. (2011). *Feminizm Postmodernizm ve Hukuk*. Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Hahn, S. (2014). *Derrida Üzerine*. (Çev. H. İnaltekin), Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Hançer, A. (2019). “Siyasal Teoride Kimlik/ Farklılık Politikaları ve Postmodern Feminizm”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 35-56.
- Heidegger, M. (2019). *Teknik ve Dönüş & Özdeşlik ve Ayrım*. (Çev. N. Aça), Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Heidegger, M. (2021). *Varlık ve Zaman*. (Çev. K. Ökten), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Hooks, B. (2019). *Feminizm Herkes İçindir, Tutkulu Politika*. (Çev. E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün ve A. Yıldırım), Bgst Yayınları, İstanbul.
- İrigaray, L. (2021). *Doğmak, Yeni İnsanın Başlangıcı*. (Çev. N. Sağlam), Fol Yayınları, Ankara.
- İrigaray, L. (2006). *Ben Sen Biz, Farklılık Kültürüne Doğru*. (Çev. S. Büyükdüvenci ve N. Tural), İmge Kitabevi, Ankara.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Kristeva, J. (2012). *Kadın Dehası, Hannah Arendt*. (Çev. Z.M. Oğur), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Kristeva, J. (2018). *Korkunun Güçleri, İğrençlik Üzerine Deneme*, (Çev. N. Tural), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Lacan, J. (2019). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı, Seminer 11. Kitap*. (Çev. N. Erdem), Metis Yayınları, İstanbul.
- Lacan, J. (2017). *Baba-nın- Adları*. (Çev. M. Erşen), MonoKL Yayınları, İstanbul.
- Lloyd, G. (2021). *Erkek Akıl, Batı Felsefesinde ‘Erkek’ ve ‘Kadın’*. (Çev. M. Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mıkıcs, D. (2019). *Jacques Derrida Kimdir, Entelektüel Bir Biyografi*. (Çev. M.B. Gürsoy), Fol Yayınları, Ankara.
- Mill, J. (2020). *Kadınların Köleleştirilmesi*. (Çev. A. Özcan), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Millett, K. (2018). *Cinsel Politika*. (Çev. S. Selvi), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Mitchell, J. (1985). *Kadınlık Durumu*. (Çev. G. İnal, G. Savran, Ş. Tekeli, F. Tınç, Ş. Torun ve Y. Zihnioğlu), Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul.

- Ökten, K. (2022). *Varoluşun Halleri, Heidegger, Kant ve Kadim Meseleler*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Pelizzon, S. (2020). *Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme*. (Çev. İ.E. Sadi ve C. Somel), İmge Kitabevi, Ankara.
- Plumwood, V. (2020). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. (Çev. B. Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- Reed, E. (1983). *Kadının Evrimi, Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*. (Çev. Ş. Yeğin), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Reed, E. (1987). *Bilimde Cins Ayrımı*. (Çev. Ş. Yeğin), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Reed, E. (1985). *Kadın Özgürlüğünün Sorunları*. (Çev. Z. Saraçoğlu), Yazın Yayıncılık, İstanbul.
- Rousseau, J. (2021). *Emile*. (Çev. Y. Avunç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J. (2021). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Hakkında Nutuk*. (Çev. A. Altınörs), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Rowbotham, S. (2020). *Kadınlar, Direniş ve Devrim*. (Çev. S. Öncü), Yordam Kitap, İstanbul.
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J.P. (2020). *Varoluşçuluk*. (Çev. A. Bezirci), Say Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J.P. (1965). *Hürriyetin Yolları Yıkılış*. (Çev. G. Devrim), Nobel Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J.P. (1997). *Yaşanmayan Zaman, Özgürlüğün Yolları:2*. (Çev. G. Devrim), Can Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J.P. (1964). *Akıl Çağı*. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Sartre, J.P. (2009). *Varlık ve Hiçlik, Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*. (Çev. T. Ilgaz ve G.Ç. Eksen), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Tidd, U. (2021). *Simone De Beauvoir*. (Çev. M. Pehlivan), Runik Kitap, İstanbul.
- Tong, R. ve Botts, T. F. (2021). *Feminist Düşünce*. (Çev. B.S. Aydaş), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Ünaldı, N. U. (2022). *Martin Heidegger Düşüncesinde Zaman- Hakikat İlişkisi*. Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- Yarkın, Ö. (2017). *Geçmiş Yolculuk, Kadın Filozoflar 1.Kitap*. Öteki Yayınevi, İstanbul.
- Yıldız, E. (2017). *Sanattan Hakikate: Heidegger, Van Gogh, Schapiro, Derrida*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Müdafası*. (Çev. K. Erol), Doruk Yayıncılık, İstanbul.

Wollstonecraft, M. (2021). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. (Çev. D. Hakyemez), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Özge GÜVERCİN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kaynarca Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya, 2013
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	
Dönem Projesi Konusu	
Yüksek Lisans Tez Konusu	Varoluşçu Feminizm: Heidegger, Sartre ve Simone De Beauvoir Felsefesinde Kadının Varoluş İmkânı
Doktora Diploması	
Doktora Tez Konusu	
Yabancı Dil/Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
• Simone De Beauvoir ve Varoluşçu Feminizm Trakya Üniversiteler Birliği 5. Lisansüstü Öğrenci Kongresi. 4-5 Kasım 2021, Çevrimiçi Kongre	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	• Kaynarca Fatih Ortaokulu, 2013-2014, SAKARYA • Kaynarca Seyfettin Selim Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2014-2015, SAKARYA